

Fakta aj anglemos

Divanori karing romane ternimata

Fakta aj anglenos

Divanori karing romane ternimata

**Domino Kai, Fatima Bergendahl,
Fatima Miftar, Iren Horvatne,
Kani Miftar, Kati Dimiter Taikon,
Mirelle Gyllenbäck, Rosario Ali Taikon,
Teresa Kwiatkowska
aj Mai Beijer šerotni**

Beställningsadress:

Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-post: skolverket@fritzes.se
www.skolverket.se

ISBN: 978-91-7559-059-2

Bestnr: 13:1347

Makhle patretsi: Burhan Misirli

Patretsi: Rosario Ali Taikon/ÉRG, rig 23

Katja aj Ingrid Blomerus, rig 116

Hans Calderas, rig 42, 148, 150, 153, 154, privatno

Dokumentations- und Kulturzentrum Deutscher Sinti und Roma, Heidelberg, rig 137

É Romani Glinda, rig 201

The Forum of European Roma Young People, rig 118

Mirelle Gyllenbäck, rig 95

Bo Hazell/ÉRG, rig 18

Seija Ketola, rig 190, privatno

Olle Norling, rig 199, privatno

Gunni Nordström, rig 193, privatno

Kani aj Fatima Miftar, rig 135

Katolskt Magasin, rig 43

Romska Ungdomsförbundet, rig 21, 114, 130, 136, 156, 176, 182

Södertörns Högskolas bildarkiv, rig 107

Fred Taikon, rig 50, 52, 55, 56, privatno

Fred Taikon/ÉRG, rig 102, 166

Camilla Vejde, rig 89

Mats Wennerholm, rig 4

Kaj tolmačisarda: Kati Dimiter Taikon

Patretsi kaj si makhle: Typisk Form designbyrå

Omine: Taberg Media Group

Förord

Den här boken riktar sig till unga romer. Boken innehåller texter om romsk kultur och för ungdomar viktiga områden i samhället. Texterna kan användas som underlag för diskussion och för att inspirera ungdomar att söka mer information. Boken kan även fungera i undervisning i gymnasieskola, folkhögskola eller i studiecirklar. Fakta och Framtid finns på svenska, på romani arli, kelderash, lovari och på polsk romani.

Ett stort tack riktas till alla som medverkar i boken. Fatima Bergendahl, Fatima Miftar, Teresa Kwiatkowski, Iren Horvatne och Kati Dimiter Taikon bidrar med texter och med översättningar. Mirelle Gyllenbäck, Rosario Ali, Domino Kai, Kani Miftar, Erland Kaldaras och Hans Kaldaras har också skrivit texter. Det finns fotografier i boken från privata album och teckningar av Burhan Misirli. Ett särskilt tack riktas till Mai Beijer som svarar för det redaktionella arbetet och som alltid stödjer, driver på och inspirerar!

Boken är framtagen inom Skolverkets uppdrag för romsk inkludering, 2012–2015.

Erik Nilsson
Avdelningschef

Mats Wennerholm
Undervisningsråd

Angluno divan

E kņiška bolde-pe kaj romane ternimata kaj trajjin ando Ŝvedo. O gindo kaj e kņiška si te arakhen textori vaj divanori, kaj si lenge važno aj kaj si len gindori pa vaj pušimata karing. Ame kaj lašardam e kņiška sam sogodi rom aj sa le textori aj sa le diktori si akana ramome. E kņiška bušol Fakta aj anglemos. Khate kamas te važdaz opre, ke si fakta pa želi kaj si aktuelno karing ternimata sar eksempro sar te les o lil vaj sar te lašares tuke jek pasaporto. Le kaver textori si pa za'ubil pe, pa kamlimos aj pa ansurimos. Vi las opre pušimata kaj si važno sar demokratcija, sar te važdes opre divano kaj šaj les adveto, te keres bući ande organisatcija aj sar te alos . Pherdo anda le textori si pa educatcija aj pa buća. Khate kamas te sikhavas ke si jek chansa kaj čiri suneski bući!

Ande kņiška lel-pe ame kaj sam andre ande Bućiaki grupa kaj lašardam e kņiška, aj uni kaj ame pušlam lendar, ramondam dele sar ame ačaras so si te aves rom. Amare advetori naj sa jek fjaló pala amaro žanglimos si godo, numa khate si pherdo želi kaj phanden amen ande jek than. Gadala gindori sas amenge jek laše kana lašardam e bući anglemosa. Ame kamlamas vi tume te len

vramja aj te ramon tele tumare gindori so si tumenge te aves rom. Le textori vi sikhaven so si amende sa jek fjalo aj vi kaver fjalo pa romane bare džesa, religicija, kulturake aktivitetori aj hurjarimata.

Ame ande Bućiaki grupa das svako ženo duma kaver dialektori (romani chib). Le love kaj da o foro te šaj lašaras gado projekto či arisla pe adžes te das avri kņiški pe sa le dialektori. Te šaj garavas love aj zor, či maj ramondam pe romanes o e angluni vorba aj vi uni faktaki informatcija. Kana tolmačinde pe romani šib si pherdo žene kaj si len žanglimos ande dialektori kaj kerde e bući ande jek than, te šaj maj but žene šaj ginen e kņiška. Vi alondam, ke e kņiška te das la avri vi pe švedicka, o gindo palal si ke pherdo romane ternimata naj len baro žanglimos ande romani šib. E švedicko verzija šaj gines la ande jek than me e romani verzija sar jek ažutimos kaj gadala ternimatsengo te šaj barol lengo žanglimos ande lengi daki šib.

So si andre ande kņiška si pala le šerutne linjori:

- Me sim rom
- Kamlimos aj ansurimos
- Religija
- Sar te alos aj te rodes bući
- Educatcija pe maj phure
- Organitacija aj demokratcija
- Bare džesa, festivalori aj kan trades
- Romano trajjo ando Švedo
- Rom ando Švedo – ande jek vramja kaj pařudolpe
- Idéori sar te keres bući

Kamas te len hažna khatar e informatcijaki fakta ande kņiška aj te len inspiracija te len tumari chansa te šaj alon tumare educatcija, bućia aj familjako trajjo. Kamas tumenge but bax aj sastimos ande tumare trajjori sar rom ande gado khetanimos.

Stockholm decembro 2013

Domino Kai, Fatima Bergendahl, Fatima Miftar, Iren Horvatne, Kani Miftar, Kati Dimiter-Taikon, Mirelle Gyllenbäck, Rosario Ali Taikon, Teresa Kwiatkowska aj Mai Beijer šerotni

Innehåll

Angluno divan 4

1. Me sim rom 9

Me sim jek radiume šej 10

Kon sim me? 11

Kon šaj phenel ke si rom? 12

Jek rig pe deš punktori 13

Ande anima san rom 14

Me sim rom aj vi gadži 15

Ame sam rom 16

Me sim travellers 18

Intervjuo me jek terno raparo aj romano aktevisto 20

Jek romani šej sar jek lašo patreto 23

2. Kamlimos aj ansurimos 25

Bi čiro 26

Romano manglimos aj abjav 27

Kamlimos - Kärlek 30

Hennaki traditcija 32

Duj, duj 35

Divano maškar murš aj šejja pa ansurimos kana san terno 36

Fakta kring Äktenskap och Samboförhållande 39

3. Religia 41

Ikana 42

Divano jek romano katoličicko romani šej 43

Pa le rom aj islam 46

Rom aj Jehovas 48

Intervjuo me o Fred Taikon pa le religijake kangerija 50

4. Sar te alos aj te rodes bući 59

Sitjaritori ande daki šib 60

Lugêrica 65

Rajbaro 67

Kaj tradel buso 72

Divano me jek kaj bićinel 75

Mediator pe Pe drom bućiako ando Helsingborg 78

Hur man söker arbete 81

Att skriva ett CV 86

Arbetsförmedlingen 88

5. Educatcija pe maj phure 90

Šćarimasko educatcija – šaj avel tuke variso? 92

Intervjuo me Maria Bogdanov khatar IRIS-škola 94

Bućiake educatcija da anda jek data bući 96

Divano me o sitjaritori ande daki šib Naim Tahiri 101

Jek terni romani žuvli kaj lel studije te kerdol lugêrica 104

Master ande Interkulturell pedagogika 106

Högskoleprovet – ett mått på

hur du skulle klara studier på högskola 109

6. Organitacija aj demokracija 111

Romano ternengo organitacija, Rufs

(Romska ungdomsförbundet, Rufs) 112

Anglipe pa terne ternimata jek divano

maškar trin jek-gindoske rom 115

The Forum of European Roma Young People, FERYP 118

Vår förening 120

Projektansökan 127

Passivno vaj aktivno? – So alos tu? 129

7. Bare džesa, festivalori aj kana trades 133

Gelem, gelem 134

Internationela Romano džes 8 aprilo ando Vänersborg 135

Monumento ando Berlin pa le rom kaj nakhle o Holuoust 137

27 januvari – te seras le rom kaj nakhle o Holuoust 138

Romano film festivalo 139

Lättare att resa utan pass i Europa 141

Lem o lil! 144

8. Romano trajjo ando Švedo 147

Muro trajjo sar našado ande muro Švedo 148

Čidinimos pe Skansen romensa 156

Respekto 159

Muri šib si maj važno khatar muro identiteto 161

Sar dikhes tu pe kořovecimos ande Evropa – jek divano 163

Vart ska jag ta vägen? 164

**Si diskriminacija vaj barimos
te avel tu o romano hurajimos? 166**

Kaver fjalo cali 168

Vi dukar fram en romsk buffé 169

Či kamav te anav sar jek thulo kulono 175

Baratori kaj či dičon 179

E Maria si la kontakto le romensa pe antrego lumja 180

Jek profesionelo studio 182

9. Rom ando Švedo – ande jek vramja kaj pařudolpe 185

Förslag på arbetsuppgifter 203

Me sim rom

Me sim jek radiume šej

Me sim jek 16 beršeski romani šej. Mange si den drag te avav rom ke pherdo raduimos si ande mande. Kana godi si man variso te radium man. Vaj te si abjav vaj jek kaver pačiv kaj si ande romanimos.

Gina, 16 beršeski khatar Halmstad

Kon sim me?

Tela but berš me či kamlem te phenav khatar avav. Jek pušimos kaj naj doš pe late khatar jek gadži – Khatar aves? Sostar darav. Či kamav te phenav vorta khatar avav ke či malavav maškar o narodo, ke sim kaver fjalo (outsider). Pařodinisajli kana šičilem aj lem žanglimos pa romengi historija, khatar aven le rom, etnologin aj mytologin. Akana ačarav ke muri identiteta si ande muro ilo aj naj pa khatar avav, vaj ande če foro bešav, vaj če šib dav duma. Le manuš pařudon-pe aj ši sam sa jek fjalo, sar glati vaj sar phure.

Fatima B

Kon šaj phenel ke si rom?

Me aćarav ke o identieteto si ande ċiro anav, familja, šib, kultura aj ande traditicija. Numa mušaj te las amaro ċaċimos te diken amen sar rom, bi te avel ċuda, te sikhavas ke sam sa jek fjalo sar o narodo.

Si pherdo rom kaj aćaren ”ke na važno te aves rom”, numa me aćarav ke defjal važno si te aves rom. Le romenge si važno sar si kaj o narodo te avel len lengo identieteto.

Numa šaj avel phares kaj uni, ke but rom nakhen diskriminacija. Me phenav, kana antrego ċiro trajo sas mušaj te sikhaves ċiro romanipe, kana godi te phenes kon san aj sar san rom. Aj kana godi te sikhaves ke naj ċores te aves rom.

Vaj šaj avel ke kana godi mušaj te sikhaves kaj ċire manus ke san ċaċo rom vaj dopaš rom!

Vaj te san anda godi vica vaj anda e kaver vici si tut godo ċaċimos te phenes – Ćaċes, rom san aj si tut sa jek fjalo ċaċimos sar le kaver rom.

Almira, jek studento

Jek rig pe deš punktori

Jek džes kana avelem kheral khatar e škola dine man jek bući te ramonav deš laše punktori pa mande. Če bući so godo? Khatar aveli muri sitjaritorka? Muri sitjaritorka si komplet dili!! Khatar lel voj sa godola dile idéori? Suck, sar te ramonav! Naj dosta ke žanen mure baratori ande klasa ke sim rom. Te šaj ramonav jek rig pe deš punktori sar si te aves rom mušaj anglunes te žanav kon me sim! Numa me sim terni! Jek lašo punkto te aves terni si ke či žanes sa aj naštis sa le pušimata kana pušen tutar. Ok, či xal man bući! Numa te či ramonava vareso site gindin ke či trumav te ramonav vaj ke či sim dosta phuri, vaj variso. Me žanav kon me sim, ta či avela phares te ramonav. Sostar lel mange vramja te ramonav? La man anda gor te ramonav pe jek hiritja:

1. Me sim rom
2. Eeh me sim barimantangi
3. Eehh

Pala biš minutsi ferdi ramondem duj divanori, dikhav pe o daxo aj dav man gindo kon me sim. Sostar kerdila phares? Lem angle o laptop aj lema te kerav jek tabelo. Akana lam man anda kaver rig! Maj vušoro si te ramos sa le čore punktori anglunes. Purme kam si maj vušoro te ramos le deš laše punktori, te avav rom. Akana ferdi trubus te ramos. Ažutis man?

LAŠE PUNKTORI

Me sim rom

Me sim barimantangi

XORE PUNKTORI

Le rom si čor

Le rom žanen mišto te xoxaven

Le rom kanden

Rom mangen love pe le droma

Rom či phiren ande škola

Le rom si xanvale

Le rom naj barvale

Jek studento kaj phenel peske gindori kaj e Kati

Ande anima san rom

Me sim rom ke muro dad aj muri dej si rom. Me sim rom ke dav duma romanes. Sa mure njamori si rom aj mure vuni si romane.

Amende kaj le rom naj amen jek them aj anda godo si le rom pe antrego lumja. But žene dikhen le romen sar variso kaver, aj či dikhen amen kon ame sam aj so ame keras sar manuš.

Me gindiv godo so phandel amen le romen si ke ame avas anglunes khatar e Indija. Aj e šib avel khatar sanskrit numa vi lam vorbi khatar o narodo khatar antrego lumja.

Le rom butivar thon bare pačiva aj pherdo xabe si amen pe le skafeda pe amare pačiva. Pherdo romane žuvila phiraven sumnakaj aj si vi romane žuvlia anda uni vici kaj ferdi phiraven řotči aj či phiraven kalci vaj jeans.

Romane šeja ansurin-pe terne. Ame le rom žinas sa le njamori sar jek bari familja aj važno si amenge te las sama pala amare phure.

Šaj ačares tut rom vi kana ferdi jek anda če njamori si rom. Si pherdo rom kaj či žanen vaj bisterde e šib e romani, si vi rom kaj či hurjaven-pe ande romane cali aj sa gadja ačaren-pe rom.

Vi adžes len le rom žanglimos vaj vordal vaj inžal kothe kaj von bešen, numa sar si vaj niči, vaj sar hurjaves tut vaj sar trajis ande anima si o romanipe. Me ačarav ande muri anima Ke me sim rom! Aj godo avel khatar muro šero aj muro ilo.

Fatima M

Me sim rom aj vi gadži

Kana simas maj terni davas man gindo but so si te aves rom. Sar si jek čači romni, sar hurjavel-pe jek čači romni aj maj but, sar del duma jek čači romani. Sode maj davas man gindo vi maj phares sas mange. Sar pherdo ternemata, na ferdi rom, nakhlem me jek savarimos ande muro identiteto. Či malavavas andre ando patreto sar rom numa či malavavas andre ando patreto kaj o narodo thol pe o manuš. Godo kerda ke me sumaden pherdo identitettori numa či inkerdem godo antrego drom. Jek kurko ašunavas pe jek gili, o dujto kurko makhlem mure bal maj tunariko ando trito kurko huravavas man ande pherdo ferbi. Šoha či kerdem dilimos karing mure njamori ande muro savarimos, ferdi le man defjal sigo te avel man pušimata karing muro identiteto aj pa uni traditoci aj zakonori.

Kana dikhav palpale kana simas terni sim raduime kaj sumaden sa godola stilori aj te avel man pušimata karing muro identiteto. Kado si jek rezultato adžes ke arakhlem jek balanso karing muro romano identiteto aj so si te aves romani. Si man inke maj but žanglimos karing kaver kulturori, zakonori aj traditocija.

Me sim defjal barimantangi pa muro romanimos aj historija. Konik šaj len godu mandar. Numa či biriv te važdav opre antrego muro existenso ferdi ke sim romni. Adžes sim man jek lašo edukatocija, jek buči si man kaj si mange drago aj jek šukar kher. Želi aj žanglimos kaj važden opre kaj či kana godi lem andre muro romanimos.

Me sar rom či kamav te trajinav pe godu so sas aj te lav pe mande pharimos pe mure dume. Mange si inke maj but. Si pa te avel tut respekto karing čiri historija aj karing le phure, aj te aves baramantangi so kerde amare phure dedumult amenge.

Jek manuš šaj aveles pherdo identitettori, či jek identiteto či trubul te lel o kaver identiteto. Mange si muro romano identiteto važno, sa gadja but ke sim romni aj vi gadži. Me sim jek terni žuvli kaj trajin adžes ando Švedo. Aj sa mure identitettori si mange važno.

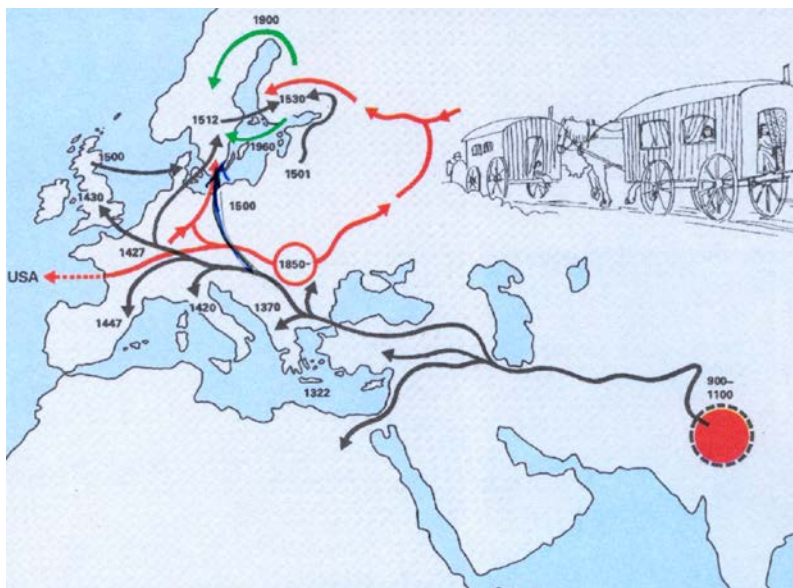
Mirelle

Ame sam rom

O profundo kaj le rom si ke avelam khatar e Indija. Numa važno si vi te seras ke le rom naj jek homogeno gruppo numa jek defjal heterogeno gruppo.

O phanglimos maškar le rom si defjal važno. Kaj le rom či žindol ferdi čiri familja numa vi le njamori, sar papo aj mami pe vi le duj riga, le biba aj le kak pe vi le duj riga, le veri aj le verenge šave. E familja avel anglunes angla čiro intresno aj so trubul tut. Lojaliteto aj solidariteto me e familja aj le njamori thol le manuš te ažutis te avas ande jek than, lovensa aj ažutimos vi ando nikazo aj raduimos. Te si variso maškar le njamori vaj ando nikazo vaj raduimos atunči ažutin le njamori. Le njamori aj le rom si jek centralono punkto ande jek romano trajo. Godola kaj trajin maškar le gadže, žanen če žor si len ando pengo individualismo. Numa kaj le rom si kaver fjalo, aj o individualismo či žal ande jek than me o romanipe.

Le rom kamen te šičaren penge glaten pala amare phurane traditicij, žakonori aj romanimos.

E šib e romani si ande pherdo dialektori. Si pherdo rom adžes kaj či žanen pengi daki šib, romanes, numa sa von ačaren jek phanglimos ande jek than le romensa. le rom či dikhen anda če them von aven vaj če dialekto romanes von den duma. Phares si mange te phenav numa kana rom dikhen pe žanen aj ačaren jek phanglimos jek kavresa.

Romano identiteto si phanglo ande amari šib, kultura, traditcija aj žakonori. Važno si te seres ke le manuško identiteto kerdol la vramjasa. Ando identiteto si khotora anda manušipe. Anda amaro manušipe aj identiteto kerel jek žanglimos aj jek than ande lumja. Identiteto del adveto pe le pušimata Kon sim me? aj Kon či sim me?. Ando kolektivno identiteto sar si maškar le rom del adveto pe le pušimata Kon sam ame? aj Kon či sam ame?. Kana phenas pa kultura atunči phenas ke godo si kon tu san. Godo si le manuško identiteto. Romanipe del le manušes žanglimos te ačares le romensa jek phanglimos ande jek than. Romanipe hulaven le rom avri aj vi pengo žanglimos. Godo keren le rom ande penge traditcij aj žakonori, vi vorbas aj vi bivorbas phenas o romanipe. Khatar amari kultura šaj ame le rom sikhavas amaro ačarimos aj žanglimos pa amende korkoro.

Iren aj Teresa inkeren divano maškar kaver rom

Me sim travellers

Kana me barilem opre atunči phenanas le romenge *zigenare* vaj *tattare* vaj vi phenas *travellers* (resande) sar romano-rom phenen penge. E vorba rom si mange nevi aj naj jek vorba kaj me prinžarav-man kana med av дума pa muro identiteto. Me sim anda *romano-rom* resande.

Ame šičovas o tradicionelo travellers vasteski bući "taveski bući".

Kana me simas cinoři atunči me či phenavas kaj mure baratorri ke sim travellers. Me ašundem kheral ke nas slobodo te des дума pa godo. Šičilem te cinořia ke e vorba travellers sas variso "čores", beršensa sas mange maj phares aj maj phares te garavav muro identiteto. O narodo dikhle ke me aj muri familja či sam sar le kaver žene. Nas pa o hurjarimos numa amari kultura sar univar phares te garaves. O narodo sas lenge vi čuda sostar sas pherdo gosti amende khere aj sam gadja but žene ande familja. Vi maj tunariko morči sas amen aj tunaricija bal khatar le manuš kaj bešenas paša amende ando godo foro kaj me barilem opre.

Jek džes da дума muro njamo romanes mure dadesa aj muri barata kaj sas mande khere ašunda aj sas la pherdo pušimata pa

muri šib. Me phendem lake ando pačaimos khatar me sim aj gin-disajlem ke saste biriv te pačav man ande late. Teharin kaj škola kana avilem ašunavas sar prasanas man tattarunge vaj tattar-pack. Pala godo džes simas prasandi kaj barilem lensa.

Mande si pherdo eksemplori sar nakhlem diskriminatcija. Anda godo lem-man te ramonav muro blogg (eleonorfrankemo. blogg.se) khote boldav man karing travellers. Khate hulavav mure gindori karing muro identiteto sar travellers. Defjal bari si e dis-kriminatcija aj naj len žanglimos pa amende. Jek kaver punkto si ke butivar ačarav man korkoro ande muro identiteto avral muri familja, aj godo ačaren but travellers ke si korkoro. Važden opre o bloggo te sikhavav kaj le kaver travellers ke či trubun te ačaren pe korkoro.

Vi te ačardema butivar avral sim barimantangi pa muri identi-teto aj kultura. Te cinořia simas šičardi te nas mange slobodo te dav дума pa muro identiteto, šičardema te avav barimantangi ke sim travellers. Adžes si e vramja kaver fjalo aj adžes vi biriv te dav дума puterdes ke sim travellers. Šoha maj site lažava-man kon me sim. Me sim me aj konik či biril te kerel variso aj či trubun te keren variso.

Eleonor

Intervjuo me jek terno raparo aj romano aktevisto

Sar bušos?

– Muro anav si Dusan Marinkovic

Šaj phenes pa tute aj khatar aves?

– Me sim 15 beršesko aj arakhadilem ando centralno Belgrad ando Serbia. Muri dej si romni aj muro dad si serbo. Me lem muro anav khatar muro kak kaj bušol vi vo Dusan. Les mudarde les le skinheades kana sas vi vo sas 15 beršesko. Vo ferdi gelo avri khatar o balamo aj avele skinheads aj marde les jipon mulo. Pala godo mučisajlam kaj jek maj čoro gor khote kaj bešenas le rom. Kana simas duje beršengo mukla muro dad mura deja. Kana simas štare beršesko mučisajlem mura dejasa ando Švedo. Phirdem ande Sofielund škola ži kaj injato klasso. Den drag sas mange e škola. Khatar oxtoto klasa sas mure pečata 217. Me sim andre ando RGRA –phanglimos khatar jek berš palpale. RGRA si Rørelse Gatans röst & Ansikte. Godo organicaticja ažutil man me muri muzika. Vi sim romano aktivisto.

Tu gilabes vi rap, sar hamis tu rap me romane gilia?

– Jo, me biriv te hamiv rap aj vi romane gilia. Svako džes ramonav so kerav, so kerdol aj tav andre romani gili. Važno si mange te hamiv rap me e romani gili. Sar me dikhav kamen pherdo ternimata te gilben sar ande Amerika aj sar penge idolori. Mange si važno te sikhavav kon san, te sikhaves čiro identiteto.

Sostar si tuke važno e romani gili?

– Važno si mange te sikhav khatar avav, o manuš trubol te sikhavel kon tu san.

So si tuke te aves rom?

– E vorba rom si mange te aves tu sar san. Te aves barimantango ke san rom. Te sikhavav muri kultura, muzika, traditicja svako džes. Važno si te avas ande jek than me o narodo ando Švedo numa gadja sar sam ame le rom. Naj bari differentcija ke sam ame rom. Vi ame sam so sa le kaver manuš pe antrego lumja. Vi ame kamas te žas avri ando foro aj te dikhas amaren baraton. Te biris te žas ande le balame bi te aven gadže te dikhen te na čores. Kana phenas e vorba integraticja naj ke si amenge mušaj te das

opre o džes Midsommar! Važno si ame le rom te keras bući te na nakhas diskriminacija, ke godo si kaj me kerav bući. Važno si te avel angle pozitivna žele pa le rom. Ame le rom sam jek raduime gruppo, aj si amen pherdo te das kaj le manuš ando Švedo. Amen si amen amare romane gilia, kultura aj traditcija. O rom trubol te aćarel-pe raduime ke san rom.

Sar dikhel o narodo pe tute sar rom aj gilabtori

– Lem ažutimos khatar RGRA me muri gili aj dine man kontaktori me kaver gilabtori. Uni ternimata naj lenge drago mure gilia, ke von kamen te ašunen me jek amerikanisko versia. Von kamen te khelen kaj e gili. Numa me kamav te sikhavav opre kon me sim ande muri gili aj te gilabav pa muro trajo. Bi godo dikhel o narodo pe mande pozitivno

Sostar trubul o romano identiteto, so kamlanas te phenes kaj romane ternimata?

– Trubus te aves barimantagni ke san rom. Kana keres variso mišto trubus te phenes pa čiro identiteto. Te šaj aves tu jek lašo patreto kaj kaver ternimata. O manuš či trubul te garavel pesko identiteto aj te aves variso kaver kana či san. O manuš trubul te avel barimantango kon tu san aj so tu keres.

Sar sikhaves tu opre e romani kultura?

– Me kamav te sikhavav opre e romani kultura. Važno si te seres ka manuŝ sam sar fersavo manuŝ ando Ŝvedo. Vi mande avel ĝindori so si rom, vaj sar o narodo phenel ”zigenare“. Me butivar phenav ke sim rom, numa but žene či ačaren aj trubuv te phenav zigenare. Godo si jek vorba kaj naj mange drago te phenav. Khatar e gili me sikhavav kon me sim aj sar anel muro trajo.

Te phendan maj anglal ke važno si me educatcija. Sar si važno?

– Educatcija si defjal važno, Bi lako naŝtis te les bući aj te avel tut jek lašo trajo maj angle. Te sit tut educatcija či trubos te paŝuves čiro palono anav khate ando Malmö. Malmö si jek foro me pherdo kulturori! Či pačav ke si le romen problemo me pengo palono anav te si len jek laši educatcija ando Göteborgo vaj Stockholmo. Kam si maj phares ande kaver forori vaj ande cinoře gavora te les jek bući kana o palono anav či ašundol gadžikanes. Jek laši educatcija sikhavel kon tu san. Khatar educatcija aj khatar ŝičarimos lel o manuŝ maj baro žanglimos pa kaver manuŝ. Khatar educatcija ŝaj kheres te na nakhen kaver žene diskriminatcija, aj ŝaj sikhaves ke sam manuŝ sar fersavo manuŝ.

So site keres tu maj angle ando trajo?

– Či žanav inke. Me kamav te kerdovav advokato vaj sitjaritori. Kamav te kerav bući pa manuŝesko čačimos. Me ĝindiv sar sitjaritori ŝaj dav kaveren ŝičarimos aj ŝaj paŝuvav pe miŝtimos. Sar advokato sar kerav bući pa manuŝesko čačimos.

O intervjuo kerda e Iren Horvatne

Jek romani šej sar jek lašo patreto

Kana dikhes la Amira dikhes jek radiume, divanosko aj te terni romani šej. Ačares ke žanes la dedumult.

Amira Zamel si jek terni romani šej kaj bešelas ando Malmö numa akana trajil aj kerel bući ando Stockholmo. Angla kerelas bući kaj Romano kulturako centro ando Malmö ande difrenti projektori, gadja sar kerdol butivar ande jek organicatcija.

– Me kerdem bući sar sekretarka aj važdavas o telefono aj lavas sama pala e administratcija. Keravas vi bući te sikhavav sar te alos bući kaj ternemata kaj sas lenge phares te roden buća vaj educatcija. Ande pherdo projektori simas andre kaj me važdem opre.

Numa angla so voj aresli kaj Romano kulturako centro kerelas voj bući sar manušeski ažutorka.

– Sar ažutorka sas muri bući te lav sama pala manuš sar maj mišto me phirivas, ži khatar vužimos aj te čiravav xabe. Jek lašo žanglimos lem aj barilem ande muro manuši-pe. Den drag si mange te kerav bući manušensa!

Voj kana aba sas 17 beršeski la e Amira “Beršeski romani terni-

mata“ (årets romska ungdom) khatar Romska Ungdomsförbund me o divano: ”Anda peski bući te kerel jek pozitivno patreto karing romane ternimata ando Švedo aj del kaj le romane ternemata jek faca avri!“. Adžes kerel e Amira pe Ungdomshuset Tuben ando Farsta, kaj si jek gor ando Stockholmo, te avel coacha aj te del insperatcija kaj rom aj vi gadže te šaj aresen te keren bući.

– Me kerav bući sar coach karing ternemata khatar 15 aj 19 beršenge te sikhavav lenge droma sar te keren bući ande projektori. Vi lašarav jek bućiako projekto kaj bušol Stegvis. Godo projekto si te vužoril-pe le ternimatenge ando Farsta sar te arisen avri ande bućia. Kathe len von ažutimos ando gado proceso.

– Nas mange vušoro te avav kothe kaj sim akana, phenelas e Amira. – Či gela mange mišto ande škola aj nas man laše rama kana getosardem e škola. Purme dikhlem te šaj avav varikaj sas mange mušaj te thav žor pe muri educatcija. Kana kerdem godo pařudinisajla sa tela jek r’at . Numa lem ažutimos khatar muri dej aj dad kaj si vi le duj akademiker. Važno si te avel le manušes ažutimos khatar kaver žene kaj kruglom tutar.

E Amira phareli ande pherdo kulturori, vi khatar lako dad kaj si palestino aj khatar laki dej kaj si romni.

– Mura dake sas defjal važno te inkerav e romani kultura

Kaj Amira si lake važno te del informatcija pa romani kultura karing o narodo aj anda godu geli voj pe kursori sar kulturaki informatcija aj kulturako coach. Vi te šaj trajil ando romanipe aj vi te šaj trajil maškaral o narodo ando Švedo. Kaj uni žene acaren ke si lenge phares te trajis romanes aj vi te avel le manušes jek normalno bući ando Švedo. E Amira si jek lašo eksempla ke šaj o manuš te trajis vi romanes aj vi te keres bući.

– naj vušoro, trubus te thos jek cera maj but vramja numa žal pe. Važno si te žanes kon tu san aj te aves barimantangi kon tu san.

Vi te si la jek bući naj lake dosta kaj Amira ke voj inke kamel maj but anda o trajo. – Muro suno si te barovav sar manuš aj te kerav ke vi kaver žene te len maj but žanglimos ando trajo.

O intervjuvo kerda o Rosario Ali Taikon

**Kamlinos
aj ansurimos**

Bi čiro

Te tu gindo jek ivend bi ivesko!

Te tu gindo jek tamna bi barvalsa!

Te tu gindo jek milaj bi khamesko!

Te tu gindo jek primavera aj te na gilaben le čirikla!

Te tu gindo jek dej bi glatasa!

Te tu gindo jek jak bi te dikhes!

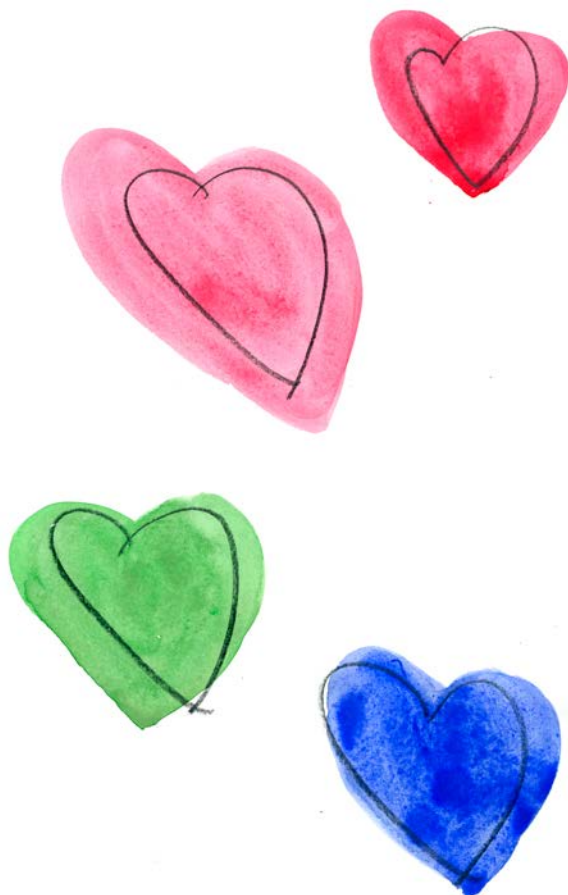
Te tu gindo jek lumja bi manušensa!

Te tu gindo čiro stato bi ileško!

Te tu gindo ke gadja sim bi čiro!

Te tu, te tu gindo ferdi pe mande!

Fatima M

Romano manglimos aj abjav

Maškar le rom naj sa jek fjaló kana terne ansurin-pe. Kaj uni rom si len jek phurani traditcija kana o dad žal te mangel ke si les jek ploska kaj si šukar huřadi aj si opral jek lanco vaj galbi. Godo si jek semno te sikhaves respekto karing le xanamikori ke manges lenga šeja. Kana keres godo phenes mangaípe. O dad pušel le šejako dad te šaj avel te mangel-la pala pesko šav. Te phenela o dad la šejako ke vo te la te ansurin-pe le terne, žal atunči jek bari pativ.

Univar vi maladol-pe ke o dad phenel ke vo či del peske šeja. Atunči phenel le šavesko dad ke lengi luludži vaj lengi bakrori xasajli. Aj von ašunde ke lengi luludži vaj lengi bakrori si andre ando kher. Le rom si len gilbatori lensa kaj gilben aj khelen aj zumaven te den kaj la šejako dad te pel anda e ploska. Numa vo či pel anda e ploska aj del len drom te žantar. Le rom kaj avele te mangel naj lenge slobodo te den andre ando kher. Gado žal duj trin džes. Purme ando sigo sikhadol e šej aj le rom kaj mangel la den muj ke von arakhle pengi luludži vaj lengi bakrori. Pala jek vramja atunči muken le romen te aven andre te roden ando kher te si e šej khote. Kana arakhen la ando kher ingeren la avri aj sikhaven la opre aj den muj ke lengi bori si. Kana le terne site ansurin-pe aven pherdo gosti aj čiden love kaj le terne aj botarki kaj trubol kaj le terne. Kana le rom čiden dařo či trubol te anel sa jek fjaló maškar le rom vaj familji.

Dumult phurončinas le dada aj le deja kasa saste ansurin-pe lenge glati. Numa akana phurončin le terne kana aj kasa von kamen te ansurin-pe, numa inkeren le romane traditciji pa ansurimos.

Butivar si ke o narado sikhavel opre jek patreto ke romane šeja ansurin-pe defjal terne. Dumult ansurinas-pe terne, numa gado phařodicajla. Pherdo romane šeja aj šave ažukeren jipon pherde-le bišenge. Le terne kaj si ansurime naj len jek pečata kaj sikhavel ke von si ansurime.

Jek ansurimos maškar le rom sar avel sa jek fjaló sar kana o narado ansuril-pe. Le terne alon avri jek kangeri pala lengi ved-ařa vaj kaj o baro foro. Atunči phires pala le žakonori kaj si ande kangeri vaj pala o baro foro. Te si ande jek kangeri atunči jek račaj phandel le ternen ande jek than aj pala godo thon von jek pativ aj aven gosti. Univar anel le gosti pesa botarki kaj le terne.

Kaj kaver rom alon le terne te "xasavon" jek skurto vramja. Le terne tela godja vramja si tomnime. O tomnimos si garado khatar

lenge njamori. Ferdi uni žanen kaj si ande lenge berš ke von si tomnime. Godola žene ažutin te šaj dikhen-pe le terne. Atunči dikhen von le terne te kamena von te ansurin-pe vaj ke niči. Te alonde te kamena von le duj terne te ansurin-pe atunči von našen dela jek skurto vramja. Kana le terne našen phenel jek manuš kaj žanel kaj lenge njamori ke le duj terne našle, te na daran le deja aj le dada. Te či našena atunči šaj lenge njamori šaj ašaven len te na našen le duj terne. Sar avela vaj ke niči bešen le duj terne ande jek kaver foro. Aj sar si pe antrego lumja šaj avel ke la šejako dad či kamen vorta godo šavoŕo sar zamutro vaj le šavoko dad či kamen la šeja sar bori. Numa te alonde te phanden-pe le terne ande jek than aj pala jek vramja accepterin le njamori lengo ansurimos, aj khotar žindon von rom aj romani. Numa čačes trajin von ande jek than.

Domino Kai

Kamlimos – Kärlek

Kamlimos si jek filmo kaj o Romska Ungdomsförbundet (RUFSS) laŝarde ando 1993. E filma vaŝdel opre pa ansurimos maŝkar le rom aj pa e romani kultura. Sikhaven sar univar či malaven duj kulturori ande jek than, či khere vaj ande ŝvedicko ŝkola. E filma sikhavel sar Richard aj Papusa, duj terne kaj dikhen pe aj kamen jek kavres. Vi le duj kamen jek kavres aj ansurin-pe te inkeren e romani kultura aj o ŝakono. E filma si 55 minutsi lungo aj bol-del-pe karing maj phure ternemata. E filma si kerdi ando Ŝvedo aj si vi pe romani ŝib aj vi pe gaŝikanes. Te kamesa e filma bolde tut karing RUFSS www.rufs.org

Erland Kaldaras, ŝerotno pe e filma Kamlimos

Kon laŝarde e manus kaj e filma?

O manus ramondem les me aj si pa muro trajjo aj vi pa kavrenge ternimatsengo trajjo pa ansurimos. Le divanori si phangle ande jek than aj o rezultato si o manus.

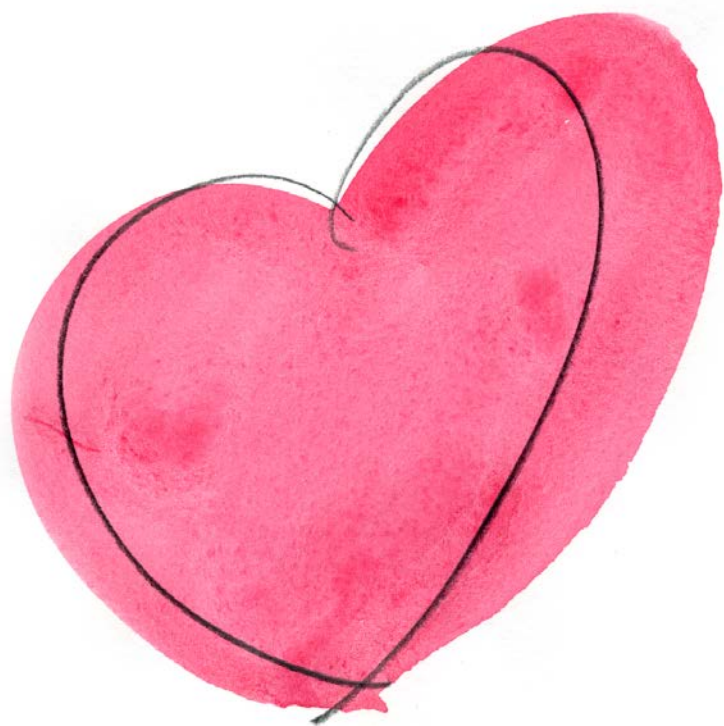
Sar sas te laŝaren e filma aj ĉe lungo vramja la te laŝaren e filma?

Defjal baro raduimos sas amenge kana kerdam e filma. Lungo vramja la te laŝaras e filma. Ke konik nas profesionali akteri aj kerdam e filma sar aĉardam. Ando februára 2003 lam-ame te ker- ras e filma aj getosajlo ando septembra 2003. Purme la duj ŝon te thas ande jek than e filma. Ando decembra 2003 sikhadam opre e filma ande pherdo lokalni televisia ando Ŝvedo. Anda jek data kerda e filma succe vi maŝkar le rom aj le gadže.

Phares sas te vaŝden opre o problemo sar te inkeres o ŝakono aj e traditcija?

Romska Ungdomsförbundet line sama kas sas te alon sar akteri kaj e filma, but žene sas aktivistori ande organitciji aj sas len o žanglimos sar te vaŝden opre pa ansurimos. Kamle te sikhaven ke si pherdo diffirenti traditciji aj ŝakonori kana duj terne ansurinpe. Kathe kamle von te vaŝden opre sar žal maŝkar le rom o domni- mos, o abjav aj kon si kaj puŝinel o abjav. Numa sas pherdo rom kaj nas lenge drago e filma ke sikhavas opre e romani kultura pa ansurimos.

Kati Dimiter Taikon

Hennaki traditcija

Ra'ako marcine

E sakra lašarel jek baro tijari kaj thon von sa le cali kaj si te ingeren kaj e bori. E familija aj lenge baratori anen pensa dažo aj e sakra ramol svakoneko anav opral pe o dažo, te šaj žanen le manuš kon da o dažo. Sogodi kaj avena kaj o abav site žanena kon da o dažo.

Tetradži

Kaj mizmeri aven le gilbatorija. Le xanamikori hulen avri khatar o kher aj sa le žuvlia thon pe aj khelen.

E Henna lašarel jek vestome ansurime žuvli. E henna voj hamiles ande jek xarkuno čaro. Maškaral thon jek memeli. Kana avel e vramja te žan pala e bori, atunči ing- eren žuvlia kaj naj ansurime le cali aj jek phuri žuvli inkerel e henna. Kana aresen khere kaj e bori aven le xanamikori avri aj den kaj sa le gosti paj kaj si hamime zarosa. Pala jek vramja avel e bori angle ande jekthan me le gilbatorija. E bori čumidel la sakrake vast aj punre te sikhavel te kamel peske sakra. E sakra vastel opre la boriki loli selia aj čumiden-pe.

Akana len von angle jek skamin kaj e bori te bešel. Len tele pa late e sumadži kaj si la

ande le bal, aj vi le duj tava kaj si anda rop. Purme aven duj žuvlia kaj den kolin, jek žuvli khatar la dejaki rig aj jek žuvli kha-

tar la sakraki rig, von den jekavres te xan zaro aj thon jek finiko pe la borijako šero aj vi thon čučako thud, godo keren te avel vi kaj e bori lašo thud kana avela laki vramja te del kolin kaj peske šavoře.

Purme makhen la borijako šero ande henna. Te ašela henna makhel e phuri žuvli pe le terne šeja kaj inke naj ansurime, godo keren von baxtijake. O paj kaj xalaven le žuvlia peske vast, čoren les avri pe jek than kaj si vužo maškar lulodža. Godo keren te na lel varekon o paj aj te na keren vareso nasulimos karing le terne.

E bori mučil-pe akana aj bešel pe godo skamin kaj bešelas laki sakra. Akana hula- ven o dašo kaj ande le šeja pe le bari tejaria. Kana site žantar khere, žal e sakra aj lake manuš khere giliasa.

Žojine

Gado džes žan sa le žuvlia ande jekthan me e terni te najion. Gado keren von pe jek privatno najiomasko kher vaj khote kaj si thade xaina. Khote len von xamos pesa sar mas ando manro, pheko mas ličardo aj gogle paja m.m. Kana e bori najili gata čumidel voj peske sakrake vast.

Savatone

E familija le šaveke thon peske memilja ande le vast aj le gilbatori-ja gilaben aj phiren sogodi ande jekthan khere kaj le xanamikori.

Makhen la boriajke vast aj punre ande henna te šaj žanen sogodi ke voj si ansurime. Laki sakra si la jek gad kaj si le šavesko aj kamel te hurjavel la borija ande godo gad. Anglunes e bori či mukhel aj pala e trito data lel voj pe peste o gad.

O zakono sostar si te na dikhel o terno sar e terni si makhli ande henna. Gado si vi jek semno te lelpe e terni pala pesko murš aj te lel lesko zakono. Kana sa si gata lel e sakra o xarkuno čaro kaj si e henna aj garavel o čaro.

Pe antrêgo vramja či dičol o terno. Leski buči si te lašarel te avel sa gata angla sava- tone kana aven le gostori. Vo avel la ternasa rat'ake savatone kaj o birto khote kaj thon o abav.

Teharin avel o sokro aj e sakra aj ingeren le ternen ande pengo kher. Kaj but rom naj le kangerijake kununimos aj kununimos kaj kher le forosko, kana e bori aresel kaj peski sakraki aj sokro-sko kher ande jekthan me pherdo phure žuvlia kaj keren tradici-jonela ritualori kaj aresel e bori, atunči si kaj žindol o ansurimos.

Fatima Bergendahl

Duj, duj

Två, två, två, två, tolv gånger två
vill jag kyssa, vill jag kyssa hennes mun.
.//. Hennes mun har jag kysst.
Hundra tusen för en kyss,
det har jag fått böta. .//.
Hon är som en dröm,
hon strålar som en sol.
.//. Hennes hud är så len,
hennes blick är varm och skön.
Mitt hjärta brinner och hettar som en eld. .//.
Jag går, går, går, går, vet inte vart jag går.
För hennes skull, för hennes skull ger jag mitt liv.
Hon är för mig den sötaste,
hon är för mig den finaste.
Oh, den finaste.
Två, två ...

Duj, duj, duj, duj, desh-u-duj
te tjumidav, te tjumidav lakho muj.
.//. Lakho muj me tjumidem.
Shel miji putjindem,
ahaaj, putjinden. .//.
Maezol sar sunó,
phabol sar o kham.
.//. Lakho muj si anda mom,
e jakha pe la phabon.
O hjilo pe ma phabol sar yagh. .//.
Jav, jav, jav, jav, tji janav kaj jav.
Pala late, pala late me merav.
Voj si mange maj gugli,
voj si mange maj lashi,
Ahaaj, maj lashi.
Duj, duj ...

Divano maŝkar murŝ aj ŝeja pa ansurimos kana san terno

Uni romane familjori trajin inke pala defjal phurane zákonori. Godo si kana terne romane murŝ aj ŝeja či birin te alon kasa von kamen te ansurin-pe, atunči le maj phure ande familja alon kasa von te ansurin-pe. Numa akana paŝudol e vramja aj maj but terne alon korkoro kasa von kamen te ansurin-pe. E Deleatci-ja pe romane puŝimata ramonde ande kniŝka (SOU 2010:55) aj aŝel ” ke maŝkar le rom kaj či maj phiren ande ŝkola si terne ŝeja kaj či getol antrego prufondoski ŝkola. Numa sas jek traditci-ja te ansurin terne ŝeja. Ternengo ansurimos si jek buči kaj si maŝkar le rom“. Numa gada-lendar želi maj xanzol aj adžes le ternemata thon maj but žor ande pengi educatci-ja. Ame inkerdam divano ternimatsensa pa ansurimos ando Birger Sjöberg gymnasiet ando Vänersborg.

Serhan: – Naj defjal godživares te ansuris tut pra terno. Me gindiv ke maj važno si te thos fokus pe educatci-ja jipon lan o studento, purme trubos te des tu gindo te phires pe le fakultetori. Vi si te lesa buči pala gymnasim vaj niči. O manuŝ ŝaj ansuril-pe kana ačares ke si tut laŝi ekonomia aj o lil.

Filis: – Mange naj laŝi e phurani traditci-ja kana le phure ansurin penge glaten terne. Me či žanav ke te si gado jek traditci-ja, ke pra baro diffirenci-ja si maŝkar le rom aj familjori kana ansurin-pe le terne. Me phenav ke kana aves ande čire berŝ ačares vi kaver fjal o aj vi kaver žanglimos si le manuŝes.

Selma: – Vi me phenav sar o Filis. Či trubos te ansuris tut angla či žanes o traj o.

Tefik: – E maj bari doŝ kaj keren le rom si ke ansurin penge glaten pra terne. Univar ŝaj avel ke le phure kamen te ansurin penge glaten aj nepotsen terne, numa vi si ke von kamen te ansurin-pe terne.

So trubul o manuŝ te del pe gindo kana san 15-16 berŝesko? Sar trubus te hažnis ando traj o?

Sehran: – Me phenav ke o manuŝ trubul te thol e ŝkola anglunes ando traj o. Godola si le berŝ kaj trubul o manuŝ te thol fokus pe ŝkola. E ŝkola si o drom kaj o čačo traj o maj angle. Bi ŝkolako aj

bi bućiako naj le manuŝes kanći, aj le dada aj le deja kamen lenge glati te phiren ande ŝkola. But anda le rom kamen godo.

Filis: – Kana san ande godola berŝ trubus te des tut gindo pe tute korkoro aj na sar trubus te aves sar jek bori vaj zamutro. Ĉi trubus te keres godo. Me sim 18 berŝeski aj phirav pe trito berŝ pe Omvårdnadsprogramo aj naj man gindo te ansurinama.

Selma: – Nići, me site phirav anglunes ande ŝkola. Sar ansurime žuvli maj phares si. O trajo kher kaj o dad aj kaj dej si maj laŝo, me ĉi doriv te ansurinama terni.

Tefik: – Inke maj jek data phenav, ke trubos te des tut gindo anglunes pe ŝkola aj pe educatcija. Sar jek terno murŝ vaj ŝej ĉi trubon te den-pe gindo pe ansurimata. O manuŝ trubol te del pe gindo pe o trajo aj pe ŝkola aj normalt te aves ande jek than vi murŝensa aj vi ŝejansa.

So si maj vaŝno kaj romane murŝ aj ŝeja? So kamen te keren ando trajo?

Sehran: – Te avel le manuŝ jek pozitivni gindo karing o trajo. Te žanes sar te aves vi maŝkar rom aj gadže aj te žanes so si vorta aj ĉořes aj te phires ande ŝkola. Me kamav te getsarav sar maj sigo e ŝkola aj te lav jek bući te ŝaj pravavarav mure dades aj deja. Von aba phurele aj von ĉi birin te keren maj bući.

Filis: – Mange si vaŝno muri familja aj e ŝkola, o lil, mure baratori, kamlimos aj o trajo. So si vi mange vaŝno si ke ŝaj sikhavas ke sam rom aj vi le rom si sa jek fjalo sar le kaver manuŝ. Aj ke vi le rom žanen te keren laŝe želi ando amaro trajo aj ande ŝkola.

Selma: – Vi mange si sa jek fjalo. Anglunes e ŝkola purme lav mange rom, ha ha (asal)!

Tefik: – Mange si e ŝkola, educatcija aj muro suneski bući maj vaŝno. Kamav te trajiv sar jek ĉaĉo radujime rom.

Sar dikhen dume pe murŝ aj ŝeja kan ansurin-pe kana si 20–25 berŝenge?

Sehran: – Me gindiv ke atunći si miŝto, ke avelan ande ĉe berŝ aj maj phurilan. Ke atunći ŝaj alos te kamesa te ansuris tut vaj ke nići.

Filis: – Godo si mišto, anglunes e bući, o lil aj purem les tuke rom. O manuš maj godžavol ande godola berš.

Selma: – Maj feder si kana san ande godola berš te ansuris tut sar 15–16 beršeski, ke inke glati le!

Tefik: – Me aćarav ke maj mišto si te ansuris tut kana san 20–25 beršeski. Ke atunči biris te getos e škola aj biris te keres inke maj but. Numa si inke maškar le rom te či san ansurime kana san 20–25 beršeski phenen ke pra phuro san.

So kamlanas te keres vaj te vortos te na ansurin-pe o manuš pra terno?

Sehran: – Gado si pala le dada aj le deja, pe lende ašel. Von kam kamen te ansurin peski šėja ferdi anda le love. Numa vi e šej purončil te kamela vaj te či kamela te ansuril-pe. Voj te či kamel atunči či ansuril-pe.

Selma: – Le dada aj le deja trubon te purončin, ferdi na pra but. E šej šaj phirel muršensa aj te na ansuril-pe jipon voj či arakhel godo murš kaj voj kamel ande peske terne berš.

Tefik: – Me sim bišengi aj o manuš trubol te pařudol aj te vortol-pe karing ternengo ansurimos. Von či trubon te ansurin-pe terne. Ame le terne trubonas te inkeras o respekto karing le phure ande amari familja numa vi von trubon te den kaj le terne maj but putařa.

Khatar gado divano maškar amende phende so godi ke te na ansuris tut pra terno. Dumult sas godo numa adžes ma-naj godo. E vramja pařudol pe aj pra sigo žal. Adžes le ternimata keren anglunes pengi educatcija. Ternimata alon korkoro. Maladol-pe ke jek šej ansuril-pe terni atunči e kaver šej dikhel aj vi voj alol te ansuril-pe terni. Purme e trito šej ansuril-pe terni ke le kaver duj žene ansurinde-pe terne.

O divano inkerda e Fatima Miftar

Fakta kring Äktenskap och Samboförhållande

Äktenskapet är ett juridiskt och samhälleligt avtal mellan två personer. Äktenskapet kan ingås religiöst eller borgerligt. I Sveriges lag finns en *äktenskapslag* och där står följande:

De som har ingått äktenskapet med varandra är makar.

Makar skall visa varandra trohet och hänsyn. De skall gemensamt vårda hem och barn och i samråd verka för familjens bästa.

Varje make råder över sin egendom och svarar för sina skulder.

Makar skall fördela utgifter och sysslor mellan sig. De skall lämna varandra de upplysningar som behövs för att familjens ekonomiska förhållanden skall kunna bedömas.

Äktenskapet upplöses genom den ena makens död eller genom äktenskapsskillnad.

Från och med den 1 maj 2009 gäller några nya regler för äktenskap. Två personer av samma kön kan ingå äktenskap på samma villkor som par av olika kön. Bestämmelserna i äktenskapslagen gäller alla par oavsett makarnas kön.

Huvudregeln för att man ska få gifta sig är att man

- har fyllt 18 år
- är ogift
- inte är nära släkt med den som man tänker gifta sig med

Den som är under 18 år måste ha länsstyrelsens tillstånd för att få gifta sig. Tillstånd ska sökas hos länsstyrelsen i det län där man bor. Det är mycket sällan ett sådant tillstånd beviljas, och möjligheten kommer sannolikt att tas bort.

Innan man får gifta sig måste det göras en så kallad *hindersprövning*. Hindersprövning betyder att innan ett par kan gifta sig görs en prövning för att se om det finns något hinder mot äktenskapet. Prövningen görs av Skatteverket och ska gemensamt begäras av personerna som ska gifta sig. Hindersprövningen gäller i fyra månader.

Vigsel

Äktenskap ingås antingen genom borgerlig vigsel eller genom vigsel inom ett trossamfund. Borgerlig vigsel förrättas av den som är förordnad av länsstyrel-

sen. Vigsel inom trossamfund får endast förrättas inom ett trossamfund som har vigselstånd och av sådan präst eller annan befattningshavare i trossamfundet som har förordnats av Kammarkollegiet att vara vigselförrättare.

Samboförhållande

Med sambor (sammanboende) avses två personer som bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden.

De som är sambor har ett gemensamt hushåll, vilket innebär att man delar på sysslor och utgifter. Det spelar ingen roll om sambor är av motsatt kön eller av samma kön.

Det finns en lag om *samboförhållanden*, men den gäller endast om båda parterna är ogifta eller ej har registrerat partnerskap. (Registrerat partnerskap jämställs med äktenskap. Detta var något som samkönade par kunde begära innan det blev möjligt för dem att gifta sig). För att parterna ska kunna ha t ex fortsatt separat ekonomi kan man ingå ett avtal enligt sambolagen.

De som lever som sambor har inte samma rättigheter som äkta makar. Men när det gäller gemensamma barn har sambor samma underhållsskyldighet som gifta. Sambor som har barn tillsammans har inte automatiskt gemensam vårdnad. Modern är primärt ensam vårdnadshavare och förmyndare. De kan få gemensam vårdnad genom att begära detta hos sociala myndigheter inklusive att fadern skriftligt bekräftar faderskapet. Den förälder som inte har vårdnaden om barnet har rätt till umgänge enligt samma regler som vid skilsmässa.

Ett samboförhållande upphör om parterna eller någon av dem ingår äktenskap, om de flyttar isär eller om någon av dem dör. Förhållandet kan upphöra också om en sambo ansöker om att tingsrätten ska utse en bodelningsförrättare eller ansöker om rätt att få bo kvar i den gemensamma bostaden tills bodelningen.

Sambor har ingen rätt till arv efter varandra. För att sambor ska kunna ärva varandra måste de *skriva testamente*.

Du kan läsa mer om äktenskap, vigselrätt och samboförhållande på www.regeringen.se/sb/d/8953/a/110669

Religija

Ikana

Gado si jek phurano řusicko ortodoxo patreto kaj řudźis tut, ikana. Kaj o Hans Calderas la khatar pesko papo kana mulo. Kaj si tunariko o patreto si ke sas ande jek kangeri kaj phabolas aj line e ikana te na phabol opre.

Divano me jek romano-katoličicko romani šej

- Te aves baxtali! Sar bušos aj če phuri san?

- Muro anav si Maria aj sim 17 beršengi.

- Sas man gindo te pušav tutar adžes jek sera pa čiri religija, pa čiro pačajimos.

- OK, so kames te žanes?

- Savi religija si tute?

- Me sim kristijanka aj žav kaj romani-katoličicko kangeri. Amenge phenen butivar katolikori.

- So si kaj san tu katoličick o?

- Katoliko si sa, universell. Pe antrego lumja si, aj maj but sar jek miljardo si phangle andre ando katoličicko kangeri. La kangeriako šerotno si o papa de Roma. Kaj lesko ažutimos si les miji metropolitan kaj si šerotne ande peske regiona kaj bušol stifto.

- Šaj phenes so si o katoličicko pačajimos?

- Jo, numa naj vušoro. Ame pačas ande jek Del kaj sikhavel-pe

Katoličicko kangeriako lumjako ternimatengo čidinimos.

ande difrenti faca sar o Del o phuro, o Šav Jesus Kristus aj o Svunto Doxo aj godo pačajimos te šela berš si ande jek than kaj bušol Apostolicko pakibe. Te si varikon kaj kamel te rodel godo šaj arakhes godo ande jek katoličicko psalm kniška vaj po Inter-
neto.

- So keres tu ande kangeri? Keres variso specialno na ferdi kaj phires ande kangeri?

- Jo, si variso kaj kerav. Me sim andre ande variso kaj bušol "O Neokatekumenalno Phirajimos". Ame kaj sam andre ando godo organicatcija, kaj ame ferdi phenes kaj godo Phirajimos, dikhas amen duvar ando kurko. Pherdo ternimata si kaj aven.

- Gado si mange nevimos, šaj phenes jek sera so si Phirajimos?

- Godo si jek organicatcija kaj la-pe ando berš 1964 ando Madrid, Španija. Jek terno murš kaj bušol Kiko Arguell aj jek žuvli, Carmen Hernandez, kaj phiravenas e vorba pa Del kaj le xore aj kaj le rom so Vo kerda amenge. Godola kaj ašunde pe e vorba ačarde jek zuralo phanglimos jek kavresa.

- Če phanglimos phenes? Sar ačarde von godo?

- Pherdo manuš dine-pe Devleske pala lengo žanglimos. Nas šina-
do sar te anel o Phirajimos. Numa le manuš line-pe te dikhen pe aj te ginen e Biblia ande jek than aj godola manuš kaj šoha naštinde te aceptiojin pes korkoro arakhle jek phanglimos le Devlesa aj sikhade jek praliticko kamlimos.

- So kerdila atunči?

- O žanglimos pa so kerdila ande lengo čidimos buflilo aj pher-
do manuš kaj sas avral e kangeri line-pe te pačan ando Del. O Phirajimos buflilo sigo ande Španija aj ande kaver thema. Adžes si akana pe sa le kontinentori. Von le duj žene kaj kerde o Phirajimos sas akkarde kaj o kardinalo ando Roma ando berš 1968 aj anklista ke von phangle jek phanglimos. Ando berš 2008 kerdilo o Phirajimos primem khatar o Papa.

- Šaj phenes pa o Phirajimos sar si, si godo ande tumari kangeri?

- Jo, o Phirajimos si ande amari kangeri aj si ande cinoře grupori kaj bušol komunitetori kaj si manuš ande difrenti berš aj khatar difrenti kulturori aj difrenti pačajimos. Gado si jek doxosko kangeri.

- Ame čidas amen jek data ando šon me le komunitetori so

phenav si le grupori. Čidinimos si aj ginas e biblia kaj amare terminata aj kaj gadala čidinimata aven vi kaver ternimata khatar kaver kangerija vaj amare baratori. Sa le ternimata si pozdravil.

- Šaj phenes maj jek sera pa godo džes, sode žene san kaj tume čiden tume?

- Ame las amen te ginas e biblia aj purme das duma pa godo, purme čidas amen aj inkeras kangeri aj pala godo xas amenge xabe ande jek than kaj ame phenas lake Agape. Pašte 30 žene sam.

- So si tumen kaj si specialno kaj naj kaj kaver ternimata?

- Ame butivar sam ande Katoličicko kangerijako Lumjako ternimatengo džes ande jek than me o Papa. Ando berš 2011 samas ando Madrid, aj akana site žas ando Brasilija ando berš 2013.

- Sar šaj aves andre ande gado phanglimos?

- Ame das informacija pa o Phirajimos duvar ando berš. Atuniči si uni šerotne kaj bušol katekister kaj tela duj šon, duvar ando kurko, inkeren divano pa amaro pačajimos. Kana godo getol atunči ame čidas ame aj dikhas amen pe jek kurko ande jek kurs than. Pala godo šaj porončin te kamena te aven ande jek than ando phanglimos vaj ke niči.

- Si godo phanglimos, Phirajimos, ande sa le katoličicka kangerija?

- Na! Na ande sa, numa si ande sar eksempla e katoličicko kangeri ando Malmö, Landskrona, Göteborgo, Olofström aj ando Stockholmo.

- Kasa šaj les kontakto te kamesa maj informacija?

- Tu šaj les kontakto kaj e katoličicko kangeri ando Malmö aj šaj pušes pala Neokatekumenalni Phirajimos, vaj šaj rodes maj informacija po Interneto.

- Mišto ašundol mange. Mukhav tuke pherdo zor aj bax!

- Nais tuke!

Iren Horvatne

Pa le rom aj islam

Naštis te phenes ke si jek specialno romani religija. Si pherdo rom kaj si katolikori, ortodoxa kristijanori vaj muslimori. Si vi rom kaj si pentekostalistori aj Jehovas. Islam si jek religija kaj phenel o Allah ke leke si drago le rom vi te si čore.

Ame le rom las butivar e religija kaj si ando godo them kaj bešas. Maškar le rom kaj aven khatar e phurani Jugoslvia si rom kaj si muslimori. Numa ande gado muslimicko grupo si vi rom kaj phenen peske muslimori numa či praktisirin. Si rom kaj čačes si muslimori aj či xan balikano mas, poštin kana aj kana aj maškar lende si žuvlia kaj phiraven dikhlo, numa si kaver žene

kaj či keren godo, numa godo si ke von kana godi či ačaren-pe muslimori.

Muslimicka rom pačan ke o Muhammed sas o plačneto profeto aj vo la o Korano khatar o Del te phiravel le manušen pe o čačo drom. Ando Korano si svuntci me divanori kaj phiravel le manušes kaj jek lašo trajjo aj jek veko nagrada.

Sa si čiado khatar o Del- Allah. Muslimori si ande pherdo thema, si la kaer fjalo šiba aj kaver fjalo kulturako fundaňa. Ando godo šaj avel ande jek regiona pherdo kaver fjalori muslimicka kangerija. Ando islam šaj hulaves les ande duj maj bare grupori; sunni aj shia. Von huladon-pe ando ačarimos aj dikhimos pa Muhammeds vorba.

Jek čačo pačajimako muslimo trubol te rodžil panžvar ando džes, aj te boldel-pe karing o foro Mekka.

O mulo trubol gropome sar maj sigo. Ande 36 časori. Muslimo kana godo te trubol te avel gropome ande phuv. O gropomos trubol te avel xalado pala e religija aj o mulo si vuluime ando poxtan khatar bumbako. Te si kaj o mulo kaš mušaj te avel defjal prosto. Le muslimori či kamen pala traditicija, obdukticija. Či luludža naj.

Žuvlia naj butivar kaj o gropomos numa von bešen khere aj rodjin. O khotor kaj o gropšovo getol me jek rodjimos. O gropošovo si la jek prosto semno kaj sikhavel le gropomesko šero aj phurne. Bax kaj o gropošovo si aj si la butivar jek dopaš sunoto vaj jek čerhaj sar jek semno.

Kani Miftar

Rom aj Jehovas

But žene gindin ke čores si vi te aves Jehovas aj rom. So si sa jek fjalo maškar le rom aj le Jehovas si, ke jek baro khotor khatar o narodo si len nasul gindori karing lende ke naj len žanglimos, ke phiraven rořamne divanori, vaj pra sigo den pe von gindo nasul gindori. Jek kaver žela kaj si sa jek fjalo maškar le rom aj le Jehovas si ke či thas amen andre ande politika.

Jehovas si vestume te žan pe le vudara te arakhen manušen kaj kamen te žanen e Biblia. Numa naj ferdi godo, bi o rezultato khatar lengi bući vi den le manušen educatcija aj pe pherdo thana pe lumja šičaren Jehovas kavren manušen te ginen aj te ramon. Ande lenge rama ašel sar te thos tut, pa sastarimos aj familjake reletacija. Vi kaj le čidanimata, kaj si duvar ando kurko, aj kana dikhas amen kaj kaver čidanimata ažutinas jek kavres sar te phires pala e Bibilia te na aves rořamno, te keres but bući zurales.

Savendar profundori si te kamel varikon te kerdol Jehovas? Jek rom kaj sas te but berš Jehovas phenel, ke jek profundo kaj rom roden-pe kaj Jehovas si pala jekipe kaj si maškar lende, numa vi len adveto pe penge pušimata, advetori kaj si pala e Biblia. Inke maj jek profundo si ke von ačaren-pe pozdravime ande organizacija.

Jek terno 21 beršengo rom phenel, vo kerdilo Jehovas ke leske si drago ke le Jehovas či gušen kana von den duma. Vo kamla te lel la biblijako šičarimos čačes aj te ingerel vo la biblijako žanglimos kaj kaver žene. Vo či ačarel ke xasarel variso godo so keren le kaver ternimata. Sa o ažutimos kaj vo lel, ažutin les svako džesengo situatcija te na phirel pe jek čoro drom. Savo inkerel e romani traditcija aj žakonori.

Savako kaj kerdol Jehovas si ke ašel pala lende, vaj te pačasa tut vaj ke niči šaj ačardol čores kana dikhas kana problemori barol ande lumja. Atunči si normalno ke zumavas te arakhas te aves suguro ande ekonomia, politika aj ande religija kangerjia kaj si čačimasa, aj vi ande džanikano aj teknika.

Le politicka pařudimata tela le berš 1990 važda opre neve nadil pe ando Balkan numa vi cirde opre phurane dukhajimata. Kana le neve themone cirde tele o ažutimos te ažutin manušen aj či maj len-pe pala le zakonori pa diskriminatcija, aresen pherdo rom ande maj čori situatcija ande socialno aj ekonomija sar maj anglal. Jek drom bute ženenge si ke rode-pe kaj kaver thema kaj si len maj baro sugorimos aj maj laši minoritoski politika. Anda

godo pherdo rom rode-pe te aven ando švedo aj inke keren godo. Goda grupa kaj si khate bušol "le neve rom kaj aresle".

Pherdo anda godola rom si e angluna data kaj sas len chansa te len kontakto me o Jehovas pala lengo rodijmaski bući. Numa vi si rom kaj aba sas Jehovas ande pengo them, vaj sas len njamori kaj si Jehovas vaj ašunde pa lende. Sar eksempla šaj phenes pa Skopje ande Makedonja. Khote si jek regiona kaj bušol Šuto Ori-zari aj khote bešel pašte 40 000 rom aj godu si o maj baro romano regiona ande Evropa. Khote si jek čidinimasko sala kaj le Jehovas kaj bušol Rajosko sala kaj si la duj bare salori kaj trin romane kangerija si len peski missia. Le manuš kaj phiraven le Devleski vorba kaj keren bući maškar le romensa line-pe te šičon romanes, von hulaven avri informaticijake hertiji pe romani šib aj 2012 lašarde von jek paramiči po dvd kaj si karing maj cinoře šavoře kaj bušol " Tu šaj kerdos le Devlesko barato".

Jehovas ando Švedo zumavel te rodel romen aj akharen len kaj lenge čidinimata kaj si pe lengi šib. But anda le rom kaj si Jehovas si andre ande jek švedicko kangeri numa sar ando Borås, Vänersborg, Trolhätta, Linköping aj Norrköping si jek romani grupa vaj kangeri.

Kaj le rom naj len jek pačajimos ande religija numa butivar len kavrengi religija khatar o narodo naj čuda ke bolden-pe karing kaver fjalori religija. Ame le rom si amenge sa intresatno, phuterde sam pe neve kontaktori, malavas pala butende, das ando gor te trajinas, drago amenge o trajio aj gadja site avena le rom.

* Te kamesa maj informatcija šaj zas andre pe www.jw.org

Fatima Bergendahl

Miji rom čide-pe kaj milaj 1960 pe missia ando Fransuso.

Intervjuo me o Fred Taikon pa le religijake kangerija

Gado si jek paramiči sar o Fred Taikon phenel kana vo sar dešoštarengo trada tele ando Fransuso aj la kontakto me e religijake kangerija kaj nas prinžarde ando Švedo. Jek kangeri kaj phirda sar jek jag pe antrego lumja.

Muro papo Fred Taikon arakhadilo 1 majo 1945. Vo la pesko anav pala o dzesko pača kaj si 8 majo, anda godo bušol vo Fred. Vo barilo opre ande romani barr Tanto ando Stockholmo, vorta khote kaj žal o podo pe le žini kaj žal ži kaj Årstaviken. Khote vo bešelas ande jek than me peske peja aj pherdo anda peske kusinori. Ando berš 1956 mučisajle von ande jek baro kher ando Älvsjö. Leske njamori line-pe te traden me o tivoli ando Denemarko aj o Fred aj leske cinoře peja žanas lensa kana sas milaj.

– O berš 1959 aj o Rigo Lajos, jek lašo barato kaj e familja, vo avilo khere khatar jek lungo vramja ande Amerika. Vo sas jek rom kaj phiravelas e Devleski vorba aj vo sas laj pherdo rom ande

lenge ceri aj vurdona ando Švedo. Vo vi ingerda e vorba le Devleski maškar le rom aj dikhla pherdo romen ande Evropa, phenelas o Fred.

Kaj nas e familja ando Stockholmo kana o Lajos avilo khatar Amerika, atunči leski pej e Zima phenda kaj o Lajos ke von sas tele ando Denemarko aj von saste besen khote antrego milaj. Fred phenelas maj dur, – Lajos avilo tele lende ando Denemarko aj bešelas ande jek cera ande jek than lensa. Vo saste žaltar kaj Barcelona ande Španija aj mišto sas kaj vo ašilo lensa ande duj trin kurke. Lajos saste tradel matorasa ande than me duj norvegitcka žuvlia ži kaj Španija. Khote saste arakhen von romen aj saste phiraven-pe kaj kaver romane religija organizatcij kaj kerenas buči kaj le rom ande Norvego aj ande Evropa.

Le Fredoske kak aj lenge familjori bešenas dedumult ande Španija, numa o Fred šoha či dikhla len. Vo ferdi ašunda ke si les pherdo kusinori ande Španija, anda godu vi pušla kastar pesko tat aj dej te šaj žal vi vo lensa matorasa, ke sas than ande matora! Kaj priminde leske njamori te šaj žal lensa sas ke von pačanas-pe ando Lajos.

Kana aresle ande Barcelona dikhla o Fred peske njamori aj vi kaver romen. Le rom khote pačanas ando Del pe jek kaver fjalosar le kaver rom ando Švedo. Fred phenelas – Le rom ando Švedo sas rusiska ortodoxa aj phirenas ande kangeri kaj o rašaj sas hurado ande bare džesengo hurajimos. Numa gado sas variso kaver kaj me či prinžaravas. Čidi-pe ande jek cinoři sala aj line-pe te prišon aj te gilapen. Šukar gilia sas, nas sar bare vuže psalmori sar sas khere, khate univar vi šaj malavesas le pelmi pala e gili. Či ačardem kanči, našivas či španjolitska. Ame žasav butivar kaj e romani kangeri. Pala jek kuro ande Španija sas e vramja te žastar palpale ande Denemarko aj te dikhav muri deja at tates.

Pa jek berš saste avel jek bari missia ando Dravell avral o Paris, Fred saste žal vi pe goda missia. Kaj o Fred sas les jek bibi kaj bešelas ando Paris aj den drag sas leske te dikhel vi pe e kaver rig peske njamon. Vo šoha či dikhla sa peske kaken aj bibija.

... Antrego damna aj primavera kaj avila, phirda o Fred aj o Lajos kolo tela le kurke kaj pherdo thana kruglom ande Švedo. Vo inkere nas divano aj sikhavenas patretsi pa rom aj pa e kangeri kaj sas avral o Švedo. Le divanori kaj von inkere nas sas butivar kaj Kangerijake organizatcija, ande Filadelfia kangeri aj kaver kangerija.

Fred phenel, – Trubonasas te phiras ando gav te šaj aj amende love te šaj trades ando Paris. Muro čumadano sas dumult gata angla so getosajli e škola. Lajos lašarda khatar jek fabrika te anža-

Missia ando Dravelle, Fransuso.

ren jek cinoŕo vurdon te ŝaj beŝen ande leste. Ame zumadam te beŝas ando vurdon uni kurke ando Ŝvedo te dikhas te ŝal pe. Ame lam-amen me o baro tradijimos khatar o Njamso, Hollando aj Belgia te ŝaj arisen ŝi angle kaj Paris. Areslam ando Paris ratci-jako aj rodam opre jek kampingo than kaj sas ando Boulogner veŝ kaj sas paŝe o pajj Seine. Kaj avilam jek kurko angla so la-pe e bari missia kaj saste avel avral Dravelle, atuniĉ ame dam-amen gindo te phiravas amen ando Paris vi dŝese aj vi ratcijako. Jek fantasticko foro pe jek terno deŝtarengo ŝavoŕo.

Le dŝesa angla e missia maj paŝonas aj o Lajos aj o Fred line-pe te roden pe jek geografijaki karta pala godo cinoŕo gavoŕo. Kana areklam ando Dravelle avile kaj jek baro phuterdo than, ĉaĉares pe tivoli vaj cirkus than. Pherdo familjori aba avile, vurдона aj ceri sas kruglom sar jek angrusti karing e bari cera, paŝte aba sas 50 vurдона aj ceri aj inke maj but saste avel.

– Jek murŝ avila karing amende me phuterde vast aj delas muj Latjo Dives, kaj si lasó dŝes. Aŝilam la matorasa aj anklistam avri. Lajos aj o murŝ kaj avelas karing amende line-pe te den pe buka,

sar le fransusanori keren. O murš bušolas Clemens Le Cosec aj sas jek fransusano. Von dikhlem pe maj anglal aj o Le Cosec sas o angluno kaj gado kaj žalas ando Fransuso, phenelas o Fred aj sikhavelas pe uni patretsi kaj bešenas le manuš ande grupori. – Lajos kerda presentacija pe mande aj phenelas kon me simas aj simas khatar le kelderash aj avavas khatar Švedo. Da man džes lašo aj phenda ke sim pozdravil aj da man buka sar le fransusanori, da man angali aj čumida man pe vi le duj buši.

– Le Cosec vašilas-pe aj phenda – Če mila kaj naj kelderasha khate, pherdo rom kaj si khate si khatar le manush aj von či den дума kelderashicka, numa si jek familja khatar le čurára kaj o Fred šaj del дума lensa.

Pherdo rom avile angle karing o Lajos te den les lašo džes pe fransusicka. Me lažavas man jek sera numa vi me kerdem sar lende. Kana sa sas gata avila o Le Cosec aj inkerde amen kaj jek familja kaj denas дума pašte sa jek fjalo sar muri šib. Jek familja sas pe štar žene. Rom, romni aj duj šeja. O rom bušolas Yayall aj leski romni bušolas Paprika. Von kerdele defjal čudatsi kana phendem kon me simas aj saste phiravav man kaj muri bibi kaj bešelass ando Paris. Me vi phendem ke či žanavas kaj voj bešelass numa žanavas ke sas pe jek gor kaj bešenass pherdo rom. Kana phendem gata kon si muro bibi Valea aj muro kak Milánko, žanenas von anda jek data kaj von bešenass.

Yayall phenda ke vi vo avel lensa me o Lajos aj o Fred kaj leski bibi aj trade defjal anda ra't te na astardon ando baro trafiko ži andre kaj o Paris. – Ame saste žas kaj jek gavořo kaj bušol Montreal, khote bešenass pašte sa le rom ando Paris. Kana areslam pušel o Yayalla romen kaj sas pe vulica kaj bešelass o Milánko aj akanaš samas angle. Kana samas khote atunči sas ferdi leski bibi aj uni anda lake bora khere, phenelas o Fred. – Phendem kaj muri bibi kon vo sas aj ke bešelass ando Dravelle ande jek than me o Lajos aj šel kaver rom. Khote samas antrego džes aj o Yayalla aj o Lajos phendelas sostar čidi-pe kači rom khote. Pherdo rom či maj pačanas ando pengo phurano pačajimos. Rom kaj sas maj anglal rusisko- vaj grekisko ortodoxa, katolikori vaj protestantori, pařude pačajimos aj gele opral kaj phuterdi religija organizacija. Xanci žene aba kerenas gado khatar o berš štarvardeš aj maj but žene kerdila beršensa. Akana čidinas-pe rom ando Fransuso o maj cera jek data ando berš kaj jek bari missia aj svako berš avenas maj but žene. Le Fredoski bibi sas nasvali aj nas lake mišto, numa da vorba ke saste avel kaj Dravelle te dikhel so žal maškar le rom khote.

– O kaver džes thode opre e cera kaj e missia aj aba pherdo vurdona aj kaver seri thode opre. Akana aba sas trin šela vurdona khote, phenelas o Fred aj sikhavelas jek phurano patreto pe jek bari mal kaj sas pherdo vurdona opral.

Birisas te ašunes le gilia khatar e cera. E orkestra bešenaj aj cirdenas gilia inke či line-pe vorta. Von bešenaj aj khelenas-pe gilijansa. E lavuta ašundolas zurales sar malavelas pala jek jazzisko gili, sa jek fjaló cirdelas sigó jek ženo pe e gitara kaj birisas te šaj ašundes khatar o sterio. Godola gilia saste gilaben pe e missia tela duj kurke jipon von saste aven khote. Le gilijango inspiracija sas khatar Django Reinhardt. O koraló gilabenas Devlikane gilia kaj sa pe romani šib aj vi fransusicka. Vi gilia sas kaj birisas te mares pelmensa.

Kana manas gada tato džese, denas muj o sterio ke o angluno missia lel-pe. E barval šudri sas aj thode le riga la ceraki opre te šaj phurdel maškar e cera. Andre ande cera sas pherdo manuš uni alonde te bešen avral pe palplonori te ašunen sar o řasaj pričolas aj sar kaver žene denas timonacij. Khate sas řasaj khatar pherdo thema aj forori. Uni pričonas pe fransusicka numa sas uni žene kaj pričonas pe romani šib, numa denas дума kaver fjaló romanes kaj šoha či ašundem. Anda godó ačardem ferdi uni vorbi. Pe mizmeri pe paraštune avila muri bibi e Valea peske šavensa o Nicola aj lesko pral o Bóba. E bibi la pesa xabe kaj ame xalam avri pe jek paplono. Laše fransusicka salami, laše kirala, peredicij aj manro. Purme pala sas jek nevi missia. Pherdo ande pherde matori avenas kaj o than. But rom kaj bešenaj paše tradenas palpale aj angle. Lajos lašarde te šaj muri bibi te bešel ži angle pe jek skamin paša o podijum, me aj mure veri bešasas jek sera maj palpale. Akana kerenas mange tolmač so von phenenas. Khote sas rom kaj čorenas maj anglal aj uni sas pijansori angla so dine pe Devleske. Khote avenas vi nasvale aj manuš kaj sas morcome te den pe Devleske. But žene ašunde ke šaj saston khatar pengó nasavlimos. Kaj svako missia kana getolas akharenas le řasaja kon kamel te avel angle te řodžin lenge. Pherdo manuš žanas angle aj le řasaja řodžinas lenge. Jek anda le maj vestome řasaja sas jek šukar aj hurado murš, kaj bušolas Archange aj godó si anželo. Tela lungó vramja kerda vo bući ande jek than me o Le Cosec. Vi le duj žene tradenas kolo ando Fransuso aj kerenas missia aj pričonas. Von sas kaj ande jek than thode opre o pentecostalisko kangeri. Muri bibi kaj sas nasvali ácarda sar varikon asbada la. Kana voj sas angle kaj le řasaja thode von peske vas pe lako šero aj řodjine ande jek than aj sastili. Kana avilam kaj o vurdon phe-

nelas voj sar o doxo asbada la. Sar ke variso kerdila vužoro lake, phenda voj.

O Fred phenel maj dur, ke leski bibi aj leske kaver njamori avenas svako džes kaj e missia aj purme žanastar khere ratijako. Jek džes naštinda leski bibi te avel, atunči gelo o Fred aj o Lajos khere lende te dikhen so sas, či žanenas ke sas lake pra but, vaj ke voj nasvajli? Numa nas gada. Le rom ande Paris kamenas te

E cera važden opre.

Bibi Valea bolea pe, pe dela e missia ando Dravelle.

žanen kaj voj žalastar svako džes. Kana areslam lende sas pherdo rom khere kaj leski bibi aj kak. Voj phenelas kaj peski gosti kaj voj žalas aj so kerenas ando Dravelle. Le rom pušenias vi mandar, aj phenavas lenge ke avilem me o Lajos aj e bibi phenelas ke simas le Vorsosko aj Belkasko šav, ke avilo late khere. Phendem lenge maj du, pa e bari missia, pa sa le vurdona aj ande mure jaka čidi-pe miji rom khote. Uni anda le rom aba ašunde godo, numa či žanenas anda soste. Vi but sas ke godola rom kaj čidi-pe nas anda sa goda vici sar lenge aj nas len sa jek fjaló šib aj zakonori.

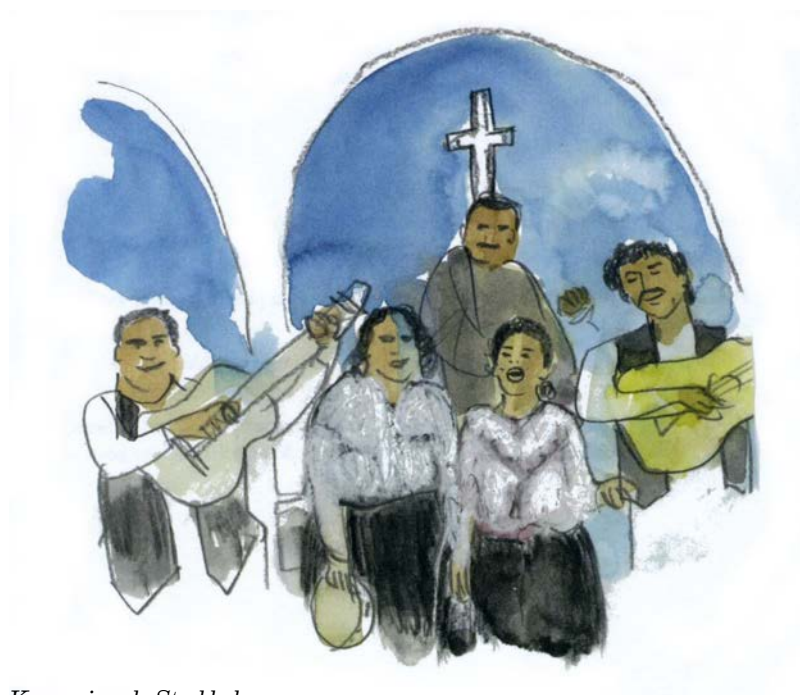
Ando dujto kurko tela savatone aj kurke sas te avel bolimos. Savatone anda ra ´t avile pašte biš rom khatar Paris. Von ašunde so me phendem lenge atunči aj kamle te aen te dikhen. Kana le kaver rom dikhle ke avila kaver rom kaj o than gele lende te den дума. Maškar lende sas jek phuri žuvli kaj sas man pherdo kontakto lasa tela e vramja kana simas khote ando Dravelle. Voj sas ansurime jek romesa khatar e vici manúš, numa voj phenda ke laki vicia si khatar le čurára aj kelderash aj ke voj biril te del дума amensa romanes. Voj sas jek defjal laši žuvli, voj kana godi delas дума pa Del aj kana samas korkora ginelas anda e bibelija aj phenelas amenge te šaj ačaras so ašelas. Godo či kerelas ferdi mange numa vi kaj kaver šavoře aj ternimatsa. Kana e nevi grupa avila, phenelas voj kaj le žuvlia so žalas aj ginelas defjal but anda e bibelija kaj sas patretsi andre kaj voj kana godi phiravelas la pesa kana godi. Godola rom kaj avile džese bešle antrego džes

aj tradetar posno ratijako. Deharin pale avile aj maj but rom sas lensa adžes khatar Montreuil ando Paris. Kurke sas aj o pazletno džes pe e missia. Vorta paše pe o than sas jek cinořo lašardo jezero. Khote sas te žal o bolimos. Me aj muri bibi boldam amen ande jek than aj vi kaver rom khatar Paris bolde-pe khote.

O Ferd aj o Lajos beše maj duj džesa kana getosajla e missia, purme čide sa penge želi aj tradetar palpale kaj Denemarko kaj Fredoski familja. – kana areslam khote bešavas antrego rař aj phenavas kaj mure njamori aj kaj mure peja so kerdam aj so dikhlem ando Dravelle. Me bešem me mure njamonsa ando Denemarko ži kaj septembro, purme gelamtar palpale ando Švedo.

Nas ferdi le Fredoske familja kaj kamenas te ašunen aj so vo dikhla kana vo gelotar kaj Fransuso numa vi kaver but rom aba ašunde kaj tradatar ande thema me o Lajos aj kamenas te žanen so vo dikhla aj so kerda. – Numa kana phenavas lenge pa o nevo pačajimos maškar le rom xolavonas aj phenenas ke dav duma dilimos. Le rom či saste thon rigate penge ikana aj šoha te na les len angle? Muro tat phenda mange te na phenav so dikhlem, ke amare “rusicka rom“ ando Švedo nas inke e vramja lenge.

Antrego familja tradamtar kaj jek nevi missia ando Lille ando

Kangeri ando Stockholm.

Fransuso ando berš 1960, numa mušaj sas te źal biš berš angla sa jek fjalo missia kaj dikhla o Fred sas te aresel ando Ővedo! Anda gor anda le berš 1980 la-pe e romani phuterdi religija vexo (vuštajimos) ando Ővedo aj datunčara barila zurales aj inke kerel godo, getosarda o Fred.

Rosario Ali Taikon

**Sar te alos
aj te rodes bucí**

Sitjaritori ande daki šib

Sar pušos aj če phuri san?

– Muro anav si Natalia Olah aj sim 25 beršengi.

Šaj phenes jek sera pa tute?

– Mande si duj glati, bešav ando Malmö ande jek than me mure glati aj rom.

So keres tu adžes, sosa keres tu bući?

– Me kerav bući sar sitjaritori ande daki šib ande romani šib ande angluni škola. Le šavoře kaj kerav lensa bući si kathar le berš štar aj penženge.

Kana lan tut te keres bući sar sitjaritori ande daki šib pe romanes?

– Kaj damna, ando avgusti 2012.

Sar aćares tu pa čiri bući?

– Mange si den drag! E vramja naj sa jek fjalo kana sim le šavořensa. O maj sera si jek časo aj dopaš. Le šavoře si len pačajimos ande mande, sar jek romani. Ame keras difirenti bućia sar eksemplo thon le glati gicimos vaj makhen patretsi. Le šavoře aćaren ke varikon dikhel len, kana si ande jek than kaj si len sa jek fjalo fundana. Me saj ažutiv len pe pengi šib.

Radujim-pe le šavoře kana dikhjen tut?

– Jo, maj aj maj radujim-pe, me aćarav ke lengo pačajimos barol antrego vramja.

Sar dikhjen le šavoře ke si len jek romani sitjaritorka ande angluni škola?

– Muro suno si te avel inke maj but bućiaren kaj keren bući ande angluni škola. Kana lema anglunes te kerav bući, pušle man le šavoře, - "Kon san, san tu barato vaj sitjaritorka?" Atunci me phendem lenge ke me sim lengi sitjaritorka. Atunči von pušle latar, -" Sar šaj aves tu sitjaritorka, tu des дума amari šib, či žal pe?" Inke maj jek data phendem lenge ke me sim lengi sitjaritorka, numa voj del дума amari šib aj si te das дума romanes. E šib e romani si vi lako. Me gindiv ke le šavoře kamle te žanen ke lende si jek sitjaritorka kaj del дума lengi šib.

Del tut variso specialno aćarimos kaj keres bući romane šavořensa, kaver fjalo si?

– Naj kaver fjalo te keres bući me romane šavořensa. Ferdi me dav len maj but ažitimos, maj baro žanglimos kem e aćarav len aj žanav lengo fundana.

Šaj des len tu godo ažutis kaj le šavoře?

– Jo, me kamav te dav len ažutimos, ke e šib si o profundo kana le šavoře si ćinore.

Će važno site den duma romanes le šavořensa, naj e švedicko šib kaj trubonas te thas źor?

– E švedicko šib si važno, ame bešas ando Švedo. Me lem sama ke godola šavoře kaj sim mande, naštín defjal mišto pengi daki šib. Univar maj mišto den duma švedicka sar romanes. Anda jek data kerdol jek situatcija kaj naj len ći švedicka vorbi vaj romane vorbi kana kamen te phenen variso. Kaj godolendar situatcij si važno varikon den len žanglimos pe lengi šib. Atunći saj maladol-pe ke von kerdon ” dublo dopašeste šibake”.

Sostar si ke le šavoře den дума maj feder švedicka sar romanes? Te deš berš palpale či jek romane šavoře denas дума švedicka aj le njamori či kamenas šičarimos ande daki šib. Numa akana kamas vi te avel šičarimos ande daki šib pe romanes aba ande angluni škola. Sostar si godo, so gindis tu?

– Jek razlogo si ke maj pherdo šavoře naj len žanglimos pa e romani šib, aj ke si činoro status aj le njamori anda godo den дума peske šavořensa švedicka vaj ungritska aj maj dur. Jek kaver razlogo si ke adžes lenge njamori arakhadile ando Švedo aj si lenge normalno den дума švedicka penge šavořensa. Numa me žanav ke važno si te thos zor pe e romani šib, von te žanena peski daki šib atunči site avela lenge maj vužoro te šičon kaver šiba.

Če baro intresno si ande šičarimos ande daki šib? Tu phenes ke e dujto generatcija rom den дума švedicka penge šavořensa.

– Ande antrego Malmö kaj damna 2012 sas ferdi 12 šavoře kaj lenge njamori rode te avel len šičarmos ande daki šib pe romanes. Ande muro dialekto lovaritska si ferdo eŧta šavoře kaj si len šičarimos ande daki šib pe romanes. Godo si ke ferdi 25 procentori si muri bući. Numa me gindiv ando kaver berš site avela maj but rodimos ande šičarimos ande daki šib, ke le šavořenge njamori ašunde ke si varikon ando lengo dialekto kaj šaj den дума le šavořensa aba ande angluni škola.

Me kamlemas te žanav če educatcija si tut sar sitjarotorka ande daki šib?

– Mande si gimnazija educatcija, kothe gelem šavořengo pala školaki programo kaj sas pe trin berš. Pala gimnazija kerdi-lem te lav sama pala šavoře aj pala godo kerdem pherdo praktika pe difirenti anglune školi.

Tu kerdan čiri educatcija pe trin berš aj lan sama pala šavoře, numa kamlemas te žanav so sas kaj kamlam te les tut ando gimnazija?

– Kana aba phiravas ande eŧtato klasa ande škola žanglem ke kamavas te lav educatcija pe šavořengo pala školaki programo. Me kana godi kamlem te kerav bući manušensa aj alondem te kerav bući šavořensa. Me alondem te kerav bući šavořensa ke kana godi si von radujime aj me ačarden ke sim man pherdo te dav len žanglimos. Sar jek gor karing mure studije šaj phenav ke o trajjo maj angle sas kaj kamlem te kerav.

Lan zor aj ažutimos kathar čire njamori? Si godo normalno ke romane šavořa te len educatcija?

– Atunči sas normalno kana phiravas ande skola. Purme davas man gindo ke lovaritska šeja či žan maj dur ande educatcija aj uni čina či geton antrego vramja ande škola. Pala gimnazija simas barimantangi ke phirdem antrego gimnazijo programo.

Numa so phende le kaver žene pa čiri educatcija?

– Nas man žanglimos pa godo. Me ži ačardem te sas varikon prasamos vaj radujime lem educatcija.

Naj but romane ternimata kaj ginen maj dur kathar educatcija. So kamlanas tu te phenes karing le ternimata te kamlosas te ginen maj dur. Sar danas inspiratcija?

– Me te phendemas karing jek 14-15 šej te lel educatcija, phendemas lake te avel sogoro. O manuš trubol les e familja, njamori aj baratori aj so von phenen. E familja trubon te den la zor aj ažutimos karing laki educatcija. Aj vi trubol e šej te ačarel ke važno si e ducatcija. Phenav vi te si e šej ansurime sa voj saj lel peski educatcija.

Numa sostar si e educatcija važno, sostar trubos te les educatcija?

– Educatcija či del ferdi zanglimos. Opral godo les žanglimos, dikhes baratori, des duma manušensa ande čire berš. So phendav ke o socialno khotor vi defjal važno ande educatcija. Muri educatcija da bući, kerdilem te lav sama pala šavoře aj pala godo dine man bući.

Ačardan tu variso phares khatar o narodo ke tu san jek romani šej kaj lel educatcija?

– Me phendem anda jek data ke sim romni. Me ci ačardem variso negativno. Me ačardem maj feder ke pozitivno ke sim romni.

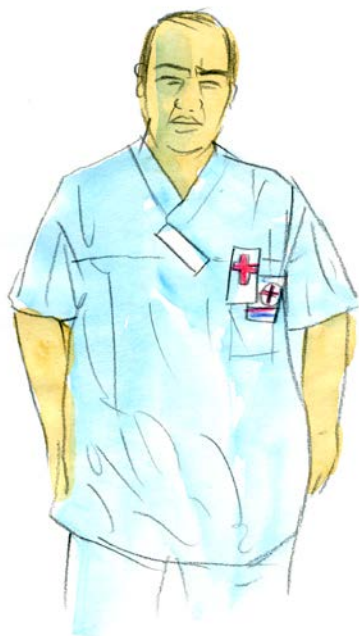
So si tuke te aves rom?

– Me či phiravav traditcijonela cali-roxa. Numa me ačarav man rom. Naj le cali kaj kerel tut rom, phenav me. Si variso andre ande mande. E šib si važno mange, si pherdo žene kaj či žanen e šib numa ginen pe rom. O maj važno si sar o manuš ačarel-pe, sar del duma, te aves ande jek than si mange romanipe. Kana si varikake phares inkeras ande jek than aj ažutinas, phanglimos maškar le rom si važno.

***Sostar sas te alon le ternimata godo educatcija sar tu alondan
šavořengo pala školaki programo ?***

– Numa me saste phenav lenge, te alon godo educatcija kaj von kamen, godo kaj si lenge den drag!

0 intervjuo kerda e Iren Horvatne

Lugêrica

Me sim jek murš aj sim 24 beršengo aj kerav bući sar lugêrica ando Vänerborgs komunono.

Sar kerdos lugêrica?

– Me phirdem pe Manušesko sastaripe programo te lav sama profilo. Jek lugêricaki bući si te lel sama pala manuš pe godo kaj trubol len sar sastarimos, te les sama, ažutimos aj service. Exakt savo bući maladol-pe kaj o manuš kerel bući.

Sar alondan tu e bući?

– Me kamlen te kerav bući manušensa. Lugêricaki bući si jek socialno bući kaj o manuš trubol te avel radujime, pozitivno aj domolo kana arakhes nasvale manušen. Mange si drago te ažuti-sarav manušen.

So si tuke maj drago ande čiri bući?

– So si maj drago la bućiasa ke san andre ande jek teamwork ande jek than me kaver lugêrici aj doktorori. Sa šičas. Me ačarav ke sim lensa aj sastarav manušenge trajori aj svako džes šičovav variso nevo. Kana godi si neve bućia.

So si čire bučia sar lugêrica?

– Me lav patientori aj thav pe lende sirmi kaj žan kaj difirenti maskinori te šaj dikhas sar si lenge. Atunči dikhas sar eksempla EKG (sar marel o ilo), pulso, temperatura, sar phurden aj suv ačutimaski pe mutra. Muri buči si vi te ažutisarav patientori te aresen kaj kaver thana sar, glindatske patreysi, ultraki patreysi aj maj dur. Muri buči si vi te lav sama pala phure manuš aj kaver kaj trubol len sastarimasko ažutimos. Ame ažutinas amaren patientori te xalaven-pe aj te xanden-pe. O maj važno ande amari buči si te das duma lensa aj te ašunas pe lende.

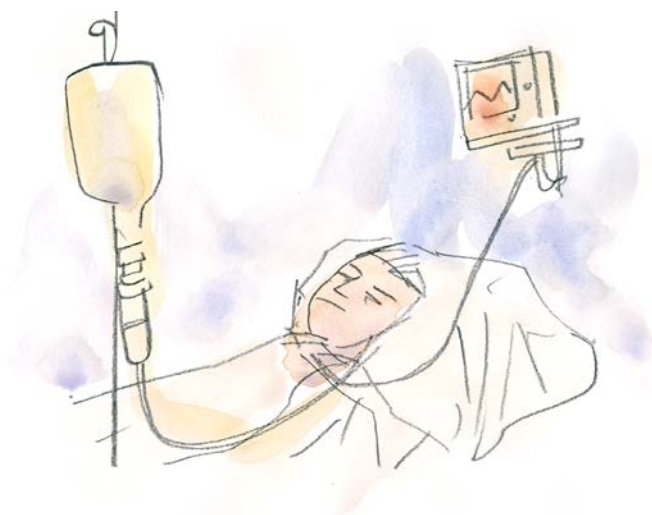
Savatar manušipe trubol te avel te šaj avel le manušeske drago te kerel e buči?

– Me ačarav ke trubos te ačares ke ame keras buči manušens aj anda godu trubol o manuš te biril te kerel buči ande jek than kavrensa, ande jek teamo. Mušaj te aves flexiblo aj te keres plano te šaj keres e buči sar maj mišto. Trubos te žanes ke šaj kerdol variso aj te biris te keres variso kana kerdol. So phenav si ke važno si te des tu gindo pe o patientosko situatcija.

So site keres maj angle ando trajjo?

– E buči malavel aj plačal man. Me šičovav pherdo sar trubol jek socialno manuš te avel ande kontakto kavrensa. Mišto si te ačares sar si le kavreke, godu kaj si nasvalo. Drago mange muri buči aj šaj dav rekomentacija kaj kaver ternimata kaj si lenge drago te keren buči manušensa.

O intervjuo kerda Kani Miftar

Rajbaro

Či pačajlem ke o Faik kaj kerel bući sar rajbaro aj saste kerel mansa jek intervjuo. Defjal radujime sim numa vi žanavas so saste ažukerav. Antrego diminaci mukhlem muro vastesko telefono te avel astardo vi te saste marel vo te phenel ke či biril te avel ke kerdila variso pe leski bući vaj varisko kaver. Numa vo arakhlama ka receptatcija aj gelam andre ande leki soba. Angla so me avlilem kerelas voj jek rodijimos. Aćarav man siguro no kaj le rajbare.

Šaj phenes pa tute?

– Jo, tu aba žanes muro anav. Me sim aba 30 beršengo, sima jek cinori phej aj jek cinoro pral. Avilem ando Švedo ando 1992 aj atunči simas 10 beršengo. Sar adžes serav sar trajinasas ando muro them ando Kosovo, ande Pristina, sar muri cinori phej kaj či serel kanči.

Atunči mušaj te pušav tutar te san ansurime?

– Na, či sim ansurime ... (asal). Me bešlem antrego muro trajjo ando Falkenberg, vi ando Hyltebruk tela le berš 1992–94. Kathe gelem ande škola, kerdem defjal but sporto, khelavas mange but menčia, barilem opre pe jek gor kaj bušol Skogstorp avral o Falkenberg aj purme mutčindema ando centrom kana phiravas pe gimnazija. Pala godo phirden getinija ando Skövde jek berš purme kerdem pašte jek berš ando Torsåsen, kothe si jek fabrika pe masa, me lavas sama pe jek maskina kaj ličarenas o mas. Jek baro dikhipe sas mange te sumavav jek ”phari” bući. Ande le fabrikori naštis te phenes variso, numa mušaj tuke te les tut pala jek maskina aj te avel le manuš jek takto kaj si andre ande fabrika.

Jo, sar but žene phenen, atunči zumaves pe o čačo trajjo!

– Jo, o manuš trubol te zumavel difirenti bućia aj me zumadem jek sera anda svako bući sar, seftari, ande birto, jo aj pherdo difirenti miljajeske bućia. Pala Torsåsen lema te kerav studije pe arkeolog ando Kalmar. Me kana goda kamlem te kerav bući sar sitjaritori, rajbaro vaj kaj trades ambulanso. Dikhlem ande jek cajtungo khatar Vuži škola ando Kalmar ke sas jek lašo programo pe arkeologi. Rodem andre aj kerdem muri studije pe o programo ande 2,5 berš aj siman khotar kandidat exameno. Te saste phirav maj dur saste biriv te lav magistero exameno, numa pala dopaš educatcija dikhlem pe slučajo pe jek reklamo vaj te sas pe e data

ke sas ferdi jek kurko te šaj rodes andre ande Rajbarengo vuži škola. Gelem andre pe lengi webrig aj dikhlem so trubos te keres te šaj des andre. – Trubos te keres jakesko testo aj te trades andre jek personalitetsko lil. Tradem sa andre elektronisko, jakesko testo skannadem aj tradem godo. Godo sas o drom kaj e Rajbarengo vuži škola.

Sostar vorta rajbaro?

– Jo, mande sas godo kana godi ando šero varikaj. Gado si jek intresantno bući, si le manuš jek uniforma, šaj aves avri, te astares čoren, vorta sa godo kaj pašte sa le glati dikhen sune. Godo si kaj pašte svako phenel ”te astares le čoren” aj te ažutis le manušen kaj si avri. Aj vorta godo sas kaj phende kana simas pe te rodijimasko intervjuo.

Sar žal angla so des andre?

– Anglunes sas mange mušaj te ramonav jek testo pe švedicka, numa godo manaj. Pala godo si jek fysik testo, trubos te našes 2 km pe vramja, pala godo si jek kaj bušol ”Harresttest” atunči les muzura če vušoro miškis tut aj če sigo san aj jek testo pe inteligencija. Či sim sugoro ke si godo inke, ke pařodisajla uni želi dadunžara. Purme te ramos jek lil, numa či serav savi tema sas. Kana san gata atunči duj rajbare aj jek physkologo keren pe tute intervjuo. Šaj phenes ke o rodijimos si ande trin fasori; angluno faso si te trades andre čire rama aj jek personalitetsko lil, o dujto faso si te keres difrenti testori kaj zumaven vi e fysika aj le godjako ačarimos, o trito faso si o intervjuo. Phares si te des andre. Me avilem andre anda jek data, numa pherdo neve rajbare phende mange ke von rode trivar aj štarvar angla so von dine andre.

Sar preparindan tut angla e educatcija?

– Či kerdem variso specialno. Trubol le manušes te avel les jek laši fysika, te aves sasto aj zuralo pherdo aj godo me kerdem. Kana ginavas pe vuži škola kaj jek arkeologo atunči sas man te žav maj lesni sar studento te trenomisarv kaj ferdi kerelas 900 kr pe jek antrego berš aj khote simas trivar- štarvar ando kurko ke sas man pherdo studijori te kerav korkoro. Nas sar ande gimnazija kaj sas le manuš klasa svako džes.

Tu phenes ke man vužoro si te les educatcija pe vuži škola?

– Jo, maj vužoro si. Ke ferdi jek tema gines, sar eksempro historija pe duj-trin šona aj atunči getol o kurso aj les tut pe jek nevo kurso.

Pe gimnazija si pherdo kursori anda jek data aj atunči šaj avel pra but aj o manuš či biril te avel les pherdo menži ande le vast anda jek data.

So trubos te des tu gindo angla so rodes kaj rajbarengo vuži škola?

– O manuš trubol te avel preparime kaj šaj či des andre pe angluni data aj te na gindis ke či des ando gor. Trubos te dikhes sode žene roden andre pe vorta godo termino aj te dikhes butivar pe rajbarengi webrig www.polis.se. Angla so šaj rodes andre si univar kaj le rajbare kaj von lašaren specialno jek džes pe informatcija. Angla sas granitža te aves 20 beršengo te šaj rodes andre, akana thode von te šaj aves 18 beršengo. E educatcija si pe duj berš aj jek aspirant kurso pe jek dopaš berš, sa ande jek than si 2,5 berš angla so šaj kerdos rajbaro asistento.

Sar anel o plano pe educatcija?

– Le krisa si defjal phares anglunes angla so des andre sar von den-pe gindo, purme kerdol normalno te des duma ande krisake vorbi kana si pa jek čor, vo te kamela te malavel čačes vaj ke ferdi sas slučajo, savatar kris trubol vo te avel krisindo kaj si aktuelno aj maj dur. E educatcija si difrenti khatar kaver vuži školake educatcij. Pherdo si kaj trubos te des gata, vi me e teoria aj e praktik asar eksemplo o tradijimos la matorasa, radio kontakto, sar te des puške, sar te les sama pala tute, sar te les tele jek manušes, sar te les len vorta. Jek sera daranes si anglunes. Svako termina si jek vaj uni žene si kaj činel peski educatcija. Specialno si kana les tut te des puške. Ačardol jek sera daranes kana des puške e angluni data ke des tut gindo ke gado šaj ande jek džes čačes.

Dand tu gindo varikana, varikon šaj del man puške?

– Puškedino, na! Godo si čudata! So šaj kerdol si ke šaj mardos aj godo me kerdilem tela gadala trin berš sar me kerdem bući sar rajbaro. Numa te kerdos puškedino, niči.

Če važno si le njamongo ažutimos tela e educatcija aj kana alos bući?

– Muro tat aj dej ažutisarde man aba kana samas ande amoro them. Me gelem štar berš khote ande škola aj e educatcija dikhas sa le njamori sar variso važno. So godi kaj si paše paša mande si lenge drago te phiren ande škola aj nas mange či phares te šičovav. Kana avilem ando Švedo sas man pherdo chansori te lav jek laši educatcija aj simas gata te dav sa muri zor pe godo. Ando

Kosovo naj le manuŝes pherdo chansori aj ĉi dikhes but rom ande maj vuže positionori. Khate aĉarav ke muri bax da andre aj kaj rajbarengo intervjuo phendem godo, me najisarav ke dine man slobodija te aŝav ando Ŝvedo. Khate ŝaj anŝarav muro trajjo aj vi ŝaj dav palpale aj te aŝutinaŝ ando khetanimos.

Tela ĉiri educatcija sar dikhle von pe tute pala ĉiro fundaĝa?

– Me ŝoha ĉi garadem muri fundaĝa vaj muro romano identiteto. Pe rajbarengo ŝkola samas trin studentori kaj sas amen themitsko fundaĝa. Me ĉi aĉarav ke sas kaver fĵalo dikhimos pe mande numa o fokus sas pe e educatcija.

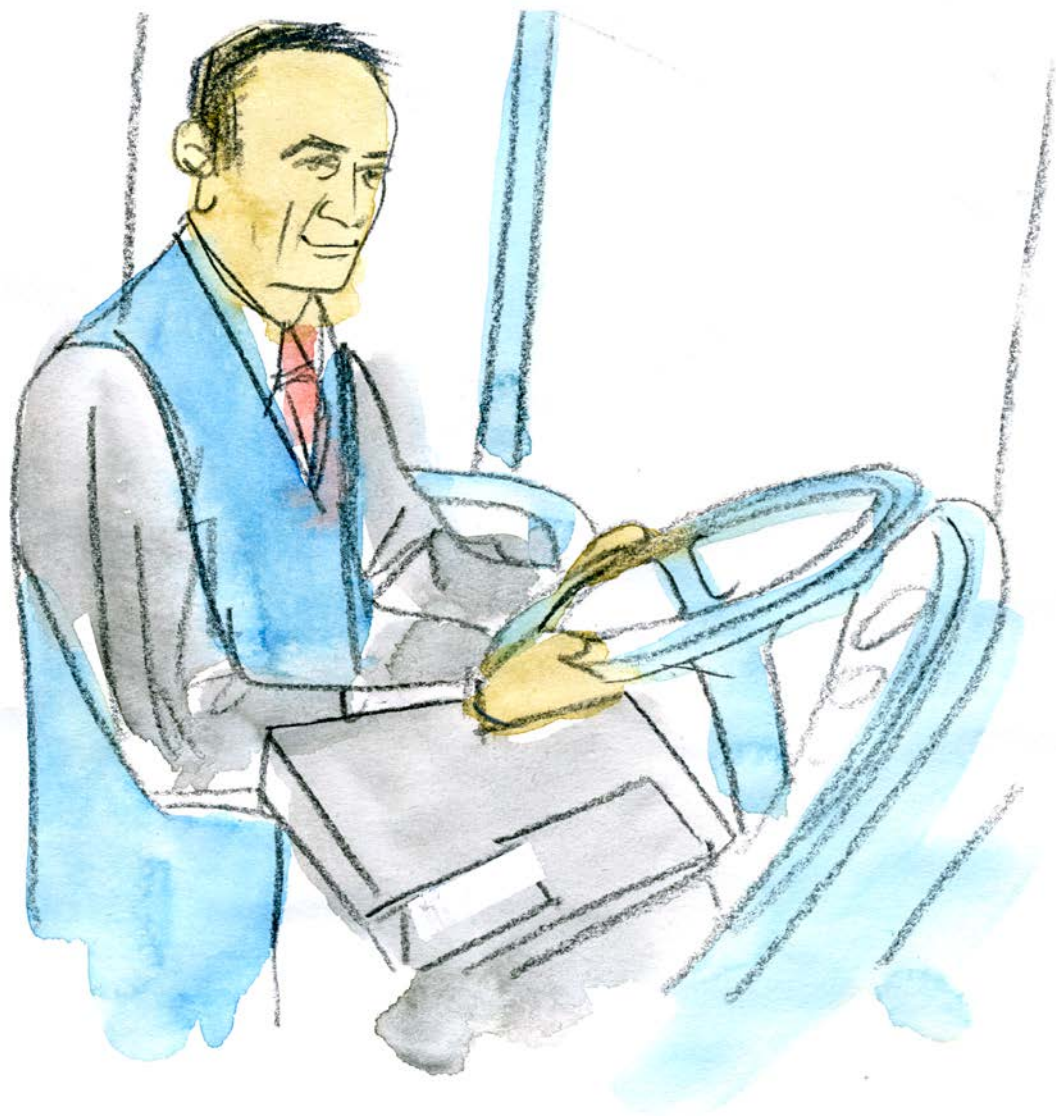
So si o maj miŝto te aves rajbaro?

– Te aves avri te keres buĉi. Anda gor ĉi simas sugoro, daravas te na kerav variso ĉores, te na ŝanav le zakonori, numa phires ande jek than me jek rajbaro kaj si les maj baro ŝanglimos. Pala jek vramja maj miŝto aĉardol, maj puronĉime aj maj vorta keres e buĉi. Trubos vi te aves telardo ande buĉi, te ŝaj phenes kana kerdan variso ĉores. Trubos te malaves pala svako situatcija kaj trubol la. Trubol vi jek manuŝipe, specialno řavda aj muŝaj te biris te řevdis le pherdo buĉia. Butivar phenen-pe ke e maj bari zor si ande vorba. Butivar si dosta ři kaj 95 procentori te des duma, specialno kana si pimos andre ke atunĉi vi maj but xoli si.

So saste phenes tu kaj le ternimata kaj vi kamen aj vi ĉi kamen te roden te aven rajbare?

– Rode aj na de opre!

O intervjuo kerda e Fatima Bergendahl

Kaj tradel buso

***Tu bušos Ajvaz Ajvaz aj arakhadilan ando berš 1983. Tu bešes kha-
te ando Trollhättn aj phirdan pe Matoraki teknika programo. Tu
des дума pherdo šiba: romanes, serbitska, englezicka aj švedicka.
Ando berš 2011 kerdilan tu Beršesko čudis tut buso tradijimasko.
Čačes si?***

Sostar alondan tu e bući trades buso?

– Me alondem bući ke phares sas te arakhes kaver bući ande amaro khetanimos, numa vi si mange drago te tradav bare matori. Gado si jek bući kaj malavel pala muro gimnazija programo kaj me kerdem studije. Trubolas man e bući, aj kana dine man e chansa te šaj kerav bući te tradav buso, de man gindo ke mišto si. Khate dikhes manušen aj e bući malavel defjal mišto me godo so keravas maj anglal. Bući sar te trades buso si jek te podajis manušen.

Te sode berš tradan tu buso?

– Akana te duj berš tradav buso.

Phares si te les educatcija sar te trades buso?

– Godo maladol-pe če mišto žanes švedicka. O khotor pe e teoria si phares aj bućako kompetenso numa o tradijimos sas vušoro. So kamav te phenav te si tut intresno aj zumaves te šiços atunči naj phares.

Savatar educatcija trubol?

– Trubol te avel profundoske školaki kompetenso, B-tradijimasko lil aj trubos te žanes pa matori numa vi trubos sar te des дума manušensa. Naj ferdi ke trades jek buso numa trades jek buso manušensa. Mušaj te les tut sama aj te trades pala le zakonori. Mange si važno ande muri bući te les sama pala le manuš te šaj avel lenge drago te traden kolektivno trafiko.

Sostar gindos tu ke alonde tut sar čudis tut buso tradijimasko?

– Sar nevo manuš pe e bući dine man e pečata sar ”čudis tut buso tradijimasko. E motivatcija sas, kem e sikhadem intresno karing muri bući aj sikhadem respekto aj jek lašo dikhijimos karing le manuš kaj tradem ando buso aj lem sama pala lende. Me ačarav ke le manuš kaj traden pe buso si mange defjal važno, aj vi o kolektivno trafiko, numa vi kaj sa le kaver žene ando amaro khetanimos. Te lesa sama pala jek kavreste pe jek professionello rom atunči si godo pe hažna kaj antrego khetanimos. So-godenge si atunči mišto.

Gindis tu ke le manuš kaj tu trades ando buso ke von kamen tut?

– Jo, me gindiv godo, inke konik či važisajle pe mande. Te dikhesa tu pe le manuš laše jakensa aj des len respekto atunči den von palpale respekto, numa te dikhesa pe lende čore jakensa atunči vi von keren godo.

Sar gindis tut ke dikhen pe tute le manuš kaj keren tusa bući?

– Jo, von kamen man. Me či gindiv ke ferdi me sim radujime, pozitivno aj lašo, godo si vi mure le kaver žene kaj keren mansa bući. Kana dikhas amen ande difirenti čidinimata atunči das ame duma, keras phirasa aj bešas amenge ande dragostija. Amende si jek lašo kontakto jek kavresa aj jek laši pača si maškar amende. Ande jek bući si važno te avel jek laši pačata maškar o personalo. Amende si respekto jek kavreke.

Tu ferdi buso trades vaj si tut jek kaver bući?

– Muri bući vorta akana si ferdi te tradav buso aj den drag si mange. Sar phendem maj anglal, e bući te trades buso si te les sama pala manuš aj šaj les sama pala manuš pe difirenti droma.

Kerdila varikana ke anklista andre ando buso manuš kaj si žagale?

– Naj butivar. But anda lende si defjal laše. Univar šaj kerdol situacija sar eksempro sar ternimata či kamen te pučinen vaj avel varikon aj phenen rasistiska vorbi aj godo kerel te či ačardol mišto. Kam aba phenedem gado butivar, numa so kamav te phenav si ke te dikhes kavre manušen me respekto, pe mištimos aj atunči sa mišto site avela.

Darada tu varikon?

– Niči, godo šoha či kerdila.

Site thos tu sa čiri zor te trades buso antrego čiro trajjo?

– Jo, vorta akana si mange drago muri bući aj den drag si mange te kerav bući me sa le manuš kaj me dikhav svako džes. Gado si defjal intresantno bući kaj me šaj dav rekomendacija. Den drag si mange te tradav buso.

0 intervjuo kerda o Kani Miftar

Divano me jek kaj bičinel

Sar bušos?

– Muro anav si Sylvester.

Če phuro san?

– Me sim 26 beršengo.

Šaj phenes tu jek sera pa tute?

– Me arakhadilem ando Švedo aj trajjo ando Malmö. Sim ansurime aj si man duj glati, duj šeja, jek si šovengi aj jek kaj si duje beršengi. Mure njamori aven khatar e Polska. Von avile ande Švedo ande le berš 1970.

So keres tu akana?

– Me kerav bući sar bičinitori pe jek organisatcija aj kerav rekla-
ma pe bućia aj ažitima pe Google. Mande si obligacija te lav sama
pala antrego regiona ando Skâne ande organisatcija.

Če motivevitacija sas tu te karing čiri educatcija?

– Me kamlem te kerav bući. Bi educatcijasko či saste avel man e
bući kaj si man adžes. Važno si te sikhaves ke vi le rom birin te
len educatcija. Me ferdi žanavas sar te les educatcija. Mure njamo-
ri kana godi phenenas ke važno si te gines maj dur pe gimnazija,
te šaj del o manuš ando gor ando trajjo aj te kerdos variso.

Dine tut čire njamori kruglom ažitimos?

– Jo sar phendem, mure njamori antrego vramja sas mange jek
lašo patreto, von ažitisarde man antrego drom kana phirdem
ande škola. Numa vi uni sitjaritori. Jek anda mure sitjaritori
ande gimnazija sim man inke kontakto lesa. Bari zor sas pe
mande kruglom, te sikhavav sar rom te getosarav e škola aj te avel
man lašo diploma.defjal radujime sim ke dem ando gor e educat-
cija aj si man jek laši bući.

Savatar educatcija trubol kaj goda bući kaj si tut adžes?

– Trubol educatcija ande sar te bičines aj ekonomia. Numa vi
trubol jek manušipe ande bući. Sar rom hažnil-pe ke si amen
žanglimos sar te bičinas. Le rom si defjal laše bičinitori.

Naj pherdo romane ternimata kaj len educatcija pe vuži škola vaj pe universiteto adžes. So saste phenes tu lenge te des len inspiracija te žan maj dur ande educatcija?

– But anda le romane ternimata gindin ke či den ando gor te len
educatcija aba so len-pe. Von vi gindin ke site avela phares pe te
roden bućia, ke aba si pherdo nasul gindori karing le rom. Anda
godo si važno amenge te sikhavas kaj aba si amen jek bući aj te
avas jek lašo patreto kruglom me jek pozitivno žanglimos. Ame
sam jek lasó patreto karing le kaver žene. Me saste phenav karing
le romane ternimatate na den opre. Von te na gindin ke von či
den ando gor e škola vaj te keren bući sar sa le kaver žene. Roma-
ne ternimata trubon te aven radujime ke si rom. Važno si te na
garaven pengo identiteto ke si rom.

Sostar gindis tu ke e educatcija si važno?

– Bi educatcijake či aves dur! Educatcija trubol te šaj des andre

ando khetanimos aj avri ande bućia. Bi educatcijako ĉi les bući!
Vi si den drag te les educatcija aj te les inke maj but žanglimos.
Educatcija del žanglimos aj žanglimos si zor.

***Sas tuke phares kana phiresa ande škola pala ĉiro romano fun-
daña?***

– Na, me ĉi aćardem ke sas phares kana phiravas ande škola ke
sim rom.

***Sar gindis tu ĉaĉes ke si tut jek laši bući te si jek efekto karing le
rom?***

– Me gindiv ke muri bući si jek pozitivno efekto karing le rom.
Godo del jek pozitivno dikhimos pe amende le ternimata ke dam
ando gor te thas andre ando khetanimos. Vi sikhavel ke žanas te
keras bući. Važno si te žas aj te sikhaves kaj kaver ternimata ke
jek lašo educatcija del jek laši bući. Maj baros kana des ando gor
te pravares tut korkoro.

***Aćares tu ke vi kaver ternimata te alon vi von sa godo educatcija
sar tute aj te keren sa jek fjalo bući sar tute, aj sostar te aćares tu
godo?***

– Mange si intresantno aj del man inspiracija ande muri bući,
aj me aćarav kem e barovav aj žav maj dur. Me dikhav pherdo
manušen khatar difirenti maškaripe, jek džes si anel sar o kaver
džes. Mange aćardol mišto, numa trubos te alos ĉiro drom kana si
pa educatcija so si tuke intresantno.

O intervjuo kerda Teresa Kwiatkowska

Mediator pe Pe drom bućiako ando Helsingborg

Ivanka, tu san mediator Pe drom bućiako. Sar lan tu e bući?

- Me rodem korkoro Pe drom bućiako webrig. Gilem andre pe Bućiake rodijimata aj dikhelm ke sas variso "projekto pe romano inkludatcija". Me či žanavas so sas aj so sas projekto numa sa me tradem andre jek rodijimos. Aj dine man e bući!

Sosa keres tu bući?

- Me kerav bući sar "mediator" aj či kerav bući sar ažutori pe administracija. Sar mediator šaj phenes ke anžaras podori maškar Pe drom bućiako aj le rom kaj si avral e bući, kaj naj len bući. Godo si ke me sim sar ažutimos kaj le rom "kaj si avri" aj kaj Pe

drom bućiako "khatre andre". Me dav informatcija pa e situatcija pale le rom sar si lenge ande khetanimos aj dav informatcija kaj le rom pa Pe drom bućiako sar si.

Aven le rom tute?

– Absolutno, me aba arakhlem pherdo ženen aj defjal pozitivno sas.

Si čiri bući te arakhes bući vaj educatcija kaj le rom? Šaj phenes maj dur so si kaj tu keres?

– Vorta akana kerav me bući gadja: Me žav avri kaj le rom aj dav informatcija ke sim Pe drom bućiako. Kana sim kaj Pe drom bućiako, atunči me ažutina le ažutori pe administracija aj kaj godola rom kaj roden bućia. Me zumavav te ažutina godola kaj roden te arakhen jek bući aj ažutina te rodas ande jek than jek bući kaj si puterdi. Me phenav lenge sar te keren te šaj arakhen jek bući, ande jek than ramonas jek CV godo si kaj phenes savatar educatcija si tut aj savatar bući sas tut angla aj trades jek lil rodijimako kaj bućiako šerotno. Maj si man inke maj jek bući, godo si ke me marav telefono kaj bućako šerotno aj dav rekomendacija te den duma le manuša kaj roda e bući. Si pherdo drama sar te keres godo, numa mange si gado maj mišto.

Len von bućia?

– Absolutno, mande sas jek kaj roda bući ja la jek bući tela duj kurke. Jek kaver ženo, kaj sas le vi jek ažutori pe administracija, la educatcija aj kerel bući te tradel buso.

Tu Ivanka, si tute educatcija?

– Jo, si man. Mande si educatcija khatar turismo aj te trades.

Sar učares tu savatar kvalifikacija trubol te keres bući sar mediator maškar le rom aj o naroda aj maškar Pe drom bućiako aj le rom?

– Te šaj aves jek mediator si važno te aves rom. Atunči prinžares e situatcija kaj si le rom andre. Sar rom žanes aj prinžares o problemo.

Helsingborg si jek pilot komuno kaj si andre ando governmento te thon ažutimos te barol e inkludacija pa le rom ando švedicko khetanimos. Jek mediator pe Pe drom bućiako si jek khotor anda gado ažutimos kaj von thode. O gindo si te avel maj but ažutimos ži

kaj 2032. Gindis tu ke site avela jek pařudimos karing le rom, pe jek skurto vramja vaj ande jek maj lungo vramja?

– Nadil pe ke site avela jek baro pařudimos. Aba dikhas ke si jek cinořo pařudimos nade amari komuna. Le rom maj radujime le, aćaren ke si len ařutimos aj si lenge den drag ke si jek romni Pe drom bućiako kaj kerel lenge bući. Von aba řanen ke řaj aven te phenen so von kamen aj len ařutimos. Von řanen ke me zumavav sa te kerav te ařutinať len. But řene dikhen man sar jek lařo pa-treto, biril voj birinať vi me!

So kamlanas tu te des rekomentacija karing amare ternimata te thon zor?

– Vařno si te len educatcija aj te den ando gor peske studije. Educatcija si jek drom kaj jek bući.

O intervjuo kerda e Fatima aj Kani Miftar

Hur man söker arbete

Att söka jobb är inte alltid en enkel process, tvärtom kan det många gånger ta väldigt lång tid och man måste ha tålamod. Oavsett vilket slags jobb du söker så finns det generella krav du bör uppfylla för att jobbsökandet ska bli så effektivt som möjligt. Det räcker inte alltid med att bara ringa en arbetsgivare och säga att man är intresserad av att jobba. I de flesta fall måste man både ha ett CV (Se nedan!) och ett personligt brev där man förklarar varför man är bäst lämpad för jobbet. Alla dessa begrepp kan verka lite förvirrande i början, men vi ska försöka bena ut det, steg för steg.

När man söker jobb så är det viktigt att man har så många dörrar som möjligt öppna. Du behöver inte alltid gå till Arbetsförmedlingen för att söka jobb. Idag finns det en mängd andra kanaler som man kan använda. Ett första tips när man letar jobb är att berätta för sin omgivning att man letar efter jobb. Om du är medlem i ett socialt nätverk, är det en bra idé att skriva att du söker jobb. Kanske har du några klasskamrater som har några bra kontakter? Sprid därför även informationen till dem.

Om du bor nära ett centrum eller köpcentrum så kan det vara en bra idé att gå runt med din ansökan till olika potentiella (tänkbara) arbetsgivare, det kan vara alltifrån olika butiker till caféer.

Vi bygger upp ett scenario. Du går fortfarande på gymnasiet, men vill börja jobba extra på helgerna för att ha lite mer fickpengar.

Ansökan

För att ha en större chans att få det jobb du vill ha, så är det första steget att du skriver en bra och intresseväckande ansökan. Den består av två delar, ett kort personligt brev och ett CV eller en meritförteckning. Detta behövs för att arbetsgivaren snabbt ska kunna få en bild av vem du är och vad du har gjort tidigare. Det är bra att du lägger ner tid på detta och är noggrann. Om du bara hastigt skriver ner något, så är det lätt att det blir stavfel och det kan se slarvigt ut. Låt en kompis eller någon du litar på läsa igenom ditt CV och personliga brev.

I ett CV tar du upp vilken tidigare erfarenhet du har av att jobba, vilken kunskap du har och vilka personliga egenskaper du har som passar för just det jobb du söker. Men det är inte i alla fall du behöver ha ett CV. Ibland räcker det med en meritförteckning där du enbart tar upp vilka tidigare arbeten du haft och när du haft dem och utbildningar och när de ägde rum.

I det personliga brevet berättar du om varför du söker jobbet och varför du är bäst lämpad för det. Du ska helt enkelt marknadsföra dig på så sätt, att arbetsgivaren fastnar för just din ansökan. Lyft fram de egenskaper du har och som passar för jobbet som du söker. Ta upp sådant som är väsentligt för just det jobbet, du ska inte skriva en biografi om dig själv.

Ofta är konkurrensen stor när arbetsgivare annonserar ut lediga jobb. För att öka dina chanser att få jobbet så måste din ansökan stå ut i mängden. Om du söker flera jobb samtidigt, så tänk på att inte skicka samma personliga brev till alla arbetsgivare som du söker jobb hos. Olika tjänster kräver olika personliga brev eftersom alla tjänster och arbetsuppgifter skiljer sig åt.

Intresseanmälan

Det är bara tre av tio jobb som utannonseras. Det är med andra ord inte alltid en arbetsgivare går ut med en annons om att de vill anställa personal. Om du är intresserad av ett jobb, exempelvis i en butik, så kan du lämna en intresseanmälan. Du kan då gå direkt till butiken och be om att få prata med någon som är personalansvarig eller chef. Du kan då lämna en intresseanmälan. Även om butiken kanske inte anställer ny personal just då, så kan de alltid spara din intresseanmälan. När de får behov av att anställa ny personal så kan det vara just din intresseanmälan som de får syn på.

Vid intresseanmälan lämnar du ditt CV eller meritförteckning samt ett personligt brev, på samma sätt som om du hade sökt jobbet skriftligt.

Referenser

När du skickar en ansökan är det en fördel om du har med en eller två referenspersoner. Om arbetsgivaren blir intresserad av din ansökan, så kan denna ringa till referenspersonerna för att ta reda på vilken uppfattning de har om dig. Referenspersoner kan vara alltifrån tidigare arbetskamrater du haft eller en tidigare chef. Men om du inte har jobbat innan, så kan du använda dig av exempelvis en lärare eller en kamrat i en förening om du varit aktiv inom någon förening. Det är viktigt att den person eller personer man anger som referens, har någon koppling till det jobb du söker. Oavsett vem du än använder dig av som referens, så ska de kunna ge en positiv bild av dig till arbetsgivaren. Ta alltid kontakt med personerna du vill använda dig av i din ansökan och fråga om det är okej att du använder dig av dem som referens. När de godkänt så kan du lägga till deras namn och kontaktuppgifter i din ansökan.

Anställningsintervju

Om arbetsgivaren har fått ett gott intryck av dig och tycker att dina tidigare erfarenheter och kompetenser matchar mot den annonserade tjänsten, så kan du bli erbjuden att komma till en arbetsintervju. Men du har inte fått jobbet än, så ta inte ut något i förskott. Tänk på att intervjun är både till för dig som söker jobbet, men även för arbetsgivaren. Under intervjun har du möjlighet att visa framfötterna. Arbetsgivaren har i sin tur möjlighet att se om du är rätt person för jobbet.

Inför intervjun är det lätt att bli nervös, men det är viktigt att du är fokuserad.

Vi har tagit studenten!

Ofta är det bara du själv som märker av din nervositet. Det finns inga exakta givna svar på de frågor som arbetsgivaren ställer, utan du får utgå ifrån dig själv. Oftast brukar arbetsgivaren fråga om varför du har sökt jobbet, varför du tror att du är rätt person för jobbet och vad du tror att du kan tillföra arbetsplatsen. Om du övar på dessa tre frågor och förbereder ett svar på dem så kommer du att ro intervjun i land.

Förbered dig noggrant

Innan du kommer till intervjun är det bra om du förbereder dig noggrant. Om arbetsplatsen har en hemsida, så är det bra om du läser på lite om dem innan. Läs även igenom den annons för det jobb som du har ansökt om. Ett tips är även att skriva ner olika frågor som du har till arbetsgivaren. Visst kan du redan nu börja fundera på vilken lön du skulle kunna få, men det är inte läge än att fråga om lön, semester och olika förmåner. Du kan istället spara dessa frågor tills att arbetsgivaren är intresserad av att anställa dig.

Ett annat tips är att tänka igenom vad du ska ha på dig vid en första intervju. Tänk på att det ibland bara tar några sekunder innan en människa bildar en för-

sta uppfattning om en annan människa. För vissa arbetsplatser har detta ingen som helst betydelse, men det är ändå bättre att ta det säkra före det osäkra. En annan sak som alla arbetsgivare uppskattar är att man kommer i tid till intervjun. Om du skulle bli försenad, är det bra om du har arbetsgivarens nummer så du kan ringa.

Under intervjun

När intervjun pågår är det viktigt att du svarar ärligt på frågorna som arbetsgivaren ställer. Det är också viktigt att du är dig själv. En arbetsgivare kan ha gjort många intervjuer och märker snabbt om du är dig själv eller inte. Ditt kroppsspråk betyder väldigt mycket. Tänk på att sträcka på dig och formulera dig på ett bra sätt. Det är även viktigt att du håller ögonkontakt. Om du inte besitter en viss kunskap, så ljug inte om att du kan det. Det kommer ändå komma fram i slutändan att du inte kan. Det är viktigt att du behåller din positiva inställning under hela intervjun. När den är över, tacka och ge ett fast handslag. Ett leende innan ni säger hej då är också bra.

Ska jag ha med mig något till intervjun?

Självklart så skiljer det sig åt beroende på vilket jobb du söker, alla intervjuer är inte lika formella. Om du fortfarande går i gymnasiet och vill ha ett extrajobb, så är kraven kanske inte lika höga, men om du precis tagit studenten så är det en fördel om du tar med dina slutbetyg eller liknande. För att visa arbetsgivaren att du verkligen är intresserad av tjänsten, är det bra om du förbereder några frågor som du vill ställa till dem.

Tiden efter intervjun

Ibland kan det ta ett tag för arbetsgivaren innan de hör av sig igen. Kanske har de intervjuat många. Även om det kan ta tid så är det viktigt att du har tålmod. Det lönar sig inte att ringa och tjata. Men om du och arbetsgivaren har kommit överens om en tid då denna ska höra av sig och inte gjort det, då kan du givetvis ringa och fråga om hur det går.

Du får jobbet

Grattis! Du har nu fått jobbet som du ville ha. Nu är det några praktiska saker som du måste tänka på, lön, om du har några förmåner och om du ska vara med i ett fackförbund. Vi ska bena ut begreppen och vad du bör tänka på.

Lön

Lönen är givetvis individuell och skiljer sig beroende på vilket jobb du har fått. Det är bra att ta reda på vilken bransch jobbet tillhör. Om du exempelvis ska jobba inom en butik så kan du vända dig till Handelsanställdas förbund.

Fackförbund

Att vara medlem i ett fackförbund kan vara väldigt värdefullt. De står på de anställdas sida och de kan hjälpa till med arbetsavtal och löner. Det finns många olika fackförbund beroende på vilken bransch man arbetar i. Nu när du

fått jobbet så är det en fördel om du letar på internet för att ta reda på vilket fackförbund du kan vara medlem i.

När du är medlem i ett fackförbund, oavsett vilket, så har du olika förmåner som är kopplade till ditt medlemskap, exempelvis försäkringar, juridisk hjälp om någonting skulle hända på arbetsplatsen och ekonomisk rådgivning. Om något problem skulle uppstå på din arbetsplats, så kan du alltid veta att ett fackförbund står vid din sida.

Idag har de flesta arbetsplatser något som kallas för kollektivavtal. Det är ett avtal som gäller mellan en arbetsgivare och ett fackförbund. I den står det bland annat om vilken lön de arbetande ska ha utifrån vilket slags jobb de utför samt vilka villkor det finns för anställning.

Har du blivit erbjuden att jobba svart?

Att jobba svart innebär att du inte betalar någon skatt till staten av din lön. Att jobba svart är både riskabelt och även olagligt. Om du blir sjuk, behöver vara föräldraledig eller skulle bli arbetslös så får du ingen ersättning. När du blir pensionär så blir även din pension lägre. Det finns heller inga försäkringar som gäller för dig. Om du skulle skada dig i en arbetsplatsolycka så får du ingen ersättning. Om det skulle komma fram till staten av du har jobbat svart, så kan du bli tvungen att betala in all den skatt som din arbetsgivare hade behövt betala in. Tänk på att du har mycket att förlora om någon erbjuder dig att jobba svart och du accepterar erbjudandet.

Att skriva ett CV (Curriculum Vitae)

Det finns många saker att tänka på när ett CV* ska skrivas och det kan skrivas på olika sätt. Självklart kan de se ut på olika sätt och glöm inte att alla CV:n är individuella. Du utgår alltid från dig själv när du skriver ett CV. Här kommer ett förslag på hur du kan ställa upp ditt CV.

1. Personuppgifter

I början av ditt CV är det bra om du skriver när du är född, vad du heter, var du bor, dina kontaktuppgifter inklusive din mejladress.

2. Din utbildning

Om du går på gymnasiet eller en folkhögskola så kan du skriva skolans namn och vilket program du läser. Om du läser någon inriktning, t.ex. samhällsprogrammet med musikinriktning så kan du även ange det. Detta gäller även om du har tagit studenten. Då skriver du att du har en gymnasieexamen. Du behöver inte ta upp alla kurser du har läst, utan ta enbart med dem som du känner är relevanta.

3. Arbetslivserfarenhet

Om du har jobbat tidigare så kan du skriva det i detta avsnitt. Du kan även ta upp vem som var din arbetsgivare och vilken ort du jobbade i. Det är även bra om du kort beskriver vilka arbetsuppgifter du hade. Beskriv vad du lärde dig av arbetet och vilka färdigheter som du utvecklade. Beskriv om du har haft sommar- eller helgjobb.

4. Föreningsmeriter

Har du varit aktiv inom en förening på din fritid? Då kan du ange den informationen här. Beskriv på vilket sätt du var involverad och vad du hade för roll inom föreningen.

*Termen CV är internationellt använd. Fast även andra benämningar finns. I USA används t.ex. Resumé och i EU-sammanhang talar man om Europas.

5. Språk

Behärskar du fler språk än svenska? Bra. Då kan du ange dem här. Du kan ange dem i en skala, exempelvis om du pratar språket/språken flytande, har mycket god kunskap, goda eller grundläggande kunskaper. Om du anger att du talar och skriver ett språk flytande, så innebär det att du behärskar det fullkomligt.

6. Datorkunskaper

Det är inte alltid du behöver ange vilken datorvana du har. Det beror även på vilket slags jobb du söker, men om du exempelvis behärskar Officepaketet, så kan du skriva det här.

7. Övriga meriter

Här kan du skriva om du exempelvis har körkort eller om du har några andra meriter som är värda att nämna. Om du söker jobb inom ett café och behärskar en baristamaskin, så kan du ta upp det här.

8. Intressen/personligt

Här kan du få in en personlig prägel i ditt CV. Du kan exempelvis skriva om vad du har för fritidsintressen.

9. Bilagor

Om du har tagit studenten så vill många arbetsgivare se dina slutbetyg. Men detta gäller givetvis inte för alla arbetsgivare, utan det skiljer sig åt beroende på vilket jobb du söker. Tänk på att aldrig ge original, utan ta kopior på det material du vill ge till din potentiella arbetsgivare.

10. Referenser

Det är bra att ha med referenser i ditt CV. Referenspersoner kan vara personer som känner dig väl och vill ge en positiv bild av dig. Att ange personer som står dig alldeles för nära är inte alltid en så bra idé. Använd hellre personer som du exempelvis tidigare har arbetat med, en före detta chef eller kollega. Om du inte har arbetat tidigare så kan du ange exempelvis en lärare. Tänk på att alltid fråga personen du vill använda som referensperson om det är okej att du anger denna i ditt CV.

Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen är en statlig myndighet som lyder under den svenska regeringen. Arbetsförmedlingens huvudsakliga målgrupper består av personer som söker arbete och arbetsgivare som vill anställa personal. Arbetsförmedlingen finns i hela landet och det kostar ingenting att använda deras tjänster. Det är alltså gratis att skriva in sig hos dem.

Om man är arbetssökande så kan man skriva in sig på Arbetsförmedlingen för att få hjälp med att hitta jobb. Det är viktigt att komma ihåg att även om du är inskriven på Arbetsförmedlingen, så måste du själv söka jobb aktivt. Arbetsförmedlingen kan hjälpa dig, genom att bland annat matcha dig mot olika arbetsgivare, ta kontakt med dem och hjälpa till med ditt CV, det vill säga en beskrivning på vad du har för utbildning och vad du har arbetat med tidigare. Däremot kan Arbetsförmedlingen inte ge dig några jobb om du inte är aktiv själv.

Prioriterade grupper

I det uppdrag Arbetsförmedlingen har så ingår det bland annat att hjälpa olika grupper som står särskilt långt ifrån arbetsmarknaden. Dessa grupper kallas för prioriterade grupper och består av: personer under 25 år, personer som fyllt 25 år men varit arbetslösa en längre tid, personer med utländsk utbildningsbakgrund eller funktionshindrade.

Hur gör jag om jag vill skriva in mig på Arbetsförmedlingen?

När du vill skriva in dig på Arbetsförmedlingen första gången är det viktigt att du tar med dig din legitimation (id-kort, körkort eller pass) och betyg eller intyg som visar vad du har jobbat med eller pluggat. Om du exempelvis precis har tagit studenten och inte har någon tidigare arbetslivserfarenhet, så är det bra om du har med dig dina slutbetyg eller liknande.

Arbetsgivare uppskattar arbetssökande som har tidigare arbetslivserfarenhet. Om du söker jobb så ökar det på dina chanser om du har jobbat tidigare. Men du behöver inte ha erfarenhet från ett exakt likadant jobb som det du söker nu.

Om du vill ha mer personligt stöd så kan du boka in ett möte med en arbetsförmedlare. Tillsammans med arbetsförmedlaren kan ni göra en handlingsplan, där ni kommer överens om vad du själv ska göra för att kunna hitta ett jobb och hur Arbetsförmedlingen kan stödja dig under tiden.

När du skriver in dig på Arbetsförmedlingen så registreras dina uppgifter i ett datasystem. Dessa uppgifter är givetvis sekretessbelagda. Det innebär att

ingen kan ta del av dem förutom Arbetsförmedlingen. Om du vill så kan du begära att ta del av de uppgifterna som Arbetsförmedlingen har om dig.

Om en arbetsgivare behöver anställa ny personal kan denna anmäla till Arbetsförmedlingen att det finns en ledig plats hos dem. Arbetsförmedlingen kan då matcha arbetsgivarens krav mot alla de personer som finns inskriva. Om den kunskap och erfarenhet du har överensstämmer med den som arbetsgivaren letar efter, så kan du få en platsanvisning. Det innebär att Arbetsförmedlingen informerar dig om att det finns ett ledigt jobb som du kan söka.

Arbetslöshetsersättning

När man jobbar i Sverige har man rätt att ta del av arbetslöshetsförsäkringen. Detta brukar även kallas för A-kassan. Om du är medlem i en A-kassa, så har du rätt att ansöka om ersättning därifrån om du skulle bli arbetslös. För att kunna ansöka om detta så måste du vara inskriven på Arbetsförmedlingen. Du har också olika villkor som du måste uppfylla. Det är viktigt att du själv tar reda på vilka villkor som gäller för att just du ska vara berättigad till din A-kassa. Ett av de grundläggande villkoren är att du aktivt måste söka jobb. Arbetsförmedlingen är skyldig att se till att du uppfyller de krav som finns för att du ska kunna ha rätt till din A-kassa.

Har du nedsatt arbetsförmåga?

Har du en skada som kan påverka ditt sätt att utföra arbeten eller ett funktionshinder, så kan du få hjälp av specialister och arbetsförmedlare. Det finns även olika insatser som du kan ta del av. Du har bland annat möjlighet att få din

arbetsplats fysiskt anpassad, så att du kan utföra dina arbetsuppgifter eller få tillgång till tekniska hjälpmedel. I vissa fall kan arbetsgivaren även få ett ekonomiskt stöd för att kunna anställa dig.

Rekryteringsträffar och seminarier

Arbetsförmedlingen arrangerar en rad olika aktiviteter dit du kan vända dig när du söker jobb. Dessa olika aktiviteter kan även underlätta för dig att hitta det jobb du söker och vill ha. Varje vecka arrangerar olika arbetsgivare som vill anställa personal, så kallade rekryteringsträffar på arbetsförmedlingar i hela landet. Det kan vara alltifrån arbetsgivare som vill heltidsanställa personal eller arbetsgivare som söker enbart helgpersone. Om du söker jobb är det en bra idé om du håller dig uppdaterad om när de olika rekryteringsträffarna äger rum. Om du deltar i en rekryteringsträff, så har du även möjlighet att ställa frågor till arbetsgivaren, som i sin tur har en möjlighet att bilda sig en första uppfattning om dig. Det kan öka dina möjligheter att få det jobb du söker.

Arbetsförmedlingen arrangerar även olika seminarier om hur du blir bättre på att hitta jobb. Om du vill veta mer om dessa så kan du hitta mer information på arbetsförmedlingens hemsida www.arbetsformedlingen.se

Söka jobb i Europa

Om du är intresserad av att jobba ute i Europa så anordnar Arbetsförmedlingen rekryteringsdagar och jobbmässor. Om du har frågor som gäller om att jobba i ett annat land i Europa, så kan du vända dig till en så kallad eures-rådgivare på arbetsförmedlingen. Eures står för "EUropean Employment Services".

Platsbanken

Alla lediga jobb som olika arbetsgivare anmält hos Arbetsförmedlingen finns i Platsbanken. Du hittar dit genom att gå in på www.arbetsformedlingen.se På den här sidan kan du söka jobb själv genom att skriva in ett arbete du är intresserad av i sökfältet, vilken ort du vill jobba i eller vilket yrke du vill arbeta med. Men du behöver inte ha tillgång till en dator för att se vilka lediga jobb som finns. Har du en smartphone kan du idag ladda ner appen Platsbanken. Om du är intresserad av en tjänst, men vill vänta med att söka den, så kan du bli påmind om att skicka in en ansökan. Du kan spara annonsen och få mejl när den sista ansökningsdagen närmar sig.

Om du vill kan du prenumerera på det yrkesområde som du är intresserad av att jobba med. Om du exempelvis vill jobba på ett café, så kan du så fort ett nytt caféjobb anmälts till Arbetsförmedlingen, få ett mejl om att du kan söka den.

Platsjournalen

Platsjournalen är en tidning där du kan hitta en massa tips och råd som är jobb- och karriärsrelaterade. Du kan använda dig av tidningen för att få ny inspiration och råd när du ska söka jobb, men också om vad du bör tänka på. I tidningen annonseras även lediga jobb genom platsannonser och platsnotiser. Du hittar likaså spännande reportage om arbetsmarknaden.

**Educatcija
pe maj plure**

Šičarimasko educatcija – šaj avel tuke variso?

Aćaras tu univar ke si čino ande škola, ke žal phares? Kam si tuke phares e šib kaj či aresele te les e diploma? Kam či kames te bešes pala skafedi ande škola antrego vramja? Jo, univar si pherdo razlogo sostar o manuš si čino te phirele ande škola! Vaj kames tu te aves čiro baro aj te keres tuke love? – Te phires ando gav si ke san čiro baro numa univar aćardol o drom ži khote lungo, pašte ke o manuš či aresele ži khote, aj jek khotor si ke o manuš nakhel diskriminatcija pala pesko fundaňa. Numa či trubol te avel gadja. Ašundan tu pa gymnasijal šičarimasko educatcija? Godo si jek bućiake programo kaj dopaš e vramja ande educatcija keres praktika pe jek bući avral e škola. Te šaj des andre ande gadja educatcija trubol tut te avel tut diploma khatar injato klasa ande švedicka vaj švedicka sar dujto šib, englišicka, matematika aj o maj xanci panz kaver tema.

Naj ferdi e diploma numa vi trubol la školako šerotno, te dikhen-pe vi le duj, o šerotno aj o studento, te den-pe дума te si o studento vorta ženo pe šičarimasko educatcija kaj škola šaj den kaj o studento. La školako šerotno trubol te dikhel vorta so si le zakonori pa le šičarimata ando šičarimasko educatcija. Te dela andre o studento si e škola kaj lašarel o than pe e praktika aj lašarel sa le kontaktori pe e bući aj te alol avri jek lašo ažutori kaj žanel so trubol pe antrego vramja kana kerel o studento praktika.

Ando 2010 zumade gadja educatcija aj akana si pe sa le gymnasie gora. Anglunes boldel pe e educatcija kaj ternimata kaj si lenge phares te den andre ande le bućia. Khate žindol le studentori kaj si čine pe e škola kaj či maj saste phiren ande škola. O mištimos pa šičarimasko educatcija si ke šičos sar si jek bući. Pe o than kaj kerel o studento pratika le-pe univar khatar o časo 07.00 ži kaj 16.00 aj te les tu pala e vramja kana si pausa aj kana te xas sar sa le kaver bućarne. Šaj les jek lašo kontakto kavrensa kaj šaj aresele maj dur ande bući aj maj šičos čiri švedicko šib kana des дума me le kaver bućarne. Dopaš e vramja phires ande škola aj šičos le kaver tema aj lel o manuš diploma, vi te naj sa gadja but tema sar si pe kaver programori ande gymnasija. Te kamela o studento te ginel andre le kaver tema kaj šaj del le manušes chansa te phires ande le fakultetori.

Sar jek eksempla savendar šičarimaske educatcij kaj si: Bući maškar glati aj hobby (Barn och Fritid), frizerka, birto, konstruk-

cija pe khera aj maj dur. Hažnil-pe te des tu gindo pe antrego situatcija si ke o maj lašo vudar kaj bući maj angle ando trajo si te les sama pala čiro than ande praktika.

Tela e vramja pe šičarimasko educatcija lel o manuš love khatar CSN, kaj si sa jek fjal o sar kana phires ande škola. Godo si ke naštis te les jek than pe praktika te keres love. Trubol te avel ozbilno aj te avel kvaliteto pe bući/praktika te avel vužo. Po nasulimos si te rodona le ternimata o programo dena avela len o vorta profundo aj o gindo kerdol čores.

Akana pe gadja vramja phires maj lungu vramja ande škola sar dedumult. Naj či but žene kaj len bući tela o milaj. Kaj le studen-tori pe le šičarimasko educatcija si gado o angluni data kaj keren čači bući aj šaj avel lenge phares. Numa trubos te žanes ke si tuke sloboda te pařuves aj te les traditcijnelo educatcija.

O pušimos si te trumas te zumaves? But bax!

Fatima Bergendahl

Intervjuo me Maria Bogdanov khatar IRIS-škola

Tu bušos Maria Bogdanov aj heres bući ande IRIS-škola. Šaj phenes pa tute, kon tu san?

– Me sim jek romni. Si man jek šav kaj si 14 beršengo aj ame bešas ando Hjärup avral o Malmö. Mande si diploma sar frizerka aj kerdem bući ande trin berš sar tolmač angla so lem e bući khate ande IRIS-škola. IRIS si jek skurto anav pe Internationella Romer I Samverkan.

Savatar škola si?

– E škola si pe phure rom. Akana ande škola phiren 60 studentori. Ande škola si šiçarimos ande švedicko šib pe themune manuš educatcija (sfi) aj profundosko educatcija peh maj phure. E škola sas khatar le berš 1998.

Šaj phenes so tu keres adžes?

– Me sim školaki ažutori ande IRIS-škola. Me ažutiv romen te len educatcija maj dur. Godo si sar eksemplo ke ažutinav le studentori te ramon le rama vaj dokumentori kaj trubon te lašaren.

Sar anel jek džes tuke?

– Me sim ande IRIS-škola khatar 8.00-16.30. Tela godu vramja ažutinav le studentori me diferencij bućia, vi te ramon dokumentori aj vi lenge školake bućia kaj keren khere aj ažutinav vi pe le kaver želi kaj trubol len ažutimos. Pala bući žav khere, čiravav xabe aj čidav. Pala godu le-pe muri kaver bući sar frizerka ži kaj 21.00.

Savatar educatcija trubol pe e bući kaj tu keres?

– Ando fundo si man gymnasie educatcija. Kerdem bući sar tolmač aj vi ažutindem ande školake bućia khereske kaj šavoře. E bući kaj si man akana trubol le manušes te avel les baro žangli-mos khatar aj pa rom, vi te avela lenge intresatno pa ketanimoske pušimata aj pa pušimata kaj si pa romenge situatcija ando Švedo. Pherdo studentori aven mande ke biriv te ažutinav len, biriv vi te dav дума pherdo dialektori pe romani šib. Mišto si lenge pa o ažutimos kaj biriv te dav len numa vi ke sim romni.

Romane ternimata len informatcija pa educatcija aj pa bući.

Saventar khotora si laše aj nasul ande čiri bući?

– Me či dikhav nasulimata ande muri bući. Ferdi lašimos si ande muri bući. Gado kerel te nadil pe le kaver rom ke sim mande jek bući, maj but karing romane ternimata. Jek lašo patreto vi važno svakoneke. Kana dikhes jek rom kaj kerel bući kaj le raj kerel godo jek mištimos aj te nedeždisavol maj angle ando trajjo.

Sar dikhes tu pe o trajjo man angle aj kaj le kaver rom?

– Me kamav aj dikhav angla mande jek postitivno trajjo maj angle. Maj angle site dikhasa sar maj but rom keren bući kaj le raj aj institutcija aj kerdon jek khotor ando ketanimos. Važno si te na avel le romen ferdi statoski bući.

So saste phenes tu karing ternimata pa educatcija?

– E educatcija si o profundo pe sa. Bi educatcija ži aresen khate. Važno si ke sa le terne keren pengi educatcija kaj von kamen aj kaj si lenge drago. Educatcija si vi važno pa sastimos. Khatar educatcija aj jek laši bući kerel te avel le manuš jek maj lašo trajjo. Educatcija del le manušes jek zor aj te aves čiro baro.

O intervjuo kerda e Iren Horvatne aj Teresa Kwietkowska

Bućiake educatcija da anda jek data bući

Sar bušos aj če phuro san?

- Me bušovav Thomas Olah aj sim 28 beršengo

Šaj phenes pa jek ceča pa tute?

- Me kerav bući kaj Xabenesko service (Måltidsservice) ando Lund.

Sar lan e bući aj savatar educatcija si tute?

- Me lem e educatcija sar birtaš aj ekonomia pe bari kuxña, ando Lernia ando Malmö. E educatcija la 11 šon.

Sar me ačarav tu lan e educatcija akana sar phuro. Numa savatar educatcija sas tut angla?

- Atunči phiras ande škola te šičovav e švedicko šib pe themune, sfi, aj dem la gata pe šov šon ke aba žanavas jek ceča švedicka.

Purme ramondema andre ando ande škola te šičovav o profundoske educatcija sar phuro. Tela e vramja dikhavas opre bućiake alojimata te šaj biriv te žav pe jek bućiake educatcija. Atunči arakhlem birtosko educatcija ando Lernia.

Kamlemas te žanav sar lan motivatcija te les e educatcija?

– Davas man gindo ke avilem ande jek kaver them, či žanavas e šib, či birivas kanči te kerav. Me simas phanglo kaj kaver manuš te ažutin man. Či birivas kanči te kerav korkoro. Naštivas te kerav bući, nas man love. Atunči davas man gindo ke trubov te kerav vareso ande muro trajjo. Me de man gindo te šičovav, te kerav bući, te kerav maj but ando muro trajjo!

Tu lan tut te šiços sar phuro, če phuro sanas kana lan tut te phires ande škola?

– Me lema kana simas 24 beršengo. Defjal važno si te avel le manuš chansa te lel peski educatcija sar phuro. Pherdo ternimata či maj phiren ande škola. Trubon te žanen ke šaj phiren ande škola sar ma phure aj te ginen andre e tema te šaj len penge diploma.si pherdo thana kaj šaj phiren te šiçon sar maj phure, sar eksemplo, škola pe maj phure, Lernia aj bare manušengi vućiškola.

So phende čire baratori, le njamori, le manuš ke lan tut te šiços sar phuro?

– Mure njamori, muri familja sas pozitivno, dine man ažutimos. Von sas pozitivno ke kamlem te šičovav aj te kerav bući. Von ažutisarde man antrego vramja.

Numa tu san rom aj naj but rom kaj len educatcija. So kamlanas tu te phenes lenge, te sas len gindo vi von te šiçon sar eksemplo sar gado educatcija?

– Te avel len maj pačaimos ande peste, te žanen ke von arešen khote kaj kamen. Te thona zor avel o rezultato!

Numa kamav te žanav kaj te bolden pe anglunes?

– O maj važno si anglunes te des gata e škola. Naj but bućia bi educatcijko. O maj mišto si te les educatcija. Važno si te arakhes educatcija kaj plaćal tut, sar mange sas drago te kiravav xabe. Anda godo gelem jek educatcija kaj del man bući te kiravav xabe. O maj važno si te avel le manušes e zor te kamen.

Educatcija si važno te avel tut pačamos ande tute, šičarimos aj žanglimos.

– Kaj godola žine kaj kamen te len educatcija sar phure trubon te phiren ande pe škola pe maj phure te šaj šičon anglunes e švedicka šib. Godola žene kaj či phirede ande švedicka školi trubon te šičon švedicko šib te šaj avel lenge maj vužoro lengo educatcija at te den ando gor e bući. Numa godola kaj arakhadi-le kathe, kaj aba žanen švedicka. Von šaj aba len-pe pešičarimasko educatcija. Phurem šaj roden bući fajima kathar.* Po drom bućiako , numa me korkoro tradem andre e bućiako rodijimos aj o kaver džes marde mange telefono aj dine man anda jek data e bući. O manuš trubol korokoro te rodel aj te zumavel-pe.

Tu kaj san rom aj kaj keres bući, sar gindis tu te dikhen le kaver rom pe tute?

– Me te phenava tuke o čačimos, konik či dikhel pe gado čores. Godo kaj šaj phenen mange si, ke či dikhen man sa gadja butivar sar maj anglal, ke pra but bući kerav!

Gindis tu ke san jek lašo patreto kaj kaver rom?

– Lašo patreto? Jo, me gindiv ke sim jek lašo patreto! Me sikhavav ke si jek lašo drom vi le ternimatsenge, šavořenge aj phurenge.

Gindis tu te šaj keres vareso te len pe vi kaver žene te len educatcija?

– Jo, sar eksemplo, mande si jek barato kaj pušla mandar, sar vo te kerel te šaj lel bući. Atunči me birisardem te phenav leke karing kaj te boldel pe. Me gindiv ame kaj keras bući šaj thas zor te šaj keren vi le kaver žene bući.

Tu lan educatcija ando Švedo, numa kamav te žanav te sas tuke phares me e educatcija ke san rom? Phendan ke san rom?

– Jo, kaj godo la žene kaj pušle mandar, phendem lenge ke sim rom. Numa ačardem ke nas či jek problemo lenge. Numa godo maladol pe sar si le manuš kruglom tutar.

Sar plačal tut e bući? Šaj phenes amenge pa čiri bući?

– Jo, mange si den drag aj plačal man e bući defjal but. Me kerav bući ande Lunds komuno. Jek lanco si khatar pherdo birtori kaj si phangle ando lanco, kaj bušol Xabenesko service (Måltidsservice). Ame lašaras xabe kaj školi, kaj phurerengo kher, kaj angluni škola aj vi si amende catering. Pherdo bučarne si kaj keren bući

* Arbetsförmedlingen

ande le birtosko lanco, či žanav vorta sode si numa pašte 300–400 bućarne si kaj keren bući khote.

Šaj phenes sar anel jek bućiako džes, sar anel tuke?

– Jek džes: Me lav o buso khatar Malmö kl.6.00 aj lav man kaj bući kaj kl. 7.00. Ame lašaras anglunes bagetter kaj e škola kaj si me khote, kaj amari škola si len jek kafanava. Svako džes lašaras pašte 200 baguetter pala godo thas ame te lašaras xabe kaj la školake studentori. Gado lašaras ame ži kaj kl. 10.00. Si duj grupori, e angluni grupa lašarel o xabe, e dujto grupa thon angle o xamos. Amende hulavas e bući opre maškar le bućarne. Kana lašardam le xabenata, čidas o xamos ando bov te inkerdol tado, kaj site traden avri kaj kaver thana. Pala godo las ame te lašaras o rjatako xamos kaj le phurengo kher aj lašaras o xamos kaj site avel pe teharin kaj le phurengo kher. La bućako džes getol te čidas ande kuxñja. Muri bući getol kaj le kl.16.30. Me kerav bući pe duj thana, o dujto than bušol Centralno kuxñja, aj khote lašaras xabe kaj phurerengo kher.

Numa akana pšav tutar vareso kaver. So si tuke te aves rom?

– E tradicija si mange važno. O romano identiteto la šibasa si važno. Numa vi kaj godola, žene kaj či žanen e šib, si vi von rom pala lengi tradicija, zakonori, kultura aj o phanglimos, godo si o maj važno te šaj aćarel pe o manuš rom. Vi respekto karing phure manuš si važno. Vorta kaj godola rom kaj zumaven te den ando gor sa le situatcij.

Kaver fjalo si kana dikhes romane baratori sar kana dikhes gadžen?

– Čačes niči, numa kaver fjalo si sar me aćarav, si ke maj puterde sam jek kavresa kana ferdi ame le rom dikhas amen.

So šaj kerel o manuš karing ternimata vaj so šaj phenes lenge sostar von trubon te len educatcija?

– De fjal važno si e educatcija, antrego manušesko trajo maladol pe savatar educatcija si le manušes. Romane ternimata trubon te sikhaven te den ando gor te len educatcija sar sa le kaver manuš. Amare ternimata si len baro zanglimos, numa ferdi te kamen godo. Khatar educatcija šaj len von jek laši bući aj jek lašo trajo.

Te saste des len rekomentacija pa čiri bući kaj si tut akana, so saste phenes lenge?

– Jo, te lela o manuš educatcija si maj vušoro te les bući. Pherdo manuš roden te keren bući ande birtori. O trajo maj angle anel lašo.

Kames te phenes vareso kaver kaj le ternimata kaj si važno?

– Jo, važno si te thon zor pe godo kaj kamen, te na mukhen e bući pra vušoro. Te avela pra phares atunči te žanen ke kana godo si jek drom te vortol pe o pharimos. O manuš te thola zor pe godo kaj kamen te keren, atunči o manuš arakhel jek drom khote.

Sar gindis tu ke site avela kaj le romane šavore maj angle ando trajo, sar len von bući pe sa jek fjalo sar jek kaver ženo ando ketanimos sar eksempla pa 20 berš, sar dikhes tu pe godo?

– Jo, me gindiv godo. Te kamela o manuš atunči o manuš aresel khote. Numa mušaj te avel inke maj but informatcija pa le rom ande le školi aj kaj le raj. Naj dosta ferdi le rom te malaven pala o ketanimos, numa o ketanimos trubol te den le romen jek chansa, ažutimos aj te sikhaven vorta le droma!

Nais tuke!

O intervjuo kerda e Iren Horvatne

Divano me o sitjaritori ande daki šib Naim Tahiri

Naim Tahiri kerel bući sar sitjaritori ande daki šib ando Örebro. Vo avilo ando berš 1998 khatar Kosovo aj sas les educatcija ande ekonomia kheral. Kana vo kerda bući ande inja berš sar sitjaritori ande daki šib phenda lesko šerotno ande škola, - Tu, Naim mušaj tuke te les jek educatcija vaj xasares čiri bući. Šaj avel varikon kaj si len pečata sar sitjaritori aj biril te rodel e bući aj atunči šaj lel voj vaj vo čiri bući. Me žanav ke tu žanes čiri bući, numa mušaj te avel tut educatcija sar sitjaritori te šaj avel tut pečata ke šaj keres bući ande škola.

Atunči ačarda o Naim ke sas akana e vramja te lel formel e educatcija. Vo la pesko educatcija ande Učiškola ando Eskilstuna aj ginde andre leske kaver educatcija aj leske vramja sar sitjaritori aj ginda andre 90 učiškolake poäng (pontori) tela trin berš aj akana si les pečata sar sitjaritori ande daki šib. Kana vo la-pe te phirel ande učiškola sas leske phares e švedicko šib, numa la ažutimos kathar le kaver sitjaritoria aj važde les opre aj da ando gor te lel e educatcija bi te na avel les problemo aj vi la bući ando Örebro.

Naim sitjarel adžes 150 romane šavoře aj ternemata ande ande romani šib. Tela gada-la berš line 10-12 romane ternimata ando Örebro svako berš te gëton peskê studije. So godi inkeren ande jek than ke o lašo rezultato si buflo pala o Naim. Vo thol andrego peski anima aj pašte andrego peski vramja pe peski bući pe le romane šavoře aj ternimata. Barimos aj radujimos kana vo dikhel pe peske stundetori den ando gor, numa univar tristol-pe ando radujimos khatar godo govlimos kaj vo lel kana žumavel te lel maj but love kaj peski educatcija.

Naim kerel vi bući ivja ando sporto aj astarel le romane ternimata ando sporto. Vo sas korkoro aktivno aj khelelas-pe menčia aj godo sas jek vramja lesko bućiako suno. Aj sa jek fjalo si vi ande škola. O važno si te astares le studentonge intresno, aj sar maj sigo te šaj šiçon te keren lesa bući. Naim phenel ke vo dikhel, ke le studentori kaj vo ažutisarda ande le anglune berš sar ternimata šoha či dine ando gor. Numa kana vo šaj kerel lensa bući kana von si terne, khatar e angluni klasa aj opre, atunči von den ando gor te keren peske studije. Vo akana vi dikhla ke but žine anda lende kaj gëton peskê studije line bući aj den mišto ando gor ando khetanimos.

Ame pušlam lestar te si les divanos sostar le romane šavoře ando Örebro dobundil. Vo phenel ke gadala ternimata acaren ke važno te areses angle ande peske trajjori. Vo vi phende ke važno si te avel laše patreysi kaj le ternimata kaj ažutin aj den len zor. O Naim del pe gindo, - Kam si me jek lašo patreto? Mande si o khelimos pe menčia aj si man pherdo kaver žanglimos. Muro suno sas te avav jek profesionelo pe menčia numa či kerdila sar gindisajlem. Lema la bučiasa kaj čina žanavas ke sas! Vo inke phenel, - Me malavav pala amaro khetanimos. But žine phenen ke tume le rom či kamen te phiren ande škola, ke tume šoha či phirdan ande škola, sostar si godo? Kamav te dav adveto, - Konik či kamen te den дума pa godo. Konik či xal len griča! Naim getol o divano aj phenel ke o intrestno naj ferdi pa o trajjo ande škola. Le šavoře trubon te avel lenge mišto vi angla aj pala e škola. Važno si ke von si andre ande difirenti aktivitetori.

Mišto site žala kaj le romane šavoře ande škola te si rom khote. Vi mišto žal kana o personalo si len lašo kontakto le njamon-sa. Kana si varikon kaj šaj phenel karing e škola sostar sar jek eksemplo jek romani familja univar alol te žantar duj-trin džesa

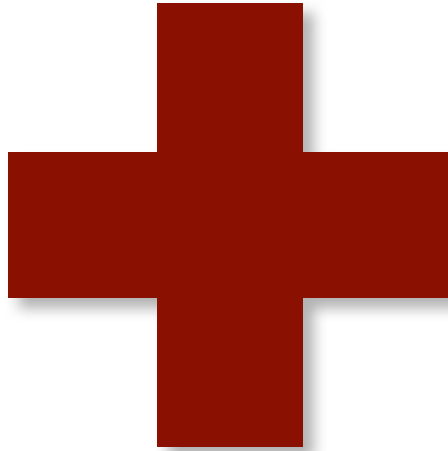
aj naj le šavoře ande škola. Kathe ame šaj ažutisaras te si amen sa jek fjalo kultura aj šib te phenas anda sostar.

Leki bući bušol mediator aj sitjaritori. Naim phenel ke le duj bući naj sa jek fjalo aj naštis te thos vi le duj ande jek than. Vo phenel, – Vorta sar vi muro dad acarel kaj si 72 beršengo. Jek mediator si jek ženo kaj šaj žal kaj o manuš kaj bešel paša tute aj del informatcija, sar eksempla ke adžes si amen jek pativ aj šaj aves amende khera kana aj kana. Jek sitjaritori si les jek kaver auktoriteto. Ame pušlam maj dur, - But divano žal pa difirenti bućia ande škola, ke o trubon te den bući kaj mediator aj godo žene trubol vi te avel jek sitjaritori. Sar acares tu? Vo phenel, – Jek mediator si te ingerel informatcija numa či trubol te avel kaj godo ženo šicarimasko kompetensa. So godi šaj kerdol mediator numa te kerdos sitjaritori trubol žanglimos ande godola tema kaj šičarel aj žanglimos sar te šičares.

Naim getol o divano, - Amare šavoře si amaro trajjo maj angle aj naštis te les lendar lengo identiteto numa trubos te des len zor.

Fatima aj Kani Miftar

Jek terni romani žuvli kaj lel studije te kerdol lugêrica

Šaj phenes jek sera pa tute?

– Me sim 21 beršengi aj besav ande Vänersborg me muri familja. Me gindem pe sastarimasko programo (omvårdnadsprogram). Me sim jek radujime ženi kaj si mange drago te kerav studije. Vorta akana lav educaticija Lugêricaki programo pe Vuži škola Väst. Anglunes sas mange sa nevo. Den drag si aj intresatno si te les educatcija pe vuži škola, mušaj tuke jek zini te les obligacija pe čiri studija. Kaver fjaló si te keres studija sar ande gimnazije škola. Si amen pherdo divanori kaj zas te ašunas ande jek bari grupa aj o student trajjo si vi defjal zurales intresatno aj pherdo nevi želi šiços. Godo malavel vorta pala mande, sar me ačarav.

Sostar kames te kerdos lugêrica?

– Drago si mange te ažutina manušen aj si le manušes jek obligacija te šaj sastares manušes aj te les sama pala kaver žene. Vaj šaj kerdol jek cera kana phenel o doktoro, ke trubos te keres godo, numa so si maj den drag si e praktika.

Kaj aj sar keres e bući?

– Lugêrica dikhel, te del kris aj te keral jek diagnoso pe sastarimos aj sar te les sama. Opral pa godo si te keres plano, sar te keres o plano, dokumentacija aj te keres jek dokumentacija pe antrego sastarimos te šaj dikhes sar gela. Godo šaj keres te les difirenti probi, te des kaj o patiento drab aj te keres difirenti rodijimata. Lugêrici kerel administracija pe draba, lašarel sar te les sama aj del informatcija kaj o patiento aj njamori. Opral godo žindol andre educacija pe studentori aj kaver ženi ando sastarimasko grupa.

Sode berš lel aj kaj šaj gines te šaj kerdos lugêrica?

– Muro programo lel trin berš aj gines andre 180 vuže školake poeni aj godo šaj ingerel vi kaj jek temasko examen pe kandidato levelo pe sastarimos aj jek bućiako examen me legitimacija. Lugêricako programo šaj gines pe difirenti vuže skoli ando antrego them.

Šaj des rekomentacija kaj amare romane murš aj šeja?

– Me kamav te phenav kaj so godi, - Ža ande škola aj getosar cire studije aj alosar jek programo kaj si tuke drago! Atunči si le manuš ambiticija aj des ando gor gimnazijske studije aj purme šaj gines maj dur pe Vuži škola. Defjal mišto si aj šičas defjal pherdosar te aves andre ando student trajo. O manuš trubol te žanel kaj te žal karing pesko trajo aj godo keres khatar educacija. Godo ačarav me!

Maj informatcija arakhes pa lugêricako šičarimos pe www.studera.nu

O intervjuo kerda Fatima Miftar

Master ande Interkulturell pedagogika

Ok, anglunes trubonav te arakhav sar te dav andre- aj muri garadi vorba pe Södertörns Vuži skola (SH) te šaj dav andre pe student webo. Mukhav le jaka te phiren golo pe e ram kaj ramosardem opre so trubonav te kerav. Mure jaka astardon pe duj pečati, phandavav mure jaka. Aj ciradav andre barval. Mušaj te šiços te alos so si maj važno. POMNIME!! Anglunes si te les čiro magistero, purme šaj keres sa le kaver želi! Ande muro vunito dumosko čumadano kaj si pherdi ande rama, artiklori, PM, hertia te ramos, špilka hertiake aj karandaš. Kaj e ram kaj ašel sar te dav andre pe o webo? Jipon rodav arakhav Parnimasko Fenomenologi (Vitthens Fenomenologi) khatar Sara Ahmed. Serav vorta sar o Jakob khatar Mångkulturell centro ando Botkyrka kerda presentacija pe sa le neve vorbi. Defjal zurales intresanto sas te bešes aj te ašunen pe leste. Cirdav inke maj jek data barval, aj dikhav pe o časo, žanav ke či site avav pe vramja. Naj man vramja te dav jag e data, aj te ažukerav jipon del pe jag, aj te kerel bući te šaj dav andre pe SH- student webo. Bešav pe o vuneto buso 720 karing Norsborg, putrav muro dumosko čumadano aj ginav phurane rama. Anda jek data avel man o gindo, te si adžes kaj site keras oppentacija. Či sim sugoro. Dikhav pe o časo, ginav avri ke pašte 15 minutsi pra posño site avav. Čupil ando dži. POMNIME!! Sipiv pe mande! Tu žanes gado, sa mišto site žala, sa site avela pe thaneste! O buso akanaš site ašavel, mukhav le minutori te nakhen aj mure jaka phandade.

Našav opre pe le trepti, žav anda jek data kaj Café Aroma pe Södertörn, rodav zurales jakensa pala muri grupa. Či bešen kaj e skafedi sar ame kerdam antrego termina. Ande grupa sam panz žene, but anda amende aba keras bući ande škola. Ankhlav avri aj žav kaj PC-čenia.

Mange ačardila vorta kana rodem kaj Magistero programo pe pedagogika ande interkulturell drom. Kana lem muro šičarimasko examen 2010 sas o kaver paso te lav magistero. Mišto ačardol, pašte sim gata. Dikhav pale pe časo, biš minutsi sim posño. Andre ande vozagaski soba bešel o Patrik, Juan aj e Maria. Gadala datsi samas ferdi ame le trin žene, me, Juan aj o Patrik.

– Drobujto, Kati, naj bajo, vorta so lam-amen, so godi site keren presenatcija če dur areslan ande tumare rama, purme site dikhas pe e vramja pe opentacija, phenel e Maria aj phagel pe španjolit-ska.

Mangav mange jertimos ke sim pra posno aj bešav paše paša Maria. Dikhav la Mariake rama ke o Juan aj o Patrik trade andre le pasletni khotoresko momentno trin pe examinesko buči. Inkerav e barval aj dav armaja ke či dikhlem pe student webo.

Anglunes žas ande jek than antrego Patrikosko plano kaj leski ram. Vo lel-pe te kerel presentacija so vo site ramol aj če gindo si les. Me aj o Juan kerdam karing leste pušimata pa leski ram. Me alodem te bešav miro aj mukhlem o Juan svako kapitelo. Maria pušla khatar o Patrik sar vo da-pe gindo kana vo site kerel narri-tativno analycija.

Pala o Patrick simas me. Rodav ande muro čumadano pala vastesko kremu. Kana thodem mange dem kaj Maria o kremu. Voj kerdol žavarime aj sas lake den drag aj pušelas savatar kremu si. Kerdila jek skurto pauza, sa pala jek vastesko kremu! Asai-mos si man pe o muj aj davas man gindo pe sa le paramčia kaj voj phenda kana la-pe e termina. Voj inkerda atunči divano pa interkulturaliteto aj savendar interaktivna maladimata kaj sas la ando trajjo.

– Jo, mangav jertimos, lem vastesko kremu khatar e Kati, so phenen tume, te žas te xas xabe ke aba mizmeri si vaj te keras

akana so aj purme getosaras? pušel e Maria aj čidel pe o vastesko telefono kana del дума.

– Na, keras sa akana, del adveto o Juan

– Kati, pačiv tuke, šaj les tu akana, phenel e Maria.

Lav anlge uni riga khatar o metoda, - Jo, kamlemas jek sera ažutimos aj sar tume dikhen pe o metoda, phenav aj hulavav avri lenge. So godi ginen, mukhav le minutsi te nakhen aj ažukerav. Ačardol čuda sar univar šaj le sekundori aj le minutsi šaj ačardon sar veko. Lav sama ke važden opre le šere aj dikhen pe mande.

– Sar tume aba žanen si muri ram pa savendar patretsi si pe rom ande cajtungori aj sar le rom dikhen aj identifikacijin pe karing le patretsi kaj aba phiren kolo ando khetanimos. Me aba alondem avri totalno oxto patretsi khatar prinžarde cajtungori khatar le berš 2011 kaj site avel man ande muri studije aj kerdem intervjuo romensa khatar trin generatciji. Me alodem te kerav intervjuo me romane informantori khatar trin generatcij. Muro gindo si te avel jek maj baro buflimos pe murš aj žuvlia, berš aj trajjosko žanglimos, anda godo alondem te avel duj žuvlia aj duj murš khatar le berš 8 beršengo ži kaj 60 beršengo. Me či site kerav analycija pe le patretsi, numa site kerav analycija pe le intervjuori te šaj lav angle le patretski divano, godo metoda pušol fotoelicitering.

Kana aba bešasas dele ande than aj dasas дума pa o kapitelo pa e metoda, kerel e Maria presentatcija sar site avela o divano maškar jek kavreste. – Akana si xabenesko mizmeri! Phenel voj purončimasa aj vuštel opre aj čidel peske rama.

Lav muro dumosko čumadano, dikhav kolo te na bisterdem vareso. Mure gindori phiren kolo. Dikhav ande muri kalendaria aj zumavav te alonav savo čidinimos kaj site phenav ke či avav. Ande čenia tradav jek texto pe muro vastesko telefono te kerav jek vramja te lav ažutimos pe le rama aj žav ande jek than me o Juan aj Patrik te žas te xas. Akanaš, te pe jek skurto vramja sim gata me mure rama. Atunči lem o magistero. Ačardol ke naj čačes ...

Kati Dimitër Taikon

Högskoleprovet – ett mått på hur du skulle klara studier på högskola

Högskoleprovet

Ditt resultat på Högskoleprovet är ett mått på hur du skulle kunna klara av studier på högskola och universitet. Efter högskoleprovet finns möjlighet att komma i en särskild sökandekategori till utbildningar vid Sveriges högskolor, universitet och andra högre utbildningsinstitutioner. Provet ger blivande studenter en ytterligare chans vid antagningen, vid sidan av slutbetyget från gymnasieskola eller motsvarande. Men även utan ett slutbetyg från gymnasiet kan du skriva provet, vem som helst får skriva det! Högskoleprovet kan göras två gånger per år, en gång på våren och en gång på hösten. Provet görs alltid på lördagar men datumet skiftar lite år från år. Vårprovet är alltid i slutet av mars eller i början av april, höstprovet brukar skrivas i september eller oktober. Provdagen är uppdelad i fem block om 55 minuter vardera. Högskoleprovet kan bara göras på svenska, däremot finns det inga krav på medborgarskap, uppehållstillstånd eller ålder.

Högskoleprovet består av totalt åtta delprov fördelade på en kvantitativ del och en verbal del samt en testdel.

Kvantitativ del (40+40 uppgifter)

1. XYZ, som består av 24 uppgifter, här ska man lösa matematiska uppgifter inom områdena aritmetik, algebra, geometri, funktionslära och statistik.
2. KVA, som består av 20 uppgifter, här prövas förmågan att göra kvantitativa jämförelser inom områdena aritmetik, algebra, geometri, funktionslära och statistik.
3. DTK, som består av 24 uppgifter, här prövas förmågan att förstå och tolka diagram, tabeller och kartor
4. NOG, som består av 12 uppgifter, här prövas förmågan att tänka logiskt med hjälp av matematiska problem.

Verbal del (40+40 uppgifter)

1. ELF, som består av 20 uppgifter, vilka prövar förmågan att förstå texter på engelska.
2. LÄS, som består av 20 uppgifter, vilka prövar förmågan att förstå texter på svenska.
3. ORD, som består av 20 uppgifter, vilka prövar förmågan att förstå ord i det svenska språket.

4. MEK, som består av 20 uppgifter, vilka prövar förmågan att sätta in ord och uttryck i sitt sammanhang.

Testdel

Testdelen består av nya provuppgifter som de som sammanställer Högskoleprovet vill prova ut. Uppgifterna kan antingen vara kvantitativa eller verbala och man får inte poäng på denna del.

Det finns mer information om Högskoleprovet på <http://www.studera.nu/>.

Där kan man också hitta information om provet på Sveriges minoritetsspråk samt även på andra språk. Den som vill förbereda sig för Högskoleprovet kan hitta tidigare prov och massor av tips på www.högskoleprovet.se

Om man inte tycker att man fått tillräckligt bra resultat på Högskoleprovet kan man göra om det vid ett eller flera senare tillfällen.

Provet är avgiftsbelagt. Hösten 2012 kostade det 350 kronor som skulle betalas in tillsammans med anmälan.

Inför högskoleprovet

Vill du förbättra dina resultat på högskoleprovet? Det finns flera sätt att förbereda sig inför Högskoleprovet. På Internetsidan www.provtips.com finns gratis information, praktiska tips från andra som gjort provet och möjlighet att ladda ner gamla prov med svar.

På vissa platser anordnar studieförbund tvådagarskurser på veckoslut för dem som även vill få personlig hjälp. Ett sådant exempel är Folkuniversitetet som erbjuder de här kurserna:

Högskoleprovkurs Allmän inriktning

Den allmänna kursen är för den som känner sig osäker på flera eller alla delar av högskoleprovet och vill bli säkrare på allt som ingår i provet. Man går gemensamt igenom högskoleprovets åtta delar och varvar teori och provteknik på egen hand.

Högskoleprovkurs Matematisk Inriktning

Den här kursen lämpar sig för den som känner sig osäker inför någon av de matematiska och logiska delarna på högskoleprovet. Kursen riktar in sig extra mycket på delarna KVA, NOG, DTK och XYZ.

Högskoleprovkurs Fördjupning

Det här är en fördjupningskurs där man testar att skriva ett högskoleprov. Den är utformad precis som ett verkligt högskoleprov. Man får känna på provsituationen och tidspressen, och får en bättre förståelse för hur det känns och praktiskt fungerar att skriva högskoleprovet. Nästa dag får man veta sitt resultat. Då får man också individuell feedback av en provledare som talar om vad man speciellt behöver förbättra inför ordinarie provtillfälle.

Iren Horvatne

**Organitacija
aj demokratcija**

Romano ternengo organitacĵija, Rufs (Romska ungdomsförbundet, Rufs)

Ando berš 2000 vaŝda o šerotno Erland Kaldaras Nikolizsson o Romano Ternengo Organitacĵija (Rufs). E organitacĵija si puterdo kaj sa le romane ternimata kaj aĉaren ke kamen aj te paŝoven pengo aj kavrengo situatĵija maŝkar o narodo ando Ŝvedo.

O ĝindo kaj e organitacĵija

O ĝindo kaj e organitacĵija si te aŝutin romane ternimata, aj te del len chansa te thon pe andre te vortol-pe le ternimatsengo situatĵija. E organitacĵija si jek profundo karing le ternimatsa te ŝaj den duma aj te keren variso.

Phanglimos

O Romano Ternengo organitacĵija pozdravil te roden phanglimos ando organitacĵija fersavi vedaŝa, nacionaliteto vaj te san murŝ vaj ŝuvli. O phanglimos premil le organitacĵij. Jek manuŝ ŝaj phandel-pe kaj anda le tranda organitacĵija kaj si kruglom antrengo Ŝvedo kaj si phangle ando o Romano Ternengo Organitacĵija (RUF). Te si o manuŝ phanglo kaj le lokalni organitacĵij atunĉi ŝaj lel o manuŝ ŝanglimos khatar e organitacĵij buĉia.

Le buĉia

O Romano Ternengo Organitacĵija buĉi boldel-pe karing jek grupa, vorta sar o anav phenel "romane ternemata". Kana boldes tut karing jek grupa atunĉi vi e buĉi si te malavel karing e grupa. Atunĉi dikhel o manuŝ so plaĉal le ternimatsen, aj vaŝdas opre puŝmata kaj interesuil le ternimatsen aj te keren aktivitetori kaj von kamen.

Berŝesko ĉidinimos

Svako berŝ ĉiden-pe sa le organitacĵij kaj si phangle te inkeren jek berŝesko ĉidinimos. Khatar svako organitacĵija vaj kaj jek manuŝ si lenge slobodo le alon, vi sar si le ŝakonori ande e organitacĵija. Tela le berŝesko ĉidinimos ŝiĉol o manuŝ vi demokracĵijako struktura, te les tut pala jek forma dŝeseski. Ande e forma le dŝeseski

alol o manuš prezidento pe o čidinimos aj sekretarka. Pala godo avel propodcija kaj si le manušes slobodija te alos pe goda propodcija. Šaj avel pa aktivitetori, konferencija vaj pušimata sar te barol e organitacija. Godo so alon tela beršesko čidinimos, site avela le organitacijako buči tela godo berš. E forma le džeseski kaj o Romano Ternengo Organitacija (RUF) dela beršesko čidinimos 2012.

Dagordning för Romska Ungdomsförbundets Årsmöte 2012

1. Öppnande av årsmöte
2. Val av årsmötesordförande
3. Val av sekreterare samt protokolljusterare
4. Val av rösträknare
5. Genomgång av Verksamhetsberättelse för 2011 och Ekonomisk redovisning för 2011 samt Verksamhetsplan och budget för 2012
6. Utdelning av priset "Årets Romska Ungdom 2012"
7. Firandet av Nationaldagen
8. Studiebesök
9. Romer, 500 år i Sverige
10. Bidragsbestämmelser samt övrig information om förbundets verksamheter
11. Inkomna förslag
12. Övriga frågor
13. Mötet avslutas

Sar jek eksemplo so kerel o RUF kamav te važdav opre o priso kaj von hulaven avre svako berš: "Beršesko Romano Ternemata". Svako berš kon kamel ando Švedo vaj rom vaj gažo, šaj nominatis jek romano ternimata kaj gado priso kaj si jek diploma aj jek stipendija pe 1000 kronori. Tela beršesko čidinimos keras prezen-

Ternimata kaj keren reprezentacija kaj le panž ŝvedicka nacionalni minoritetura kana trade kaj Evropaski Uniona EU ando Bryssel.

tacija kon neril gado berš, vaj jek manuš vaj jek organitacija kaj kerda pozitivno tela o kaver berš kaj boldel-pe karing o narodo ando Ŝvedo vaj karing peski grupa.

O kaver eksempro pe aktivitetori si le konfericija aj studijako phiravimos. O filma Kamlimos aj o Studio kaj keras prezentacija ande kniŝka si eksemplori pe lenge aktivitetori. Numa godo si jek cinoŝo khor kaj ame sikhavas, von inke maj but keren! Pe lengi webrieg si maj informatcija pa lengo bari buci kaj von keren. Te kames inke maj but te žanes phende von ke pozdravil te les kontakto pe lengi webrieg: www.rufs.org

Kati Dimiter Taikon

Anglipe pa terne ternimata jek divano maškar trin jek-gindoske rom

Jek suno pa jek ažutimasko kher arakhadilo ande amaro divano te deš berš palpale. O angluno gindo sas te ažutinas terne žuvlia varisar, lel-pe e Katja te phenel. Kaj vi le trin si len jek zuralo fundaña ande khangeri. Khote sas kaj la-pe le anglune kontaktori te ažutin kavren khatar brintomoski bući. E Ingrid vi trada ando pesko projekto kruglom ande Špaña te ažutil romen sar von te ažutin pe korkoro, škola kaj le šavoře, sar te čiden andre xabe aj cali. E zor te zumaves te ažutis jek manušes te avel lenge maj mišto barili maj aj zurajli. Kana aveli khere khatar e Špaña khote kaj voj kerda bući me e khangeri ande šov šon hulada e Ingrid pesko žanglimos kaj kaver žene.

Ingrid, Seppo aj Katja dikhle ando sigo, ke len trubul len edukacija te kerdon von zurale numa vi te len pačamos khatar o narodo. Jek gindoske thode pe von te keren bući so si lenge intresanto. E Katja la peske edukacija pe universiteto sar jek sitjaritoritorka asistento. E Ingrid aj Seppo line peski edukacija sar ažutimasko manuš. O profundo ando suno sas te sikhaven kaj ternemata vi ande cinoři žela če važno si te avel le manuš edukacija. Te šaj acáren le ternemata ke me korkoro kerdem aj vi si man kontrola, aj či arisav avral.

Seppo phenel, kana von thode opre Anglipe pa ternimata, kamlam ame te šaj arakhen le romane ternimata neve droma ando Švedo aj vi te zuravon le romane ternimata ando pengo identiteto, numa vi te trajin aj te aven jek khotor maškar o narodo. Akana la-pe, amaro sune angla anglipe si inke maj but numa kamas vi te len žanglimos amendar le raj khatar o foro, te aves jek hango kaj le terne romane ternemata aj vi te das дума karing le rom. E Katja phenel, – Khate sam akana numa phares sas te arezas kaj sam akana, pašte sar David karing Goliat. Defjal phares sas, pherdo čino xal anda amaro kher pa HVB. Anglunes sas amenge phares te arakhas jek kher te ramonas o kontrakto pe o kher. Nas problemo kana lam kontakto le kheresko šerotno khatar o telefono aj te lašaras jek vramja te dikhas o kher. Kana avelam kaj o kher aj dikhle ke sam rom le kaver žene, naštindam maj te ramonas o kontrakto. Te štar berš palpale lam ame kontakto me jek privatno kheresko šerotno kaj kamle te kirajdzij kaj amaro projekto. Komuna nas radujime ke von saste bešen khote aj sikhade puterdes ke či kamen te avel khotor HVB-kher ande lengo

Katja, Ingrid aj Seppo avral lengo HVB-kher.

komuna. Amaro proceso me o HVB-kher la trin berš aj godo sas o maj lungo vramja kana rodam ažutimos khatar Socialosko kher (Socialstyrelsen) pe jek HVB-kher. Socialosko kher phende ke sas lenge mušaj te aven te dikhen opral pa o kher ke si lašo angla so sas gata, ke niči sas te avel pra phurano lengo rodijimos. So si čuda ke konik či dikhla pe lengo rodijimos pe ažutimos pe duj berš! O manuš le-pe te del pe gindo sostar le themeske raj kerde sar von kerde, numa či mukhlam e buči.

Vi le trin phende če mišto gela lenge ande e buči pa HVB-kher pe terne romane žuvlia kana sas puterdo. Khatar jek bari informatcijako kampanjo pa o projekto, kaj si akana jek buči kaj inkerel, ares-le avri kaj pherdo komunori kaj lokořes ašundon kaj vi le trin žene, te kamen ažutimos sar te ažutin terne romane žuvlia. Vi maj but themeske raj ašundon lende pa lengo žanglimos sar te keren buči ternimatsentsa. Vi le trinengo hango si, ke si uni ternimata kaj trubul len ažutimos svako džes, varikon kaj si paše paša lende aj ažutil len, numa te aven manuš kaj vi ašunen pe lende aj ingeren lengo hango kaj godola kaj suřučisarel.

Amaro suno si te dikhen o narodo ke vi ame kamas andre, te avel amen sa jek fjalos chansa sar kaver žene. Ame pačas ke e buči žal angle ande jek than, numa kana či sam khote vorta, kam šaj avel te das duma pa pozitivno ažutimos, phenelas e Ingrid.

Jo, o drom sas lungo aj phares numa akana aresle. Akana trubun von te phiraven o kher anglemosa. HVB-kher pe terne romane žuvlia puterda primavera 2012. Adžes phenen vi le trin

ando radujimos, – Ame kerdam amaro suno vi te sam khote aj
ažutinas le ternimatsen te vušten opre khatar pengo pharimos
kaj von nakhen svako džes.

Domino Kai

'The Forum of European Roma Young People, FERYP

Kana boldes e vorba romanes bušol e internacionelo organitacija Evropako Forum pe Romane Ternimata. Ando majo 1995 lašarde von e angluni khetanimasko educatcija kaj terne romane aktivistori aj šerotne kaj bušolas "Sar anel adžes aj sar avela maj angle karing romane ternimata aj sinti ande Evropa". Evropasko konsiljo si kaj lašarde gado aj educatcija sas lašardo pala Evropasko Ternimatatengo kampanjo karing rasismo, manuš kaj daral khatar kaver manuš aj intolerencija, "Sa na jek fjalo, sa jek fjalo".

Gado sas sar la-pe te šaj lašaren jek organitacija te šaj važden opre romane ternimatengo hango pe antrego Evropa. Pala goda lašarde von pherdo educatciji aj seminarija ande kaver thema kaj važde pušimata kaj boldel-pe karing romane ternimata.

So si FERYP?

FERYP sas anglunes sar jek bi-žindo phanglimos ando berš 1997. Kana lengi bući vortosajli kerde von registacija ando berš 2002 ando Strasbourg sar *Evropasko romano organitacija*.

Romane ternimata khatar pherdo thema den дума aj si len pušimata pa anglipe.

FERYP profundo si

- Te den ažutimos kaj romane ternimata kaj lengo angledžajbe aj te butol lengo žanglimos ande khetanimoske pušimata
- Te zuravol lengo romano identiteto
- Te butol o phanglimos maškar romane ternimata pe lokalno, regiona, nationel aj internatiolo levelo
- Te mares tut anda anti-romanismo (antiziganismo) te keres bući pa phare pušimata kaj boldel-pe pa khetanimos aj negativno ĝindori karing le rom

FERYP kamen vi te aven le ternimata aktivno ande puručimoske processori te šaj keren integracija p romane pušimata ando ternimatengo politika kruglom ande Evropa.

FERYP lašaren svako berš difirenti educaccija kaj von šaj len inke maj baro žanglimos sar te aven zurale ande pušimata kaj si pa romane ternimata. Kana si gadala educaciji atunči von kaj si khote phanden-pe me kaver thema kaj si lenge pe hažna, aj len žanglimos aj pařuven žanglimos maškar le romane ternimata te šaj avel len ande peske projektori.

Te si tuke intresano pa gadala educaciji šaj dikhes le lengi webrig www.feryp.org aj šaj dikhes pe lengi kalendarija aj šaj les tele lenge rama te ramos tut andre kana si len educaciji vaj seminarija.

Domino Kai

Vår förening

I en demokrati är det viktigt att alla får göra sina röster hörda, detta är en grundläggande demokratisk rättighet. Staten och samhället måste kunna arbeta tillsammans på ett bra och ömsesidigt sätt. Därför har sedan länge grupper i samhället organiserat sig för att kunna föra sin talan och tillsammans forma det som brukar beskrivas som det civila samhället.

Med begreppet det civila samhället menas alla de föreningar, organisationer och sällskap som enskilda personer kan ta del i. Om man som enskild individ vill bli en del av det civila samhället kan man gå med i en förening. Om man brinner för en viss fråga och vill engagera sig mer i den, så är föreningslivet ett bra alternativ. Det som görs inom föreningar kan se ut på olika sätt. När föreningen bildas beslutas vilka regler som ska gälla för föreningens sätt att arbeta. Dessa regler skrivs ner i ett dokument som blir föreningens stadgar. Medlemmarna i en förening bör känna till föreningens stadgar och ställa upp på dem. Hur föreningen kan göra ändringar i sina stadgar ska finnas reglerat i stadgarna.

Ideella föreningar måste inte registrera sig, men det är aktuellt om föreningen vill öppna ett bankkonto, söka bidrag från kommunen eller fonder. Registrerar sig gör föreningen vid Skatteverket och då ska man bland annat skicka med föreningens stadgar. (Kolla gärna med Skatteverket vilka handlingar de kräver för er förening!) Vid registreringen får föreningen ett organisationsnummer.

Stadgar

Stadgar är indelade i paragrafer och punkter. Stadgar för olika föreningar kan se olika ut. I många föreningar och i många romska föreningar brukar följande punkter vara viktiga:

- Vad föreningen heter.
- Var föreningen har sin hemort.
- Vilka mål och vilket syfte föreningen har.
- Om den verksamhet som föreningen bedriver har speciella regler. Om exempelvis missbruk av olika slag inte är tillåtet under föreningens aktiviteter, bör detta finnas med i stadgarna.
- Vilka regler som gäller för att bli medlem i föreningen och vad som gäller om någon ska bli utesluten.

- Vilka regler som finns kring medlemsavgift och hur man ska hantera medlemsregistret (om man ska dela ut det till andra eller inte).
- Föreningens räkenskapsår (Vanligt är att ha kalenderår: 1 januari–31 december).
- Vilka regler som finns för hur styrelsen, revisorer och suppleanter ska väljas och hur många de ska vara. Här kan även finnas uppgifter om styrelsens fördelning mellan exempelvis könen. En valberedning fyller en viktig funktion, särskilt om det finns många kandidater till styrelsen.
- Vilka regler som finns för hur styrelsen ska arbeta och vilka uppgifter de ska utföra.
- Vem/vilka i föreningen som är firmatecknare (har rätt att göra utbetalningar).
- När årsmötet ska hållas och hur man kallar till extra årsmöten om det finns sådant behov. Här ska det finnas uppgifter om när mötet ska hållas, när kallelsen ska skickas ut till medlemmarna och vilka frågor som ska tas upp under mötet.
- Vilka regler som finns om rösträtt under årsmötet och hur olika sorts beslut ska fattas.
- Vilka regler som gäller för användning av fullmakt i olika frågor.
- Vilka regler som gäller vid ändringar i föreningens stadgar.
- Vilka regler som gäller för hur de tillgångar som finns kvar ska användas om föreningen ska sluta bedriva sitt arbete.

Att skriva stadgar för en förening kan vara svårt, men det behöver det inte nödvändigtvis vara. Allt hänger på hur detaljerad man vill att stadgarna i föreningen ska vara. Mera detaljer betyder att man måste tänka igenom de regler som skrivs i stadgarna mer noggrant, men det innebär också att arbetet i föreningen blir lättare, då man ofta kan lösa olika konflikter och situationer genom att använda sig av de regler som finns i stadgarna. Oftast är det inte bara en person som skriver stadgarna utan en grupp som sitter och tänker igenom olika situationer och regler för hur man kan lösa olika situationer.

Man kan vara engagerad i föreningar på olika sätt. Mycket styrs av hur mycket tid man kan ägna åt föreningen. Vissa medlemmar kommer till ett fåtal aktiviteter som intresserar dem, medan andra är villiga att aktivt hjälpa till med att arrangera olika aktiviteter. När aktiviteter arrangeras finns det alltid något man kan göra för att hjälpa till. Detta är även ett bra sätt att lära känna andra medlemmar i föreningen.

Styrelsen

Det är styrelsen som har det övergripande ansvaret för administrationen, ekonomin och verksamheten i föreningen. Det är styrelsens ansvar att se till att de beslut som tagits i föreningen efterföljs och att föreningens stadgar följs. Detta

betyder inte att det är styrelsen som bestämmer, utan styrelsen ska ta beslut som representerar medlemmarnas och föreningens intressen.

Under *årsmötet* väljs vilka medlemmar som ska sitta i styrelsen. Detta görs genom att medlemmarna röstar på olika personer. En valberedning kan ha tagit fram en lista med namn på möjliga kandidater till styrelseuppdrag. I föreningens stadgar står det hur många ledamöter och suppleanter som ska finnas i styrelsen.

Suppleanterna

En suppleant är ersättare för en styrelsemedlem som inte kan vara med under ett möte. Även suppleanter röstas fram under årsmötet av medlemmarna. Det är viktigt att de får all information från övriga styrelsemedlemmar och genom mötesprotokollen. Detta för att de ska kunna vara insatta i de frågor som är viktiga och som styrelsen arbetar med. De personer som är suppleanter har endast rösträtt om den ordinarie styrelsemedlemmen inte är med under ett möte, men de har självklart rätt att få vara med under alla styrelsemöten om de vill och därför är det viktigt att de får kallelse till styrelsemöten.

Det konstituerande mötet

Den nya styrelsen träffas under ett konstituerande möte strax efter årsmötet. Under detta möte bestäms vilka personer som ska vara ansvariga för vad. Det är viktigt att den gamla styrelsen lämnar över relevant information och dokumentation till den nya styrelsen så att inget faller mellan stolarna. Oftast byter man inte ut hela styrelsen på en gång, utan det är bara några styrelsemedlemmar som byts ut. Under konstituerande mötet bör tas upp:

- Hur ofta och när styrelsen ska ha möten.
Detta kan variera, vissa styrelser träffas 3–4 gånger per år, andra styrelser träffas en gång i månaden. Hur ofta man träffas beror på hur mycket verksamhet föreningen har. Föreningen kan ha lite verksamhet under vissa perioder och behöver därför inte träffas så ofta under dessa perioder, men om föreningen har mycket verksamhet under andra perioder betyder det att styrelsen behöver träffas oftare.
- Hur man ska fördela arbetsuppgifterna. Vem ska göra vad i styrelsen?
Det är viktigt att alla har klart för sig vem som ska utföra olika uppgifter, då kan man undvika framtida konflikter. Man kan gärna ha två eller flera som arbetar med en uppgift, detta gör att arbetet blir trevligare och att man har möjlighet att bolla förslag med varandra. Glöm inte att man gärna kan involvera även medlemmar utanför styrelsen i olika uppgifter.

Protokoll

Styrelsen ansvarar för att det som beslutas under mötet dokumenteras i ett skrivet protokoll (beslutsprotokoll). Detta är viktigt så att man ska kunna gå tillbaka och se vad som har tagits upp tidigare i föreningen och även så att andra i föreningen kan ta del av vad som händer i föreningen. I vissa föreningar brukar man även skriva ner/sammanfatta vad som tagits upp, även om detta (ännu) inte lett till beslut (diskussionsprotokoll).

Mötessekreterare och justerare

Under formella möten väljs vanligtvis en sekreterare och en/två justerare. Sekreterarens huvuduppgift under mötet är att föra anteckningar om sådant som tas upp och som är viktigt och vilka beslut som tagits och sedan sammanfatta detta i ett mötesprotokoll. Justerarnas uppgift är att kontrollera att all viktig information har kommit med i protokollet och att sekreteraren inte missuppfattat något. Protokoll ska även innehålla:

- Vad föreningen heter och vad det är för slags möte som hålls
- Tid, datum och var mötet har hållits
- Vilka personer som varit med under mötet
- En lista på eventuella bilagor (t.ex. olika beslutsunderlag)

Bokföring

Alla föreningar måste dokumentera alla ekonomiska transaktioner. Därför måste en förening ha en kassör som sköter ekonomin i föreningen i enlighet med bokföringslagen. När föreningar har styrelsemöten är det kassörens uppgift att informera styrelsen om hur föreningens ekonomi ser ut. Det är viktigt att veta vad föreningens pengar används till. Därför ska alla kvitton sparas i en pärm i form av *verifikationer*.

En verifikation kan se ut på olika sätt, oftast är det ett inköpskvitto som man klistrar på ett blankt papper. Verifikationen kan vara alltifrån ett parkeringskvitto till en faktura från ett företag. För de transaktioner som gjorts från föreningens bank-, plus- eller postgirokonto ska det även finnas en avi från banken/girot som bevis för att transaktionen verkligen har skett. Denna ska sitta tillsammans med originalfakturan.

Om en person blir medlem i en förening ska han eller hon betala en medlemsavgift. Om den betalas kontant är det kassörens uppgift att se till att pengarna hamnar i handkassan. För att lättare hålla ordning på vilka medlemmar som har betalt avgiften kan man skriva namnet på vem betalningen avser på verifikationen. Namn och information om den som har betalt måste sedan läggas till i ett medlemsregister.

I slutet av året ska kassören skriva ett kassaintyg om hur mycket pengar det ligger i handkassan, den summan ska stämma med bokföringen. Samma sak gäller plus- och bankgiro och banktillgodohavanden. Även här ska siffrorna stämma överens med bokföringen. Om siffrorna inte stämmer, kan det bero på två saker:

1. Det har blivit ett misstag i bokföringen. Det innebär att man måste gå igenom hela bokföringen tills man hittar felet och rättar till det. Det kan vara att man glömt att föra in en verifikation eller att den är felaktig bokförd.
2. Att det fattas pengar som måste återbetalas.

Ekonomisk berättelse

Föreningen skriver en ekonomisk berättelse som presenteras under årsmötet. Alla uppgifter som finns här ska stämma överens med de uppgifter som finns i bokföringen. Det ska vara en korrekt redovisning av hur föreningens pengar har använts under verksamhetsåret.

Kassören

En kassör har många olika uppgifter. Många av dessa uppgifter gör kassören i samarbete med andra i styrelsen. Men det är kassören som bär det största ansvaret för föreningens ekonomi.

Kassören ska:

- Ta hand om medlemsavgiften och se till att information om detta hamnar i ett medlemsregister.
- Se till att det finns ett register över föreningens ägodelar.
- Sköta ut- och inbetalningar som rör föreningens verksamhet.
- Sköta utbetalning av eventuella löner, skatter mm.
- Sköta bokföringen.
- Skriva ekonomiska underlag till bidragsgivare samt en ekonomisk berättelse till årsmötet.
- Ge budgetförslag och undersöka om det finns pengar för att genomföra medlemmarnas förslag.
- Ge information till föreningens revisor.
- Ge information till medlemmarna om det behövs.

I större föreningar finns det ofta en anställd ekonomiansvarig som sköter det mesta av kassörens uppgifter. Om så är fallet, är det viktigt att kassören har en bra inblick i vad den ekonomiansvarige gör.

Att vara kassör i en förening är ett krävande arbete. Den tid som behövs för att vara kassör varierar beroende på hur mycket verksamhet föreningen har. När det är mycket som händer inom föreningen är det många in- och utbetalningar som görs, vilket betyder att kassören har ett större arbete, men när föreningens verksamhet minskar, minskar även kassörens arbete. Det är inte ett krav, men det är bra om kassören har kunskap i och erfarenhet av bokföring. Det är även bra om kassören lär andra i föreningen hur man utför bokföring, detta gör att andra i föreningen senare kan arbeta som kassör i föreningen om den sittande kassören skulle vilja lämna över sin plats eller om någon annan blir inröstad som kassör.

Revisorn

Alla föreningar måste ha en revisor. Detta krav ställs ofta av olika bidragsgivare. Revisorns uppgifter är att kontrollera att styrelsen utför sitt arbete på ett bra

sätt och att det som står i redovisningen är sant. Detta görs genom en förvaltningsrevision och en ekonomisk revision.

Revision ska i första hand kontrollera det arbete som kassören har gjort. Revisorn ska kontrollera att den ekonomiska redovisning kassören sammanställer stämmer och att allt i bokföringen är i sin ordning enligt "god redovisningssed". Det kallas för ekonomisk revision.

Revisorn ska även utföra en förvaltningsrevision. Denna revision ska kontrollera att föreningens stadgar har efterföljs och att all verksamhet har gjorts i föreningens intresse och inom ramen för föreningens syfte.

Det som revisorn har kommit fram till genom sin undersökning meddelas till medlemmarna under årsmötet i en *revisionsberättelse*. Att vara revisor är ett uppdrag man får från föreningens medlemmar. För att vara en god revisor är det viktigt att man har bra kunskaper i föreningsteknik, i föreningens arbete och mycket bra kunskaper i bokföring och redovisning. Ibland kan föreningar ha professionella revisorer eller anlita en revisionsbyrå.

Budget

Till varje aktivitet måste man ha en budget där man beräknar kostnaderna för alla delar i aktiviteten och även varifrån föreningen ska få pengar för att täcka de kostnaderna.

När föreningen har flera aktiviteter är det viktigt att kunna lägga ihop alla budgetar för aktiviteterna och projekten för att skapa en verksamhetsbudget där alla kostnader och intäkter är medräknade. Det är viktigt att budgeten är balanserad, det betyder att alla kostnader och alla intäkter är desamma. Om kostnaderna är högre än intäkterna betyder det att föreningen måste hitta något sätt att betala sina skulder, vilket kan vara svårt. En förening kan ha många olika inkomster, men den mest säkra av dem är medlemsavgiften. Det är under årsmötet som det bestäms hur stor den ska vara. Det finns även andra sätt för en förening att få inkomster:

- Inträde till olika aktiviteter: Om man har ett evenemang kan man ta en slant i inträde t.ex. 50 kr för medlemmar och 100 kr för ickemedlemmar eller liknande (detta är även ett bra sätt att få flera medlemmar).
- Sälja mackor, te, kaffe, mm. vid olika aktiviteter.
- Försäljning av lotter
- Insamlingar
- Hitta sponsorer. Det kan vara ett företag som vill synas under en aktivitet i parken eller liknande.

I samband med att man tar in olika inkomster till föreningen, ska man vara uppmärksam på vilka skatteregler som gäller för föreningar och försäljning av olika varor och tjänster. Skatteverket är duktigt på att dela med sig av sådan information. Ring gärna och ställ frågor, det är annars lätt att göra fel!

Det finns många sätt för en förening att få in pengar, men det betyder att

föreningsmedlemmarna måste vara engagerade. Det finns möjligheter att söka bidrag från kommunen, myndigheter, stiftelser mm. Föreningen kan då söka pengar till olika projekt eller olika verksamheter som sker inom föreningen, men ofta krävs det att föreningen har varit aktiv i något år.

Ansvarsfrihet

Föreningens revisor ska kontrollera styrelsens arbete och under årsmötet komma in med en *ekonomisk berättelse* där han/hon intygar att styrelsen har använt föreningens pengar på ett bra sätt, att bokföringen är gjort enligt god redovisningssed och att föreningens pengar har använts till det de är avsedda för. Revisorn ska även presentera en *revisionsberättelse* där revisorn intygar att styrelsen har arbetat på ett bra sätt och i enlighet med föreningens stadgar. Revisorn bör även se till att det som står i föreningens verksamhetsberättelse stämmer. Om allt stämmer och revisorn inte finner några fel, ska han/hon föreslå att medlemmarna beviljar styrelsen ansvarsfrihet.

Föreningens styrelsemedlemmar har ett stort ansvar gentemot föreningens medlemmar och föreningens verksamhet. Enligt lagen är det styrelsen i en förening som har ansvar för allt som rör föreningen. Om något fel förekommer, är det personerna i styrelsen som ansvarar för det.

När styrelsen och revisorn har presenterat det som styrelsen har gjort under året och hur man har förvaltat föreningens medel, kommer en punkt på dagordningen som handlar om att styrelsen formellt ber medlemmarna om ansvarsfrihet. Det innebär att medlemmarna godkänner styrelsens arbete. Under mötet kan medlemmarna som närvarar under mötet ställa olika frågor till styrelsen. Ibland kan medlemmarna rikta kritik mot styrelsen. Efter att detta har diskuterats klart beslutar medlemmarna om styrelsen ska få ansvarsfrihet eller inte. Om de inte får det, måste styrelsen få reda på vad de har gjort för fel och vad de kan göra för att förbättra sitt arbete. Det är viktigt att detta kommer med i det protokoll som skrivs under mötet.

Kommuner och andra organisationer brukar kräva att det är en förening och inte en enskild person som står bakom en ansökan om bidrag till en aktivitet eller mer varaktig verksamhet. Helst ska föreningen funnits i minst ett par år.

Projektansökan

Föreningar vill ofta arrangera olika aktiviteter för sina medlemmar. Aktiviteter och verksamhet kostar oftast pengar. Även om det finns goda människor som ställer upp och hjälper till gratis, finns det oftast andra kostnader som måste betalas.

Föreningar kan därför söka medel (pengar) från olika bidragsgivare t.ex. kommunen, statliga institutioner eller fonder för att finansiera sina aktiviteter. Det finns vissa bidragsgivare som ger ett så kallat verksamhetsstöd, vilket betyder att man söker pengar för föreningens återkommande verksamhet. Tyvärr är det ganska svårt att få ett verksamhetsstöd, något som ställer stora krav på föreningens organisation och återkommande verksamhet och därför söker många föreningar projektbidrag för att genomföra olika aktiviteter.

Ett projekt är en tillfällig verksamhet eller en sammansättning av olika aktiviteter som utförs under en avgränsad tid. Med andra ord, ett projekt ska ha en början och ett slut. Hur långa projekt får/bör vara beror helt på, vad det är för slags projekt och hur reglerna från bidragsgivarna ser ut. Oftast brukar projekttiden vara från ett par månader upp till tre år.

Olika bidragsgivare ger medel för olika typer av projekt. Man bör alltid titta på bidragsgivarens hemsida och höra sig för om vilken slags projekt de stödjer. Kulturförvaltningen i Stockholm stödjer till exempel projekt som har anknytning till kulturfrågor och som utförs i Stockholms kommun. Ungdomsstyrelsen stödjer projekt som gäller ungdomar och dessa projekt ska ha "riksintresse" osv.

För att få medel för ett projekt ska man lämna in en skriftlig ansökan hos bidragsgivaren. När detta kan ske brukar framgå av bidragsgivarens hemsida, där det även brukar stå vilka krav som ställs och hur mycket pengar det går att söka. Ibland brukar bidragsgivare även annonsera i dagstidningar.

En ansökan innehåller en beskrivning av projektet. Bidragsgivare brukar ofta ha sina egna ansökningsformulär som finns att ladda ner på Internet. Olika ansökningsformulär har olika rubriker som ska fyllas in beroende på vad bidraget ska användas till och vilka krav som ställs av bidragsgivarna på projektet och på organisationen som söker projektet.

- **Bakgrund:** *Varför vill ni utföra projektet?*

Här brukar man beskriva vilket problem som man vill arbeta med i projektet. I ansökan ska man förklara varför föreningen vill arbeta med en viss fråga.

- **Syfte:** *Vad vill ni åstadkomma med projektet?*
Här brukar man förklara vad man vill uppnå med projektet. Det problem som tidigare har beskrivits försöker man nu lösa genom det projekt man söker pengar för, därför är syftet med projektet kopplat till bakgrunden. Med syfte menar man ofta vad projektet kan åstadkomma på längre sikt. Men man kan kanske inte uppnå allt på en begränsad tid. Därför pratar man ofta om projektmål. Projektmål är det som projektet ska uppnå när projektet är slut. Det kan behövas flera projekt och projektmål för att kunna uppnå ett syfte på lång sikt.
- **Metod:** *Hur ska ni uppnå projektets mål?*
Här ska man beskriva vilka aktiviteter ni avser och hur ni har tänkt utföra dem. Här kan man även förklara fördelen med att utföra projektet så som ni har tänkt det och inte på något annat sätt.
- **Projektorganisation och samarbetspartners:** *Vem eller vilka ska utföra projektet?*
Här ska man beskriva vem som ska utföra projektet eller olika aktiviteter i projektet. Ibland kan det vara personer i den egna föreningen, vilket går bra att göra, men ofta vill bidragsgivarna att man gör saker tillsammans med andra föreningar. Då kan en förening ansvara för vissa delar i ett projekt och en förening som ni samarbetar med ansvara för andra delar.
- **Budget:** *Vad kostar det?*
Här ska man beskriva alla projektets kostnader. Ofta finns det redan rubriker eller så kallade budgetlinjer som man kan fylla in samt några budgetlinjer som man själv kan hitta på.

Man skulle kunna förklara gången i ett projekt med följande lilla enkla exempel:

Projekt Födelsedagsfesten

- **Bakgrund:** *Varför ska vi arrangera festen?* – Jo, någon fyller år.
- **Syfte/Mål:** *Vad vill vi uppnå med festen?* – Vi vill att den personen som fyller år ska bli glad.
- **Metod:** *Hur gör vi personen glad?* – Genom att vi bjuder in olika personer, spelar lite musik och bjuder på god mat.
- **Projektorganisation och samarbetspartners:** *Vem ska arrangera festen?* – Föräldrarna tillsammans med syskonen.
- **Budget:** *Vad kostar det?* – Vi ska ha tårta, läsk, presenter och vi vet att allt kostar ex. 2150 kronor.

Att skriva en projektansökan är ganska komplicerat. Därför är det bra om man är flera inom föreningen som tänker igenom projektet och samarbetar kring formuleringen av ansökan. Då är man också fler som känner ansvar för genomförandet av projektet när det har beviljats pengar!

Kristdemokraterna

Folkpartiet Liberalerna

miljöpartiet de gröna

Passivno vaj aktivno? – So alos tu?

Te avel phares te aves pe vramja kaj e klasa. Adnan si pra pozno kaj pa ketanimos klasa pale. Vo da peski vorba kaj pesko sitjatorori Ulf ke saste avel pe vramja adžes te kerel o sikhajimos pa demokratcija aj mištimos ando Švedo. Vo našel andre sar jek barval aj zumavel te bešel tele pe pesko than, bi te dikhel sar e Anna thoda peski kniška aj telefono pe e skafedi, del vo sa mujal zurales ta sa birin te ašunen les. Vo aba pra pozno sas te ašunen e angluni grupa kaj kerde pengo sikhajimos aj akana sas vo.

Ulf: – So si maj važno pa demokratcija?

Karin sar kana godi del adveto aj kaj inkerel le bare divanori ande klasa phenel, - Sa le manuš si len sa jek fjalo čačimos, aj sa le manuš šaj phenen so von kamen kaj si le manuš hamime andre. Amare čačimata si andre ande le profundoske žankonori, khot e ašel ke e zor si khatar le manuš aj le themeske foro baro si le manušesko hango.

Ulf: – Nais tuke Karin! Vorta le profundoske žakonori si kaj lel sama pala amari demokratcija ando Švedo ke godo si le ketanimoske žakonori. So kerel o Parlamento si antrege ketanimos hamime andre aj anda godo šaj phenes, ke o Parlamento si jek važno khotor ande švedicko demokratcija. Maj si jek kaver važno khotor kana das duma pa demokratcija aj so si te trajis ande demokratcija.

Ačarav sar keredol miro ande klasa. Gadja si, ke si uni žene ande klasa kaj si len sa jek fjalo ġindori sar jek politisko partia kaj si len zurale ġindori pa le themaria aj lengi politika si ke von ka-

Romane ternimata pe jek bari konferensa ando Uppsala.

men te važden opre nasulimata pa jek but kulturano ando ketanimos. Anda gor ačardem kaj kamla o Ulf te žal pe leske pušimata.

Konik či del anglal aj o Ulf phenel, jek anda le maj zurale semnori si pe demokratcija si ke pherdo minoritutura kaj si len sa jek fjalo čačimos sar o narodo. Jek anda le profundoske žakonori si te lel sama pala le minoritutura. Sar jek eksempro phenel vo pa Burma.

Aba či biriv te inkeravman aj pušav lestar, – Sar si godo ande praktika?

Ulf: – Minoritettura si andre ande variso kaj bušol minoritetroski politika kaj si ke len sama pala le nacionalni minoritettura, te zuravon aj te des len chansa kaj influjencija aj te ažutis te inkerdon le minoritetroske šib žuvinde.

Me, Adnan: – me sim jek anda le nacionalni minoritettura ačarav me ke muri chansa te keras vareso pa muri situatcija si defjal cinoře. Me či ačarav man jek švedicko manuš numa ...

Anna činel muro divano aj phenel ke akanaš pherdovav me 18 beršengo aj atuniči me šaj alonav.

Me, Adnan: – Jo, numa si ke naj man jek them. Me či žanav te ačardol pe hažna te kerav godo, me phenav te alovav aj te pařuvav o ketanimos pala alojimos. Ačardol ke či sim žindo ande gado ketanimos sar jek manuš, numa mušaj te lav tele muro identiteto te šaj žindovav švedano, te sim žindo pe vareso. Me mušaj kana godi te sikhavav ke sim sa jek fjal sar le kaver. Si vi uni žene aj vi sitjaritorija kaj pušen, te trajin ando vurdon avral o foro vaj kana phenen ke či anav sar jek "zigenare". Me inke nakhav diskriminatcija ande pherdo khotora ando ketanimos. Šukar ašundol e vorba minoritetroski politika numa či žal.

Ulf: – Me sar ačarav čiro divano, aj mila si ke inke si kaj o narodo patretsi sar anen le rom, sar von trajin aj kaj von trubon te trajin. Anda godo si važno te sikhaves ke si rom kaj trajin pala le žakonori aj si len bučia. Me naštiv te kerav godo tuke ferdi tu biris te keres godo ande jek than me čire manuš. O manuš te či kerela vareso ando ketanimos pe godo so kamel o manuš, atunči naštis te thos zor pe o ketanimos te pařadol-pe te kerdol pe čiri hažna.

Me, Adnan: – Naj konik kaj šaj phiravel muro hango. Naj rom, inke, kaj si ande politika, kaj šaj avel andre aj šaj kerel vareso pe maj vuže levelo. Ame šaj ġinas ande le sajtongori pa diferencija themitska diplomatori aj politikori kaj zumaven te vorton le trajisko situatcija kaj peske manuš ando pengo them aj te zumaven te vorton penge šefto ande gado them. Numa kana si pa le rom atunči aven rom kaj čiden muri vaj kořovecimos. Atunči kerdol zavarimos pa kriminaliteto aj pa organitsime xorimos aj maj dur. Defjal phares si te nakhes le romenge mila ande lengi situatcija.

Ulf: – Adnan, sar avela e situatcija svakoneke si defjal važno, te na avel amenge mila anda amende. Ame mušaj, sar phendem angla, mušaj te thas zor aj ande jek than te pařodol-pe aj te las sama pala amari demokratcija.

1. Ando Švedo si amen kana ame pherdilam 18 beršeske šaj alona kaj komuna- aj regionosko šerotno:
 - Te san ramome ande komuna aj te san švedicko themutno vaj te san themutno ande jek EU-them vaj ando vaj Norvego.
 - San themutne ande jek kaver them khatar le opral aj san ramome ando Švedo te trin berš khar o džes alojimasko.
2. Ame šaj alonas ando Parlamento te san švedicko themutno aj te san vaj ke sanas ramome ando Švedo.
3. Alojimos kaj Evropakoparlamento si amen te san:
 - Švedicko themutno te san vaj ke sanas ramome ando Švedo
 - Themutno anda jek anda le EU ketanimoske thema aj te san ramome ando Švedo.

Sar Adnan phenda angla si jek "hango" kaj phiravel amaro hango ando Evropa, o EU. Numa naj but žene kaj žanen so si o EU aj sar te hažnis o ketanimos pala alojimos. Gado si tumari bući te keren ando kaver kurko.

Akana si e vramja o Adnan, te kerel o sikhajimos pa demokratcija aj mištimos ando Švedo.

Fatima Bergendahl

**Bare džesa,
festivalori
aj kana trades**

Gelem, gelem

Gelem, gelem lungone dromensa
maladilem baxtale Romensa
Gelem, gelem lungone dromensa
maladilem baxtale Romensa
Ai Romale, Ai Chavale
Ai Romale, katar tumen aven
le tserensa baxtale dromensa?
Vi man sas ek bari familiya
tai mudardya la e Kali Legiya
Ai Romale, Ai Chavale
Aven mansa sa lumnaike Roma
kai putraile le Romane droma
Ake vryama, ushti Rom akana
ame xutasa mishti kai kerasa!
Ai Romale, Ai Chavale

Vart än min vandring mig på jorden bär
möter jag lyckliga romer där.
Vart än min vandring mig på jorden bär
möter jag lyckliga romer där.
Oh Romale, Oh mitt folk!
Hur kom ni hit, oh, säg hur det gick till
med era tält på lyckliga vägar?
Ack även jag har haft en stor familj
men den försvann i utrotningsläger.
Oh Romale, Oh mitt folk!
Kom alla romer, nu framåt vi går
vägen till framtiden vidöppen står.
Kom alla romer nu i samlad grupp
nu är det dags, nu reser vi oss upp!
Oh Romale, Oh mitt folk!

Žarko Jovanović

Internationela Romano džes S aprilo ando Vänersborg

Svako berš čidas amen ando Vänersborg te das opre o romano džes kaj si 8 aprilo. Ame kaj šičaras ande daki šib pe arli si kaj thas e pačiv.

Sar kana godi avele pherdo gosti, vi gado berš. O Radio romano, le šavořenge njamori aj la školako šerotno kaj e pačiv, te xan ande jek than.

Pe pačiv sas jek programo aj kerdam pherdo źeli. Jek źeni ginada jek dikto, pherdo kaver studentori khelde aj gilabde aj kerde cinoře akteri. Le maj phure šeja hurade-pe ande romane cali dimje/šalvare. Le šeja aj uni šave khelde romanes pala romani gili.

Me źanav ke pherdo deja aj dada radujim-pe kana inkeras e romani tradicija aj mukhas vi terne aj phure ande pačiv. Barimos aj radujimos si kaj le romane studentori kana von sikhaven opre pengi kultura, e romani šib aj pengi tradicija.

Ame sikhadam opre jek cinoře teatro kaj o narodo. So sas den drago gado berš sas ke le studentori sikhade opre diffirenti romane dialektori khatar e phurani Jugoslavia. Ame kaj šičaras

Romano khelimos pe Internationalno romano džes ando Vänersborg.

Kňiška Pa gado mušaj te phenes lašarda o Regerings kanslio aj šaj manges e kňiška ivja khatar khote kaj lašarde o kňiška Natura aj Kultura.

ande daki šib si amenge barimos karing le romane studentori kaj truman te inkeren pengi romani tradicija aj kultura.

Kamav te naisisarav sa le dejan, le dada aj sa le gosti kaj aveli kaj e pačiv. Gado si jek semno pe amaro phanglimos me antrê-lumja. Ame le rom trubunas te sikhavas ke vi amende si jek romano džes. Ando Vänersborg si pašte jek šel studentori kaj si len daki šib ande arli. Pherdo rom trajin pe jek gor. Pašte sa anda le studentori aven khatar e phurani Jugoslavia.

Divano aj patreto Fatima Miftar

Monumento ando Berlin pa le rom kaj nakhle o Holuoust

Ando 24 oktobero 2012 phuterde o monumento ando Berlin kaj pašte jek dopaš miljono rom aj sinti kaj mule ando Holuoust. O semno si lašardo sar jek oblo jazo kaj si 15 metri ando diametro. Maškaral ando jazo si jek triangelo. O monumento si maškaral ande jek sado kaj bušol Tiergarten, paše paša o ņamcicko foro baro, Reichstag.

La pašte 20 berš te važden opre o monumento pa le rom kaj nakhle o Holuoust. Pherdo bučia angla kerda da la lengi maj lungu vramja te keren o monumento.

Angela Merkel, ņamcoko šerotni važda e fatža pa o monumneto. – Važno si mange ke si amende jek kultura kaj trubunas te seras, svako generatcija mušaj te dikhen peski historia. Svako manuŝesko trajo pherel amen, voj pherel man ando lažav aj tristimos, phenda voj ando pesko divano. Voj da pe vortaki ke o ņamco aj e Evropa si len inke maj but te keren karing le rom te vortol-pe lengi situatcija.

Svako džes site thon von jek ruža maškaral ando triangelo, kaj bešel pe jek stolbo ando jazo kaj si pherdi ando paj kaj žal karing o kalo fundo pe o jazo. O monumento si lašardo khatar o israletto artisto Dani Karavan. O dikto Auschwitz ramonda o talianisko rom Santino Spinelli pe jek rig khatar o jazo.

O bisterdo Holuoust arakhla akana jek than ando ņamcicko historia. Sar jek pharimos hulista tele khatar le vorbi khatar le manuŝ kaj nakla o dujto marimos kana dine duma khote kana phutere o monumneto. – Ame puŝas te arezas te dikhas ke vi kaver thema keren sar o ņamco aj den kaj le rom lengo čačimos kaj sas čordino lendar ando dujto marimos.

Domino Kai

27 januvari – te seras le rom kaj nakhle o Holuoust

Svako berš ando 27 januvari čiden-pe manuš pe antrêgo lumja ande jek demonstratcija, jek internationalno džes te seras le romen kaj nakhle o Holuoust.

O džes 27 januvari si šinado le manušenge te seren so nakhle le rom, le židovori aj vi kaver manuš ando Holuoust te na kerdol maj jek data. Sa atunči vazdas opre sa le manušen aj grupori kaj maren-pe anda diskriminatcija, našimos, intoleransa, manuš kaj daran khatar kaver narodo (xenofobi) aj pa rasismo pe amari lumja. Amende si jek obaveza, godo kaj ame šaj keras te maras amen te na nakhel vari kon diskriminatcija.

Te 50 berš pala kana o dujto marimos phuterdelo inkerde jek cermonija aj datučara šinade khatar le berš 1999 te avel 27 januvari jek nationello džes ando Švedo. Ando berš 2005 šinada o FN godo džes sar jek internationell džes pe antrêgo lumja.

Boken *Om detta må ni berätta* har sammanställts av Regeringskansliet och kan betställas gratis från Natur och Kultur.

Domino Kai

Romano film festivalo

Ĉe sune si tute? Sar keres tu te kerdon źuvinde? Than tu gindo pe goda vari kana? Khate tele site phenav tuke pa mure sune aj sar me mardeman anda lende vi źangleme ke řaj phařadol.

Sostar sikhavel e filmindustrija butivar jek xoro patreto pa le rom? Sostar kamen von godo? Sostar ĉi phenen le rom aj le gadže variso? Gado si uni puřimata kaj davas man gindo mařkaral ando 1990 aj o gindo barilo le berřensa. Sar řaj kerel o manuř? Save drama řaj alos te sikhaves jek ĉaĉo patreto aj kaj del źanglemos.

Pala jek vramja lem e idėa te thav opre jek film festivalo. Ter-no aj jek lařo gindo numa ĉi źangleme sar te kerav. Kasa saste lav kontakto? Khatar saste lav le filmori aj le love te kerav gado? Le gindori ferdi boldenas-pe ande muro řero. Khotar lema te rodav pala ternemata kaj kamle te thon jek organisatcija mansa ande jek than, vi romenge aj vi gadźenge. Aĉardem ke korkoro ĉi saste biriv te lařarav jek film festivalo, atunĉi thodam ande jek than jek organisatcija. Me thodem ande jek than jek grupa ande organisatcija aj defjal raduime simas, ke akana saste birinas te keras e buĉi. Pala jek skurto vramja sas amende jek ĉidinimos. Kothe phendem lenge sa mure gindori sostar kam-lem te kerav gado. Dikhlem jek bari chansa te keras vareso, te das źanglemos kaj o narodo, te kerav divano numa vi te řaj dav źanglemos karing le řkoli.

Kana gela jek vramja atunĉi le manuř ande organisatcija geletar pala penge buĉia aj pala le řkoli aj nařtinde maj te beřen ande organsitcija. Muro suno aĉardolas te saste phařadol. So saste kerav akana? Kaĉi vramja kaj me thodem tele pe e buĉi. So řaj kerdemas, thodeman te rodav pala neve manuř kaj kamenas te aven ande organisatcija. E idėa pa jek romano film festivalo sas pra lařo te na keras les. Ferdi sas mange muřaj te maravman aj te kerav korkoro e buĉi kaj me paĉav ande late.

Ži khatar kaj lem e idėa khatar le berř 1997 kaj jek romano film

festivalo kaj dem ando gor te kherav ande le berš 2011, la 14 berš mange te dav ando gor, numa inkerdem muro suno aj pačajem ande muro suno. Ame site lašaras amaro trito mobila fil festivalo ando Gävle primavera 2013, le kaver duj thodam o festivalo ando Stockholmo. Internationella Roma film festivalo si la jek suno te phiravas o film festivalo vi ande kaver forori maj angle ando Švedo.

So si o gindo aj o profundo me Švedoko Roma film festivalo?

- Khatar o Festivalo kamas te sikhavas le romengo trajo aj žanglimos khatar antrego lumja. Ame kamas te važdas opre filmori kaj sikhaven romanimos, le romengo trajo aj žanglimos. E organisatcija kamel te sikhavel jek nevo patreto pa le rom kaj šoha či dikhla o narodo ando Švedo aj te das len jek kaver fjal o barvalimos pa romani kultura.
- Tela o filmfestivalo site inkeras divano sar sikhade opre le romen, kon si kaj kerda le filmori pa le rom aj so si kaj trubul te sikhavas te na sikhaven le filmori jek rasistisko aj čoro patreto pa le rom.
- Amaro angluno gindo ando festivalo si ke kana sikhade jek filmo te inkeren divano ande jek than me o narodo kaj dikhla e filma. Sikhavas opre duj, trin exemplori pe filmori kaj alonde te sikhaven le filmori jek rasistisko aj čoro patreto pa le rom. Atunči si vi jek chansa te pušen pušimata.
- E bući kaj ame alondam sar te keras, sikhada ke žal mišto aj bařardam lengo žanglimos karin le rom aj sar von trajin. Ame ašundam khatar o narodo – “Oh, gado me či žanglem“, vaj –“Me gindisajlem vareso kaver“, aj pherdo postivno vorbi te na mukav e laši buci kaj kerav.

Gado si muro aj vi tumaro sar te keras bući te bařaras o žanglimos karing o narodo pa le rom. Muro suno si te bařaras maj but toleranso aj te na avel čore gindori karing manuš.

Tu kaj gines gado šaj keres defjal but karing manušesko čaćimos pala čiri bući. Pača ande tute! Na ašun pe čore vorbi! Inker čiro suno žuvindo ande tute. Dikhesa sar čiro suno site avela jek čaćimos jek džes.

Domino Kai

Lättare att resa utan pass i Europa

I och med att fler länder söker medlemskap i Europeiska Unionen (EU) växer också behovet av att ändra olika krav och lagar för att främja mer rörlighet. Målet med EU är bland annat att medborgare ska ha större möjlighet att söka sig utanför det egna landet för att få arbete eller för att studera. Olika länder har olika bestämmelser för vilka identitetshandlingar som ska visas vid inresa.

Texten nedan innehåller vägledning om viktiga id-handlingar och om hur man går till väga vid ansökningen av pass och ID-kort. Mer information får du på www.polisen.se/service/.

Skillnaden mellan pass, nationellt id-kort, körkort och annat id-kort

Om du är svensk medborgare och åker utomlands behöver du pass, eller inom Schengenområdet* ett nationellt id-kort. Inom Sverige kan du legitimera dig med pass, nationellt id-kort eller körkort som utfärdas av Transportstyrelsen, eller ett id-kort som utfärdas av Skatteverket eller någon bank.

Vid ansökning om svenskt pass och nationellt id-kort gäller det först och främst att man ska vara svensk medborgare. Ansökan ska göras personligen på polisstationen. Man behöver inte ha foto med sig utan man blir fotograferad på polisstationen. Det är för att kvaliteten på fotot ska bli bra och utesluter att en person använder sig av någon annans foto i syfte att skaffa sig ett pass på olaglig väg. Det är viktigt att man vid ansökan kan styrka sin identitet med ett svenskt pass, nationellt id-kort, med svenskt körkort eller giltigt id-kort utfärdat av Skatteverket eller bank.

***Schengenländer**

Nu går det att resa genom större delen av Europa utan pass framför allt i de länder som ingår i Schengenavtalet. Dessa länder är förutom Sverige, Belgien, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Grekland, Island, Italien, Lettland, Litauen, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Norge, Portugal, Polen, Schweiz, Slovakien, Slovenien, Spanien, Tjeckien, Tyskland och Österrike. Även om man inte behöver visa pass vid inresa i dessa länder behöver man fortfarande kunna visa sitt medborgarskap. Svenskt körkort säger inget om medborgarskapet (detta kommer att ändras). Det är värt att tänka på att den som reser med flyg ännu inte kan låta bli att ha med passet. Flera flygbolag kräver att passagerarna ska visa pass.

Om du saknar legitimation kan någon av nedanstående personer närvara vid ansökningstillfället och intyga din identitet och den personen måste visa godkänd legitimation: Make/maka, sambo (ni ska vara skrivna på samma adress), registrerad partner, förälder, mor- eller farförälder, myndigt barn, myndigt syskon, vårdnadshavare. Särskilda regler gäller för barn under 18 år.

Kostnad (2012)

Pass	350 kronor
Nationellt id-kort	400 kronor
Provisoriskt (tillfälligt) pass	980 kronor

Du betalar vid ansökningstillfället. De flesta passexpeditioner tar emot betalkort.

Leveranstid

Normalt levereras ett pass eller nationellt id-kort inom fem arbetsdagar.

På passexpeditionen

Ansökan om pass och nationellt id-kort sker elektroniskt vid ansökningstillfället.

1. Du legitimerar dig med godkänd id-handling.
2. Ett digitalt foto av dig tas av passhandläggaren på passexpeditionen.
3. Fingeravtryck för passet tas genom att du får placera dina pekfingrar på en speciell läsplatta som skannar av fingeravtrycken. Vid skador på pekfingrarna skannas ett av dina andra fingrar.
4. När foto och fingeravtryck godkänts får du:
 - Kontrollera dina uppgifter
 - Skriva din namnteckning på fotostationens signaturplatta
5. Du får se en bild av hur passet eller det nationella id-kortet kommer att se ut när det är färdigt.
6. Du kan välja att få meddelande via sms eller e-post när passet och/eller id-kortet är klart.
7. Du kan välja på vilken passexpedition i Sverige du vill hämta ut ditt färdiga pass eller nationella id-kort.
8. Avgiften betalas.

Giltighetstid

- Passet och det nationella id-kortet gäller i fem år.
- Pass utfärdade före 1 oktober 2005 är giltiga i tio år - om personen var minst 18 år när passet utfärdades.

Provisoriskt (tillfälligt) pass

Det kan hända att man glömmer eller förlorar passet när man ska checka in inför en resa. Då är det skönt att veta att om man behöver ett pass omedelbart kan ett provisoriskt pass utfärdas.

- Ett provisoriskt pass utfärdas endast för en resa som är nära förestående.
- Du måste veta hur länge passet ska vara giltigt och om landet du ska besöka godtar svenskt provisoriskt pass. Uppgifter om detta får du lättast genom att kontakta respektive ambassad eller resebyrå.
- För barn under 18 år krävs att en vårdnadshavare är närvarande vid ansökningstillfället.

Ett provisoriskt pass utfärdas och lämnas ut direkt vid ansökan och gäller för en specifik resa och längst 7 månader. På dessa platser utfärdas provisoriska pass i Sverige:

Göteborg Landvetter, Göteborg Passcentralen, Karlskrona, Karlstad, Luleå, Malmö, Nyköping Skavsta, Polisstationen Västerås, Stockholm Arlanda, Sturup – Malmö Airport, Umeå.

Förlorat pass

Förlorat pass ska anmälas till polisen och kommer då att spärras. Man måste tänka på att om passet blir återfunnet är det inte längre giltigt.

Utländska pass och svenska främlingspass

För den som inte är svensk medborgare måste ansökan om pass göras på den egna ambassaden. Under vissa förutsättningar kan ett svenskt främlingspass utfärdas av Migrationsverket.

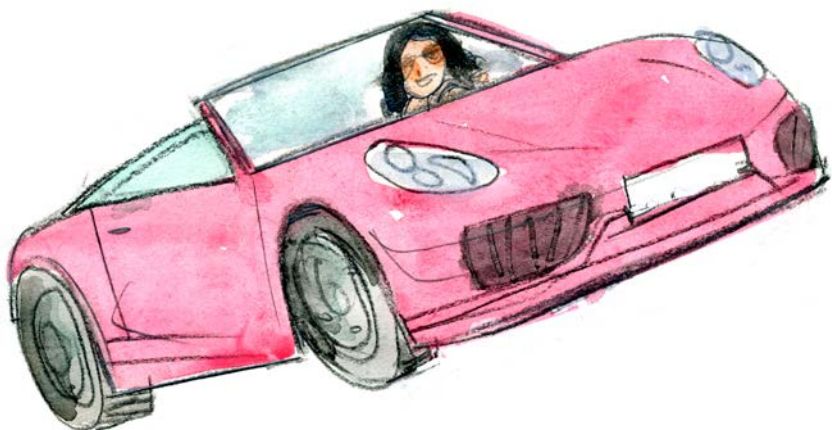
Du kan inte få ett pass om:

- Du avtjänar ett fängelsestraff.
Är du dömd till ett år eller längre kommer din ansökan att avslås.
- Är du dömd till fängelsestraff under ett år, men till mer än en månad krävs det passtillstånd från Kriminalvården.
- Om du bor utomlands, är du skyldig enligt 6 § passlagen och 3 § förordningen om nationellt identitetskort att styrka ditt svenska medborgarskap. Kan du inte uppfylla detta krav kan din ansökan avslås.

Övriga ID-kort

För att kunna ansöka om id-kort hos Skatteverket måste du vara folkbokförd i Sverige (ha ett personnummer) och ha fyllt 13 år. Om du är under 18 år måste du ha din vårdnadsgivares medgivande. Ansökningsavgiften är 400 kronor. Mer information om detta hittar du på www.skatteverket.se. Även vissa banker och företag utfärdar s.k. SIS-godkända ID-kort.

Källor: Samhällsguiden, 24:e omarbetade upplagan
www.polisen.se
www.skatteverket.se

Lem o lil!

Te les o lil tradijimasko nas mange jek žela anda gor. Pherdo anda mure baratori či lende nas o lil aj čačes me či ačardem o barimos te avel le manušes jek plastiko ande pusuši ke šaj trades jek matora. Sas busori aj džesdžes. Aj me bešavas vorta paše o džedžes nas mange či jek problemo te lav o džesdžes ži andre ando foro, sar kerdem butivar maj anglal. Kaj milaj 2008 simas 21 beršeski aj nas maj but te te kerav. Atunči alondem te lav goda vestome karta kaj but žene phenas mange te lav. Nas ferdi ke saste lav o lil, numa tela o milaj saste lav o lil! Šaj phenav ke but anda mure njamori line-pe kana sas 16 beršeski te len o lil aj tela jek kurko kana pherdele 18 beršeske line o lil tradijimasko. Von či pačanas ke saste dav ando gor te lav o lil ži kaj o milaj.

Baro pačajimos sas man ande mande kana gelem kaj draji-maski škola godo milaj aj saste avel man o lil dela jek šon.

Me – Trobojto, me site lav o lil, sar maj sigo. Kamlemas tela jek šon

E rakli ande receptiona – Če den drag! Tradan angla?

Me – Ehh, niči. Numa sa kamlemas kasavatar intensivno kurso, kaj si sa andre.

E rakli ande receptiona – Okej, atunči mušaj te las amen anda gor. Dikhas ke si vramja te les le anglune lektionori aj purme šaj aves te gines e teoria.

Me – Ašun, me kamav te lav o lil tela jek šon....

E rakli ande receptiona asal aj phenel – tu san sera pra radui-me, šoha či tradan aj kames o lil ando sigo.

Pala jek vramja kana ramodem man andre ande škola aj lašar-dem vramja te tradav thodema šereski te lav o lil aj te sikhavav kaj sogodi ke dav ando gor. Mušaj sas mange te lav o lil tela jek šon! E anglune rat thodema šereski te ginav antrego kniška tradijimasko numa pala deš riga la man lindri. Teharin saste vužtav anda rat te lav é džesdžes antrego drom ži kaj Enköping te tradav muri angluni data jek matora. Vužtilem anda rat aj inke simas pherdi ande zor ke dav ando gor te lav o lil. Serav sar adžes. O sitjaritori raduijil-pe kaj dikhel-man aj tradel pe jek gor kaj si sa fabrikori. Akana sas man e chansa te sikhavav kaj sogodi ke biriv te lav o lil vužoro. Thodema te bešav te šaj tradav.

O tradijimasko sitjaritori – Akana Mirelle te žag e matora aj drade

Boldavas e čaja aj či delas pe žag e matora. Kerdam maj jek data aj e matora bašolas čudades aj miškilas-pe čudades. Boldavas e čaja aj sa či delas pe žag e matora. Ačaravas sar barolas e panika aj sar pičanas le asva pe muri buka.

O tradijimasko sitjaritori phenel- Mirelle, žanes ke trubus te čides tele o phanipe aj te inkeres ando kočnica

Me – Ehh, kaj si o phanipe?

O tradijimasko sitjaritori – Tu mothos ke šoha či tradan maj anglal?

Lažavesa dav anglal aj phenav – Ehh, niči

O tradijimasko sitjaritori – Okej, ažuker, las sa anda gor. But anda godo-la kaj aven te šičon te traden, trade jek sera khere.

Gada lene – me te šičovav te tradav. Antrego milaj svako anda rat lavas o džesdžes kaj Enköping te šičovav te tradav aj ginavas vi e teoria, vi khere aj vi ande škola. čindem maj but tradijimasko šičarimos aj žalas maj mišto. Numa na gadja sigo sar gindisajlem. Sode maj but tradijimasko šičarimos čindem vi ačardem ke či saste biriv te lav o lil ži kaj o milaj.

Kaj milaj aba tradavas avri pe o baro drom. Numa kaj avgusti saste lav man pala pe Södertörns Högskola kaj si sudo pa Stockholmo, manas man vramja te tradav palpale aj angle ando Enköping. Alondem te lav jek insentivno kurso maškaral ando Stockholmo. Kana ramondema andre phendem ke tradem antrego milaj ande jek kaver tradijimaski škola aj sim paše te getosarav antrego buči aj sim man gindo te lašarav jek vramja te kerav e teoria aj te dradav opre.

E rakli ande receptiona – Mišto, lašarav tuke akana vramja kaj amare sitjaritoria anda jek data.

Dine man jek sitjaritori kaj kamla te tradas avri te šičovav te tradav pe jek plajin kaj sas pašte 15 minutsi khotar.

Tradijimasko sitjaritori – Anda sa le studentori kaj trade mansa nakhle o baro tradijimos.

Sode maj tradijimos činavas, maj aj maj xolariko kerdovavas. O sitjaritori phenelas ke či birivas te tradav opre aj tele pe e plajin aj ando godo trubuvav te lav maj but tradijimasko ŝiĉarimos. Ando Enköping kana tradavas vi tradavas pe o baro drom! Aba ĉindem 20 tradijimaske ŝiĉarimata aj pala 10 sas mange dosta. Ande bari xoli gelem kaj e rakli ande receptiona kaj sas lako muj raduime.

Me – Kamav te činav muro intensivno kurso, či aresav khatete ande gadja ŝkola! I sitjaritori vi phenel te dav man gindo te paŭrvav kaj automat.

E rakli ande receptiona – So si kaj kerdan?

Areslem te dav дума me o ŝerotno pe tradijimaski ŝkola aj dine man palpale sa le miĵi kaj dem len.

Ande jek kasavatar momento ŝaj mukhlemas sa aj tena tradav maj. Numa puŝlem khatar mure baratori kaj von line pengo lil, von phende ke si jek laŝi ŝkola ando Jakobsberg, kaj nas dur mandar kheral. Ramondem-man ande e nevi ŝkola te tradav aj pala duj trin datsi phenda o sitjaritori ke ŝaj tradav opre kaj o tradijinos kaj den o lil.

Anda gor ando decembro gelem ande bari dar aj kerdem e teori aj nakhlem-la pe jek data! Sa jek fjalo kana saste tradav opre, aj nakhlem, kerdem sera doŝa numa lem o lil.

Akana kana sim khata ŝaj phenav ke pharesas, anda gor simas pra suguro ande mande numa ŝaj phenav tumenge ke o ĉino kaj xalem sas pe haŝna.

Sa so trubos te ŝanes te les o lil tradijimasko arakhes khate www.korportsportalen.se

Mirelle Gyllenbäck

S

**Romano traijo
ando Švedo**

O traio mořó sar iekh našado ando mořó Švedo

Pe sa le berš kai kerdém buči ande le šcoali te penáv pa e řomani historia thai pa o řomanó traio, te šai vortosaráv amenge le romenge, inke či hatiarav mange ke anda soste si but káring amaré glati thai ternimáta o gindo čoró ke nai len zor te vasdén pen opré anda pengo destriktivno gindo ke nai len than vai lašó paso ando o them.

Kasavestar čoró gindo šai rimol le manušés thai šai xasarén pengi zor thai pengi bax, ke musai te nerin oprál le manušengo dilimos thai vuřutsinia. Kana barilem sas man bax te lav man avri anda kasavestar čoró gindo, ke ande mande sas o mangimos te na keráv anda mande dužmáno, te na šai nerin mořé dužmáia thai lengi vuřutsinia pe mande. Thai inke zuma vav mange te na aváv so le manuš gindin ke amé le řom sam, ke penke či sam civilisate manuš thai ke či mangás te anklás sar lende, te las amenge educatsia thai te sitčuvav variso te šai baravas amén ando amaró them.

Mořó phuró Papó thai sa leski bári familia meklé e Rusia o preal de šel berš palpale thai avilé katsé ando Švedo 1898 te train penge. Ando o Štockolmo traiv, ma desár simás dešuoxtongo šunenengo musai sas vi mange te bešáv sar muři familia thai mořó antrégo neamo ande e řomani barr, ande le tseri thai ande le vurduná.

Džanáv sar sas o traio o řomano kana le gadžé goninas amén pa le thaná, grabása musai sas amenge te mutčisaivas thai te tradás pe le dromá te šai arakás amenge iekh than varikai te šai las amenge patia thai te vazdás amari barr. Džanáv sar hatiarelpe o manuš kana le gadžé dikén opreal pa o dumó le manuško thai kana thon tukhe doš pe soste kai či kerdán. Barilem ande kadó. Kana simas signó nas man vorba te šai motháv ke bári darr sas ande mande. Ma džanávas ke nas man e gadžikani kriss pala moře zeya, e kriss lengi mangélas te skipilpe mandar te na šai den man patia thai mištimos ando o them. Džanávas ke butende manušende sas dui faetsi, o rasismos thai e vuřutsinia sas garadó kotsé kai či dikésas vai šai prinžarésas. Svako dies motholas muři dei moře praleske, kai si trin berš mai phuró mandar thai mange pa kadó. Bi lako nas te avás traimé. Laki zor thai lako činuimos das amén li duién mištimos. Kana símas dešengo meklás man o foro Malmö te keždisaráv ande e gadžikáni škoala, ando pervo klaso. Mai anglál zumadás muři dei peske sodivar te šai mekén man thai moře phralés te pirás amenge ande e škoala, ma kadó či mekénas ke kadea sas lengi kriss. Muři dei džanélas ke baró nekázo sas lake ke či naštilás te džinél vai te ramol peske. Ande kudae voi pe zor sirdelas man anda, te džertin o than diminaetsae kana mangávas te sováv thai te bešáv mange kheré. Pharó sas moře deiake thai moře phraleke ke naštinás te ažutin man le ramensa vai le džinimása, ke li dui analfabeti sas. Musai sas mange korkořo te zumavav mange te keráv moře probi kai sas man. Ma naisaráv moře deiá but ke ande laki zor sim adies kotsé kai sim. Akaná šai romosaráv telé moře ginduri, so si man ando o džiló, thai so mangáv te keráv ando o traio mořó.

Kanagodi zumavav te maráv man la diskriminatsiasa thai o rasismos pe le romende thai pe káver manušende. De sar simás ternó keráv buči te šai pagáv le manušengi vuřutsinia, bangimos thai o čořimos karing le řomende pe e lumea.

Kana simas signó

Arakadilem ando o Štockholmo iekh tisterá šudró dies ando o Januari 1948, dui šon mai anglál desár sas mange vreamea te arakadovav. Ande e špita thodé man ando kuvöso (ande e kutia tatčimáko) te na šai meráv. Ando kodó bešlém oprál de sar dui šon. Ande sa kudea vreamae, bi gorosko meklás mořó dad moře deiá thai arisli korkořó dui glatensa pe le dumé. Atunči bešelas muři dei thai mořó phral ande tsera thai musai sas lenge, le nea-

Muri vestome dej!

mosa te mutčín pen durr opré ando Norrlanto. O traio sas defael pharó mořé deiake thai ande kudea naštisardás te lel man kheré ande e barr. Kana arislem avri anda o kuvöso musai sas mořé deiake te thol man pe o kher le glatengo kai bušolas "Sällskapets Barnavård" ando o Štockholmo. Kotsé liné tisterá mištó sama pa mande. Ma kana simas inia šunengo mutčísardé man kotshár kai iekh káver kher le glatengo kai bušolas "Nyboda barnhem". Kotsé mekenas le deían thai le dadén te dikén penge glatén feri dui ča-surae ando o kurkó. Svako dáta kana muři dei avelas mande ma-ezolas lake ke mištó sas mange pe o kher. Nas lat lové thai ande kudea lelas lake dui šon vai mai but dži kai birilas peske te avél kai o kher. OKana perdilém dešuoxtó šonengo sas la lové te šai lel o džedžes kotshár kai voi thai neamo mořó bešenas te šai arakel man pala but šonende kai či diklás man. Kana anklisti andré pe o kher le glatengo avilas ikeh terni rakli karing late thai manglás te del duma lása čordanes, darani maezolas kana phendás mořé deiake ke le manušnae kai kerenas buči pe o kher spidenas pe zor

xabé ande mande thai ke kana či kerávas pe lengi naionas man le šudré pajésa.

Pala dui diesa skipimé simas anda e tortura muři thai arislém maškar moře manuš ande e barr. Las moře deiake mai but de sar dui kurké dži kai birilas te putréł mořó mui te šai del man te xav. Sogodi ande e barr zumadé penge, ma svako dáta phandavavas o mui o mořó. Le ginduri kátar o kher le glatengo butivar avénas ande moře suné dži kai perdilem butengo. Vuštávas anda le lindri ružimása thai perdo ande le paiá. Vuštarávas sa e barr moře sipimása.

Kana dem avri muři kniška *"I betraktarens ögon"* simás ande iekh dutčáno kai bikinen kniški te šai keráv publicitat pa láte, avilas atunči iekh phuri gadži mande anglé thai phendás: – *Hans, hatiaráv ke či prindžarés man, ma me sim kudea manušni kai tu ramós pa late kai phendás čhe deiake ke musai sas lake te skipil tut avri anda čho čorřimos pe o kherr le glatengo*. Kana ašundem kadó, lem la ande moře angála thai šumidem la pe e buka. Adies dikás amén vunivar.

"Proklaetsi, čor thai banditsi" kadelá vorbi barilem lensa. Kaigodi avásas dikénas ku baré ku signé pe amende vorta ke sámas anda kavér lumae. Ande le dutčáia, pe le dromá thai kaigodi dikénas le manuš pe amende čorřivanes. Pe le kafenáke thai le restaurange vudará šai ašelas: "Nai slobodo le řomenge te avén andré", *"Zigenare äga ej tillträde"*. Vi le Hotéli či mekénas řomén te len penge soba te ratiarén penge.

Butivar kana simas signó kana sovásas ratiako vuštásas kátar le gadžengo báro hangó ke musai sas amenge te telarás fugása kátar o than, ke či kerásas pe lengi, našavenas amén bařensa thai kaštensa, vunivar vi le puškensa. Ma sikadé sámas kadelása. Iekh *inoficialno* ram sas ramomé ke le řomenge thai le sintonenge nas slobodo te bešen penge ande iekh komuna na mai but de sar trin kurké, pala kudea musai sas amenge sogodenge te mutčisaivas kotshár. Ma seráv kana arislam ando foro *Växjö*, kotsé meklás amén o báro raibaró (*Länskommisarien*) te vazdás amari barr na durr kátar leski bári avlin. Svako reat avelas vo thai leski džuvli amende ande e barr te den penge дума moře kakensa thai te xal řomano xabé, kai pelás lenge. Bi putčín, vunžule mekelas o rai baró te las pai anda lesko kranto kai sas ande lesko sádo. Kana naklás iekh vreama gindisailam savoře ke pale musai sas amenge te mutčsaivas, ma pelám leske tisterá drago thai ande kudea meklás amén vo te bešás pe o than mai but anglé, kotsé bešlám maškar 1953–54.

Amé le gláti radužisailam defael ke meklás amén te bešás pe o than, ke araklám amenge but vortača (amala) kai bešenás paša amende ande le kherá. Ma lenge deiange thai dadenge nas kadó mištó ke avénas ande amari barr thai ke dasas len te xan. Mangénas te phandaven lengo drom karing amende, vuni dadá thonas le raibarén pe lende te šai anén len pe zor anda e barr. Le gláti či hatiarenas penge ke anda soste lenge deia thai dadá či kamenas le řomén. Ke von peske džakensa diklé ke či sámas melalé, čor vai džagalé manuš. Kadó sas lenge xoxaimos thai bári tčuda ke anda soste kadae bári xoli thai vuřutsinia sas lenge dadá karing amende. Ma bax sas ke le gláti či thonas kan pe lende, ke teharin pale sas ande e barr te kelén penge amensa. Adies inke šai dav man gindo sar le glati dikénas pe penge deia thai dadá pala kasa-vestar attadimos?

Muři dei butivar motholas mořé phraleske thai mange te las amén sáma, "Ke o džagalimos thai e vuřutsinia si kotsé kai či gindilpe o manuš". Thai čáčés sas la. Šovengo simas thai pe o drom avrael e barr džavas mange korkořo, thai džekátar avilas pe e rig muři iekh raklořo pe e mopeđa. Peske vastésa las vo thai spidás mořó čeró ande e mašinka thai sipisardás *"Akaná tu proklaeto zigano sit e keráv tukhe*. Le čerésa astardilem ande e motora. De ande iekh data meklás o raklořo pesko vas pe mande thai tradatar kotshár fugása. Pala deš metera skipisaiilem lestar thai pherdo ratésa sipivas thai rovávás ande e bári darr pe o drom. Mořó sipimos ašundiolas dži kai e barr thai kai le kherá karing o gor. Manuš našlé fugása mande , thai le Devleski voiá sas ke nas muři dei kheré te dikél man pherdo anda rat. O ambulanso las man kai e špita thai kotsé suvdé man. O doktoro phendás ke baxtaló simas ke penke nas dur te sas te xasaráv e jakh muři. Le raklořeske, kai sas dešupanžengo či anklístás leske kanči, ke penke phirás kerdás mansa, le raibaré phendé.

Ando *Växjö* o milái 1954 avilas ande amari barr iekh phuri manušni kátar o *Svensk Zigenarmission*, lako gindo sas te sitčarel amén le glatén thai le phurén ande e barr te džinás thai te ramosarás amenge. Ma lako gindo čáčó sas te del amén godži thai te kerduvás "civilisate" manuš, te sitčarel amén sar te xalávás amare dandá thai te xas furkása thai čurása.

Kana e gadži hatiardás ke kadó nas amenge nevimos, ke kadó kerdám de sar amaré papuri trainas. Baró lažaimos las lat thai vi tčuda ke savoře anda amende dasas duma e gadžkáni čib vužés. Butivar dav man gindo sar o traio sas ande e barr dživindé kana o čil lelas amén thai ke butivar le kan dukánas man thai kanagodi

Hans aj lesko phral Kennet kaj khelen peske avral o vurdon.

šudró hatiaravas man. Seráv vi kana o dživ perélas pe amende ande e tsera kana sovásas thai vi ke e bári barvál sar lelas e tserá. Kana o čil sas musai sas muřé deiake te avél vuštardi sořo rat te na šai merél e iagh te na šai merás čilestar. Kana brišindilas atunči o pai lelas amén, thai e barr pherdolas ande e čik. Ma le hirtsi sas amenge mai greatsa, avénas andré and e tsera thai musai sas amenge te marás amen lensa te šai skipisarás lendar. Dav man gindo katár muři dei lelas peski zor te šai biril, iekh džini te del man thai mořé pralés mištimos, marélas pes svako dies te šai lel peske lové te šai pagél amari bokk? Ke o traio defael pharó sas lake. Ma laki mai bári darr sas te na šai lel o *Barnavårdsnämnden* amén le glatén latar. Bi lako kinuimos thai marimos nas te aváv adies kodó manuš so sim. Naisaráv la but anda kadó.

Pala butende berš, das o foro mořé deia iekh čačo kher ando Štockholmo ando *februari* 1960. Amenge bári bax sas te mutčisaivas káthar amaró signó thai peradó vurdon anda e barr paša o *Skarpnäck*. Šoha bistráv kodó dies kana anklistam ando amaró raimos. Ando o kher, kai sas vazdinó 1909, sas feri iekh sobá thai

Hans Calderas pače paša Jan Eliasson, vice generalno sekretori ando FN, kaj jek manifestatono pã rom ande Europa.

kuxna bi tató pajésa thai bi baina. Ma amenge nas kadó pharó, ke o kher sas amenge vorta ke arislam ando řajo. Mořé deiake sas o bov tisterá mundro. Akaná kai le 55 beršengi či mai trubulas te činél kaš kana o dživ delas, vai te anél pai vedrensa , vai te inkerél pes vuštardi sořo rat te na šai merás čilestar. Akaná šai sovélas ande hodina. Teharin kana vuštilém hatiardém e sung kátar e kafa kai e mama kiradás pe o bov. Anda o radio šai ašunávas džilae kai barilém lensa. Ando pato dikávas pe le ziduri thai ke či patiavas mange ke kadó sas amaró kher thai ke konik akaná naštilás te gonin amén kotshár. Mořé suné te traináv ando raimos akaná čačilé. Dešuduiengo simás thai mořó phral sas dešupanžengo.

Keždisardém ando o štarto klaso ande *Enskede* škoala, ma kotsé prasánas man thai došarénas man ke řom simas. Pala iekh thai topaš berš musai sas mange te mutčiv man kotshár dži kai *Hammarby* škoala. Kotsé liné man puterdé vastensa thai mořé vortača thai siklarae dénas man zor thai ažutimos. Naisaráv len defael

ke diné man insperatsia thai motivatsia te piráv ande e šcoala te zuma vav te lav mange laši edukatsia. But anda le suné moře kai vazdém mange, anklistas mange čáčé thai baxtása. Adies zuraló sim ande mande ke džanáv ke si man edukatsia thai patia ando them bi te xasaráv mořó duxo o řomanó. Ande moře berš diklém but čorimos thai dilimos ma či meklém man te xasaivovav ande kadó. Inke patiav man pe o kamimos thai o lašimos ande le manuš. Thai ke inke ande muře berš sim kurioso thai si man bokk te sitčuvav mange svako dies nevimáta kai šai avél mange mištó ande muři buči thai mange sar manuš.

Hans Caldaras

Čidinimos pe Skansen romensa

Maškaral ando avgusti 2012 sas *Čidinimos pe Skansen romensa* sar jek tema pe Skansen. Kothe saste phenen phurane paramičia, jek romano vurdon aj vi saste gilaben romane gilia. Numa me kamlem te dikhav o romano vurdon. Kana areslem kaj o Skansen sas defjal tato aj dikhlem ke sas pherdo rom kaj phiren kathar godi kothe. Uni phirenas lokořes pe Bollnāstorget aj dikhenas kruglom. Kaver žene čidepe ande grupori aj denas duma. Univar sas phares te areses kaj o romano vurdon ke kerdolas jek lungo linja avral o vurdon. Pherdo bešlem avral te šaj aresav andre ando vurdon. Andre ando romano vurdon khatar le berš 1300bešelas e Monica Caldaras aj lako phuro šav Erland Kaldaras. Von inkere-nas skurto divanori sar trajinas le rom ande le vurodona ando Švedo, phenenas ke khatar le berš 1960 bešenasa le rom ande khera.

Pherdo narodo avile te dikhen andral o vurdon numavi te ašunen sar del duma e Monica. But anda lende kaj avile sas lenge čuda kana e Monica phenelas sar voj trajinda ando vurdon. Lenge jaka žalas kolo andre ando vurdon. Anda jek data phenel jek, -Kana me simas terni atunči dikhlem me jek romani barr. Numa

e angluni data si kaj sim andre ande jek čačo romano vurdon! E Monica ašunelas pe late aj del la adveto, -Jo, anda godo sam khatel! Kamas te sikhavas sar trajinasas dumult aj sar adžes trajinas ande khera.

Jipon delas e Monica дума la o Erland angle bare patretsi kaj sas parne aj kale aj delas дума pa e romani barr kaj sas ando Stockholmo. Erland phenelas, - Ži kaj le berš 1980 phenelas o narodo ando Švedo "zigenare" kaj le rom, numa akana phenen *romer*. Vo phenelas sar vo kamelas te žanel sar leki dej trajilas ande jek romano vurdon. Le ternemata adžes ferdi ašunde sar anel jek romano vurdon numa či dikhel sar anel čačes jek phurano romano vurdon. Le ternemata ferdi žanen sar jek modereno vurdon anel, khote aba si jek bov andre aj si jek skafa kaj inkerel o xabe šudro. Anda godo la vo e idéa te anzarel jek romano vurdon. Vo phenelas sar vo bešelas kaj data aj rodelaspe Interneto pala jek vurdon kaj si anzardo khatar le berš 1930. Pala jek vramja vo arakhla jek vurdon. Kana e familja ande o vurdon khatar Centralno Evropa la lenge lungo vramja te lašaren o vurdon. Gado vurdon si šov metro te lungo aj pašte eŭta ži kaj oxto manuš šaj trajin ande gado vurdon, phenelas o Erland aj sikhavelas le vastensa sar žal-pe numa phares sas. E Monica sikhavelas pe o žido aj phenelas sar voj serelas peski mamiako vurdon, - Vorta jek kasavatar čačo sas kaj muri mami. Phenelas e Monica aj asalas. Le manuš kaj sas andre ando vurdon dikhenas pe late aj sas lenge čuda sostar voj asalas. - Tume ačaren, ke sa so si andre ando vurdon si čačes. Kana čidam o čačo sas phago, numa so thodam o čačo andre ando vurdon la-pe te phirel. Aj akana phirel o čačo vorta sar fersavo čačo! Vi gado skafo si original, aj khate sas kaj le žuvlia lenge maj šukar vasori aj lenge maj šukar pohavori kana saste thon čajo.

Andre ando vurdon bešenat uni žene pe jek cinoři sofa, me simas maj paše le patori aj uni žene sas lenge mušaj te bešen ande phurende ži pala ando vurdon. Me dikhavas pe o radio te phirelas vi goda, numa či birivas te arakhav o kontakto pe letriko pe o žido. Sode maj dikhavas kolo ando vurdon arakhavas cinoře detaljori, kaj či dikhlem anda gor kana anglistem andre ando vurdon. Sas jek felastra aj le firangori sas suvde anda vast. O vurdon sas hulado ande duj khotori. Jek khotor šaj phenes ke goda sas e bari soba aj e kuxña aj o dujto khotor sas e soba kaj soves. O Erland bolda-pe karing mande aj me mortcosajlem. - kathe pala late, phenda vo aj sikhavel pe mande. Sogodi bolde-pe karing mande, - kathe pala late sas maj anglal jek vudar, phenda o Erland me

asajimos pe o muj. – Ame lam tele o vudar aj thodam opre neve phala aj phanadam o vudar.

Maj anglal cirdenas le grast o vurdon. Erland phenelas sa phandenat maj anglal le grast. Angla o vurdon phirinas duj vaj ke štar grast te cirdin o vurdon. Jek anda le manuš kaj sas andre ando vurdon pušel pa o bov. Erland dikhel aj phenel ando sigo pa o bov. O bov si AGA kaj birisas te thos kaštore andre te tačol. O bov nas ferdi te kiraves xabe numa si te tačarel antrego vurdon.- nas ferdi ivende kaj tačarasas o vurdon, univar kana delas brišin šaj kerdol defjal šil.

Davas man gindo sostar sas lende zikeni ando kolso. Numa či trumajlem te pušav, anda jek data phenel e Monica sar nas slobo- do le romenge te phiren ande le kangeria ando Švedo, numa kaj tradenas le rom them themestar avele le rom ando kontakto me kaver kangeria aj le rom pačan but ando Del.

E Moncia aj o Erland denas дума ande jek than aj angla so saste žastar avri ando vurdon phende von ke site žan pe jek turne kruglom o Švedo le vurdonesa.

Kana anglistem avri anda vurdon davas man gindo te saste biriv te trajiv ande kasavatar vurdon. Bi te avel man televiscija, bi te avel tut e mašinka kaj xalavel cali aj bi letritosko. Te si le manušesko mušaj del o manuš ando gor. Numa sar si adžes? Si vi adžes rom kaj trajin ande vurdon vaj bešen sa le rom ande khera, sar phenda e Monica?

O anav Skansen fajma avel khatar ketenija skans kaj o prinso Karl-Johan thoda opre kaj o prinso Oskar khatar le berš 1810. Kana o Artur Hazelius la e phuv phenenas aba kaj godo gor Skansen. Artur Hazelius sas sībako roditori, sitjaritori aj manuški sitjaritori. Kana vo tradelas kolo ando Švedo dikhla vo ke pašte vramjasa saste xasavol o phurane pavori, ke le manuš anzarenas fabrikori, aj o pavero lelas ažutimos khatar mašinkori te lašarel e phuv aj o naroda anzarelas šini pe antrego them. Pherdo manuš kaj bešenat pe gava muticinde-pe kaj le bare forori. O gindo me o Skansen si te sikhaven sar trajilas o narodo maj anglal khatar antrego Švedo. O Hazelius kamla te sikhavel opre phurande khera, luludja aj žigeñi khatar antrego Švedo, ži katar norto ži kaj sudo.

O divano si khatar: Skansen

Kati Dimiter 'Taikon

Respekto

Respekto karing phure si o profundo ande romanipe. Le phure kana godi sas len respektive, luvudime aj si len skamin khatar godi. Romanipe naj pala le vuže berš numa pala lengo baro žanglimos ando trajjo aj ke si godžaver aj birin te hulaven kavrensa pengo kulturako žanglimos. Pala godo butivar le phure si len jek zurali vorba maškar pengi grupa.

Phanglimos maškar familjia aj njamori si defjalo važno. Te si jek njamo kaj trubol les ažutimos so-godi atunči ažutin. Butivar si godo aktuelno kana si varikon nasvalo, kana duj manuš mukhen pe, lovengo problemo vaj kana varikon merel.

Šaj phenes ande romani kultura si kaj glati aj kaj phure kana godi jek specialno lašo than. Vi murš aj žuvlia mušaj te dikhen kaj gadala duj grupori, le phure aj le glati, te si lenge mišto. Maškar le romane grupori sa le manuš kaj si kruglom ažutin te bararen opre le glaten. Romane glati kana si cinoře dikhen sar

phure aj ternimata nakhen nasulimos khatar narodo. Anda godo kamen le dada aj le deja te aven lenge glati zurale ando romanipe, te šaj avel lenge maj vušoro te nakhen godo-lendar problemori ando trajjo, kaj si vušoro lenge te nakhen kaj si rom.

Tela sa le šela berš sas mušaj le romenge te phiren than thanestar, them themestar atunči šičile le rom te avel len vužo khote kaj von trajjin, te na len nasvalimata. Xabe aj čaře nas slobodo te avel pe phuv khote kaj bešes aj phires.

Si vi jek semno pa "rituelno vužimos" kaj žal ži khatar šud-pel-rigaki Indija khotar kaj avile le rom. Godo si, ke maškar le rom si amende jek gindo si žinas so si mařime aj so si vužo. Sar eksemplo godo si si pe e skafedi žinas ke si vužo jipon sa so si pe e phuv žinas ke si mařime. Či haminas cali phurenge aj ternimat-senge ande jek than kana xalavas. Rom či bešel opral jek kaver familja ande jek kher, aj kana jek anda familja merel atunči mutin-pe khatar o kher, ke pra but semnori si ando kher khatar o mulo.

Sa godo šaj phandes ande jek vorba, respekto. Šaj hulaves e vorba respekto ande trin khotora: bax, sastipe aj zor. Gadala trin vorbi šaj thos kaj jek vorba Romani zor. E zor si te šaj biril o rom te nakhel te avel avral, marginaliseringo aj čhivde. Te zuravon aj te žan angle ando trajjo aj te aven barimatange ke si rom.

Domino Kai

Muri šib si maj važno khatar muro identiteto

Pa pesko romano identiteto sas kaj o Jon Petterson zuralo. Leske sas godo normalno sa jek fjalo sar lesko švedicko identiteto. Vo arakhadilo aj barilo opre ando Helsinborgo aj kana vo sas cinožo sas leske važno e romani šib aj kultura.

Jon Petterson avel khatar jek romani grupa kaj o narodo phenelas lenge tattare numa vo korkoro phenel peske dromeske-rom vaj romano.

Rom ando Švedo si butar hulade ande panž bare grupori; dromeske-rom, švedicka rom, finišicka rom, themune rom aj neve themune rom. Vaj phenes pala savi romani šib kaj den дума; dromeske-rom/romano, kelderasha, kaale, lovara, polskaki romani, arli aj inke maj si dialektori. Sa le rom nas sa jek fjalo vramja ando them. Uni trajinde šela berš ando Švedo, aj uni ferdi bešle khate te biš berš. Kana o Jon roda pa peske njamori, dikh-la vo ke leske njamori avile ando Švedo khatar le berš 1700.

So si tuke te aves dromesko-rom?

Mange si te žanes pa čiri historija aj te avel kultura kaj naj sa jek fjalo sar o narodo. Vi jek kaver šib si amende. Pherdo khotora si kaj trubos te thos ande jek than. So si te aves dromesko-rom phares si te phenes. Numa me ačarav man sar jek romano. Godo si muro identiteto.

Šaj phenes pa čiri šib? Si e šib pašte sa jek fjalo sar e švedicko šib?

Jo, normalno. Sa le šiba pařudon-pe la vramjasa. Te dikhesa ande jek kniška kaj si ramome te šela berš palpale, atunči si jek kaver švedicko šib kaj čiči anel sar adžes. Me žanav ke mure njamori avile kaj Švedo khatar Olanto aj Ńamco tela le berš 1700 aj si uni vorbi khatar godola thema ande romani šib. Numa kaj bešlam kači berš ando Švedo lam e švedicko šibako gramatika.

Svako džes des дума romanes?

Niči, godo čiči kerav. Jipon simas 20 beršengo davas дума romanes svako džes khere kaj muri mami aj papo. Pherdo dromeske-rom avenas sar gosti kaj muri mami aj papo, atunič sas mande chansa te dav дума romanes. Anglunes denas sogodi švedicka aj lokořes thonas duj-trin vorbi romanes, purem pala jek vramja ferdi romanes denas дума. Godo sas normalno.

So si tuke adžes e romani šib?

Svako džes ande muro trajjo naj mange kanči e šib. Muri bući boldel-pe karing o narodo aj naštiv te dav duma muri šib khote. Numa kana dikhav mure njamori atunči das duma romanes. Sa mure njamori den duma švedicka, numa romani si jek baro khortor ande amaro identiteto. Ande historija sas le dromeske-rom našade khatar o narodo. But žene či trumanas te den duma peski šib. Adžes tel vo duma romanes sa le romensa kaj vo žanel.

So si maj važno ande dromesko-romano kultura kaj kamen te phiraven maj dur?

E šib si o maj važno ande kultura, e šib si maj zurali kaj inkerel ande jek than e kultura. Si uni zakonori aj caruil kaj naj ramome tele aj či maj inkeren len sa jek fjalo numa si važno te inkeras len aj te phenas len kaj e nevi generatcija. Sar eksempla te na prasas manušen kaj si nasvale, te žanes sar te aves maškar manuš aj te na les hažna khatar čore aj nasvale. Khate šaj dikhes le sumnakono zakonori kaj si ande Bibla. Naj jek manuš maj lašo khatar jek kaver ženo. But anda gadala gindori xasajle.

So gindis tu ke trubol te inkerdol e šib zuvindi?

O narodo sas defjal čore karing le dromeske-rom, anda godo si kaj o narodo jek baro obligacija. Važno si te barol aj te butol e šib aj te lašaren maj but kniški te avel ande le školi. Adžes aba naj kontrolo so si kaj lašaren pe amaro dialekto. Jek kaver grupa vaj šib či saste acceptin godo.

Le pušimata kerda e Mirelle Gyllenbäck

Sar dikhes tu pe kořovecimos ande Evropa – jek divano

Le kořovecimos kaj si adžes ande Evropa si pala pherdo berš kaj nakhle le rom diskriminacija aj kaj si le rom našade khatar o narodo khatar Sudoevropa. But anda kořovjaca adžes si rom khatar Rumonia aj khatar Bulgeria. Sar ame le rom dikhas pe le kořovecime si hamimes. Si uni maškar le rom kaj dikhen pe lende čores aj či ačaren sostar le kořovjaca den le kavren romen po lazav. But anda lende či den pe gindo sostar von line-pe te kořovjin.

Numa angla so dikhen pe le kořovecimos čores, trubus te des tu gindo kam nas lenge slobodo te avel len romane traditcijake bućia ande pengo them, sar exemplo sar le žuvlia te drabaren vaj le murš te len sama pala grast. Atunči sas lenge mušaj te keren kaver fjaló bući. Ferdi te na čoren alonde te telaren-pe aj te kořovjin khatar o narodo. Gadja sar von trajin kerde von te but berš aj adžes ame dikhas lenge glaten ande Evropake bare forori sar te kořovjin. Me gindiv ke but anda lende pherel lenge lazav ke von kořovjin, numa naj len kaver fjaló sar te anen love.

Si uni manuš kaj phenen kaj gilabatoria kaj gilaben pe le vulici, ke vi von si kořovjaca, numa o gilabtori či mangel love numa thol avri jek peleria aj kon kamel šaj thol love kaj ašunen aj si lenge drago e gili kaj von gilaben. Sar me ačarav naštiv te phenav ke le gilabatoria kaj gilaben pe le vulici si kořovjaca.

Me či ačarav ke si doš kaj dikhes pe le kořovjaca aj te ačares lensa sympatia aj manušipe karing lende. Univar si dosta te dikhes pe lende me laše jaka aj asaimos pe o muj. O manuš te kame-la šaj des len love vaj ke nitči.

Teresa Kwiatkowska

Vart ska jag ta vägen?

Vem kan avgöra att du är bättre än jag?
Vem säger att du är mer värdefull än jag?
Vart ska jag ta vägen?

Du väljer att inte se mig
Jag är som ett dis
Finns bara för ögonblicket inför dig
Påstår du att det är mina gener som tvingar mig
på flykt, på vandring
från höstack till lägerplats
Från by till by, från stad till stad
Från land till land
Från hav till hav
Utom synhåll för den bofaste
Till smutsen, fattigdomen, hungern, vanäran
Vart ska jag ta vägen?

Jag finns
Du ser mig inte
Jag känner smärta och sorg
du förstår inte
Nej, du vill inte förstå
Jag talar, du lyssnar inte

Vart ska jag ta vägen?

Marken som täcker jorden
förstår mig
ger mig fristad
Skogen öppnar sin famn
frikostig
den ger mig värme under sina vingar
Himmelen som är majestätisk och stor
ger mig tröst att alla har en plats
Svart, gul, röd, vit

Vart ska jag ta vägen?

Fåglarna känner sig mer värda och fria
fria från förolämpningar och misär
från dödande pilar

Vart ska jag ta vägen?

Utan hopp, sömnlösa nätter
Planerar och förbannar
Barn som fryser och gråter
Och undrar

Vart ska jag ta vägen?

Fatima Bergendahl

Si diskriminatcija vaj barimos te avel tu o romano hurajimos?

Gado divano si pa o romano hurajimos me Pirjo Lindström kaj si švedicko-finicko romni. Voj la-pe anda gor te phenel ke o manuš si rom khatar o ilo, o romanipe si ando manuš, naj ande le cali! Le žuvlia šaj alon kana te hurajven-pe ande romane cali. E Pirjo sas 16 beršeski kana voj alonda le romane hurajimata. Godo sas jek semno ke voj si akana phuri aj šaj žinen la vi phuri. Kana alondan le romane hurajimata mušaj e žuvli te phiravel le hurajimata antrego trajo. Adžes si važno le žuvliange te len o lil tradijimasko angla so len le romane hurajimata. O lil si o angluno punkto! Kana lan pe tute le romane cali naštis te les la dele angla le phure. Ando Filando nas slobode le romenge te den duma pengi šib

puterdes ži khatar le berš 1500 aj pašte ži adžes aj anda godo e šib e romani maškar lende pašte xasajlo. Le cali si važno karing o identiteto, le cali phiravel e kultura, ferdi ke xasarde e šib. Pirjo či ačarel-pe kanči bi peske cali, phenelas voj. Voj kamel te avel jek lašo patreto karing glati, numa žanel ke le cali si univar jek problemo. Numa voj či bičinel-pe ferdi te kamela o narodo. Trubul o manuš te bičinel pesko identiteto ferdi anda jek bući? del pe voj gindo. Te šaj avel jek ando narodo mušaj voj te pařuvel pesko identiteto. Godo naj demokracija! Le raj trubon te žanen sostar von le žuvlia phiren le kale roči. So trubul si te das informacija aj žanglimos kaj le raj pe le bućia pa žuvlikane cali aj murškane cali. Le cali si važno sar o manuš trajil romanes. Jek žuvli naštil te lel tele le cali aj te pařuvel kaver cali, ke atunči voj del pe korkoro pe lažav aj peski familja.

Kati Dimitar Taikon

Kaver fjalo cali

Maj anglal huravenas-pe vaj terne vaj phure romane žuvlia kana godi ande romane cali. Lungi roči sas fodrensa aj pherdo kružovo ande pherdo ferbi. Nas slobodia te phiraves kalo ke sas bibax vaj kana želinas. Adžes phiraven but anda le žuvlia kalo, aj phure žuvlia huraven-pe ande tradicijake romane cali. Terne žuvlia univar phiraven le romane cali kaj le pačiva.

Adžes huraven-pe le žuvlia sa jek fjalo sar o gažikano narodo. Kaj le finladicka rom si len jek žuralo zakono pa hurajimos. Maškar sa le romane grupori si len zakonori sar trubus te huraves tut vi pe murš aj žuvlia. So si maškar pašte sa le rom si ke e žuvli trubul te phiravel jek maj lungo roča.

Le rom kaj avile khatar phurani Jugoslavia phiraven le šeja cali sar o gažikano narodo. Numa kana si pačiv atunči huraven-pe sa le šeja ande tradicijake dimije, godo si bufle kalci.

Kani aj Fatima Miftar

Vi dukar fram en romsk buffé

Vi fick i uppdrag att komponera en romsk buffé med några typiska rätter från våra olika grupper. Det mesta är faktiskt gemensamt även om smaksättningen kan variera. Rotfruktslådor är dock typiskt finskt och soppor är mycket vanliga i Polen. Romerna från Balkan som är muslimer äter inte griskött, medan alla har vi erfarenhet av köttfärsrätter och kyckling. Bakverken liknar varandra på så sätt att de är mycket söta, även om degen kan vara olika. Slutligen enades vi om att det på bordet också skulle finnas en stor skål med nyttig sallad – grönsallat, tomater och gurka och kanske andra grönsaker såsom paprika och lök.

Mirelle, Teresa, Kati, Iren, Fatima M

Finsk morotslåda för 8 personer

Tillagningstid 1 timme 15 minuter, ugnsvärme 200 grader

Ingredienser

600 gram morötter
1,4 dl rundkornig ris, grötris
4 dl vatten + en klick smör
10 dl mjölk
2 ägg
1 dl gräddde
2 msk strösocker
2 krm muskot, riven
2 tsk salt
2 krm vitpeppar, nymalen
matfett för att smörja formen

Gör så här

1. Skölj riset. Lägg i en kastrull med vattnet och lägg i en klick smör. Låt småkoka under lock cirka 10 min tills vattnet kokat in. Se till att det inte kokar torrt!
2. Tillsätt mjölk. Koka upp under omrörning. Sänk värmen och låt småkoka under lock i cirka 15 minuter. Ta av från plattan och låt det svalna.
3. Skala och riv morötter samt riv muskot. Sätt ugnen på 200°C.

4. Blanda ner rivna morötter, socker, salt, vitpeppar, muskot, ägg och grädde i riset.
5. Smöra en ugnssäker form och häll i blandningen. Grädda i ugn cirka 45 minuter.

Rödbetsoppa för 8 personer

Tillagningstiden beror på vilken slags kött man använder, 1–2 timmar

Ingredienser:

500 g kött med ben eller en höna
vatten
4 rödbetor
1 morot
½ purjolök
1 liten sellerirot
½ palsternacka
1 lagerblad
1,5 liter kycklingbuljong
salt, peppar
½ citron, saften
1 dl vispgrädde eller 4 msk crème fraîche
dill, persilja

Gör så här

Koka köttet med ben i ca 30 min.

Under tiden skär rödbetorna, moroten, purjolöken och sellerin i tunna strimlor och palsternackan i små bitar.

Häll av vattnet som köttet har kokat i. Lägg tillbaka köttet i grytan och lägg i rödbetorna och de övriga gröna sakerna och häll över buljongen, lägg i lagerblad. Smaka av med salt och peppar. Låt koka i 40 min. Häll i saften från citronen i vispgrädden alternativt använd crème fraîche och rör i soppan. Garnera med dill och persilja.

Eller så utgår man från en höna. Dela den i bitar och koka den i ca 1½ timme. Lägg sedan i alla ingredienserna som ovan.

Marikli – Kolpita

Tid för utbakningen beror på hur van man är att hantera degen. Baktiden är ca 35 minuter, ugnsvärme 200–250 grader

Ingredienser

Deg
2–3 dl ljummet vatten
2 tsk salt
2 msk olja
8–9 dl vetemjöl

Fyllning

500 g nötfärs

1 riven gul lök

salt

svartpeppar

Gör så här

Sätt på ugnen 225–250 grader medan du förbereder degen.

1. Blanda vatten, salt och olja och häll på mjöl tills det blir en fast deg.
Låt degen vila ca 30 minuter.
2. Stek under tiden köttfärs, lök och tillsätt kryddorna.
3. Strö mjöl på bordet (bara lite). Forma degen till en rund bulle och kavla ut den något. Smörj den utkavlade degen med olja (klappa lite med handen på degen så att oljan sprids ut). Låt vila i 10–15 minuter.
4. När du känner att degen är mjuk för du över degen till ett bord som du klätt med ett "baklakan". (Vi har ett lakan som vi använder bara för marikli.) Nu tar du tag i degen och börjar dra ut den från kanterna. Du ska dra tills du format en stor rundel.
5. När du har en stor, tunn rundel brer du ut köttfärsen över hela degen. (Eller annan fyllning såsom fetaost, svamp, potatis eller annat).
6. Nu ska du rulla degen genom att du drar upp två sidor av lakanet och formar degen till en rulle. Lyft upp rullen och forma den till en ring och snurra den i luften en liten bit i taget så att den blir lite längre. Därefter delar du den i två delar och placerar rullen som en snurra på en bakplåt.
7. Grädda tills den fått färg (ung 30 min). Ta ut den och stänk lite vatten över den. Sätt in i ugnen igen 2–3 min.
8. Om man vill ha mariklin lite mjukare kan man lägga en duk över den och låta den vila en stund.

Mariklin kan ätas både kall och varm. Till den går det bra att dricka yoghurt eller filmjök.

Det går att hoppa över momentet med att göra egen deg och i stället använda färdigköpt filodeg. Enklare men inte lika gott!

Kåldolmar 6 portioner

Tillagningstid cirka 1½ timme

Ingredienser

1 stort vitkålshuvud

vatten, salt

Färs

3 dl kokt långkorningt ris (motsvarar 1 dl okokt)

400 gram blandfärs eller nötfärs
salt, peppar
1½ dl vatten eller mjölk
Tillagning
vatten
tomatpuré
salt, peppar

Sås
stor klick smör
3 msk vetemjöl (gärna Idealmjöl som inte klumpar sig)
5 dl spad från kåldolmskoket + eventuellt vatten
(1 buljongtärning, 1 dl grädde)

1. Skär runt kålstocken så att bladen kan tas loss enklare. Koka upp rikligt med vatten med salt och lägg i kålhuvudet med stocken uppåt, så att du kan plocka av bladen allt eftersom de blir mjuka. Låt de kokta bladen svalna och skär sedan bort den tjocka nerven så att det blir enklare att rulla ihop bladen. Det behövs ca 15 blad till färsen. Man kan behöva skarva de innersta mindre bladen.
2. Blanda köttfärsen med kokt ris, salt och peppar och vatten eller mjölk.
3. Lägg en dryg matsked av färsen på varje kålblad, vik in sidorna och rulla ihop.
4. Lägg den överblivna kålen i botten på en djup gryta och placera kåldolmarna ovanpå. Häll på vatten så att det täcker dolmarna. Låt koka upp och ta försiktigt bort allt skum. Sedan smakar man av med eventuellt mer salt, peppar och tomatpuré och låter dolmarna sjuda på svag värme i ca 30–40 minuter beroende på hur färsk kålen är.
5. Smält smöret i en liten kastrull och rör i vetemjölet. Häll på sky från kåldolmsgrytan tills du tycker att du har bra konsistens på såsen. Om du vill kan du smula i en buljongtärning för att få kraftigare smak på såsen och smaka av med lite grädde.

Servera med kokt potatis.

Kåldolmar är lite omständiga att göra. Därför kan det vara lämpligt att göra en dubbel eller tredubbel sats medan man ändå håller på och då tillaga dolmarna i en långpanna i ugnen. Färdiga kåldolmar kan frysas in.

Dolmar från Central- och Sydeuropa kryddas med mer tomat, lök och örtekryddor såsom rosmarin, oregano eller timjan.

RÉTES – Äppelstrudel

Tid för utbakningen beror på hur van man är att hantera degen. Baktiden är ca 25 minuter, ugnsvärme 225 grader

Deg

- 1 ½ dl vatten
- 1 medelstort ägg; lätt vispat
- 2 msk smör, smält och svalnat
- 1 krm vinäger
- 6 dl vetemjöl
- 2 krm salt

Fyllning

- 1 dl smör, smält (1 dl väger ca 100 g)
- 1 dl ströbröd
- 8 medelstora syrliga äpplen
- 2 dl socker
- 1½ dl russin
- 2 tsk kanel, malen
- 1 msk citrusskal, tvättat, finrivet
- 2 dl sötmandel, mald

Det underlättar om man är två vid utbakningen. Alla ingredienser ska ha rumstemperatur.

1. Rör ihop vatten, ägget, smöret och vinägern i en mindre skål.
2. Vänd ner smeten bland mjöl och salt i en stor skål. Arbeta degen bestämt, knåda den genom att slå den hårt i bakkbordet ca 10 minuter. Rulla till en boll och låt degen vila på mjölade bänk under en varm porslins-skål i 30 minuter.
3. Täck köksbordet med ett rent baklakan, mjöla det frikostigt. Kavla ut degen på det mjölade lakanet.
4. Det är nu man behöver en kompis. Ta av klockor och ringar och sträck degen varligt över fyra knutna händers ryggar tills degen är så tunn att den nästan är genomskinlig. Det går nästan av sig självt på grund av degens konsistens. Ju oftare man bakar strudel desto säkrare blir man på att undvika stora hål i degen. Lappa ihop eventuella hål försiktigt. Traditionellt ska man kunna läsa tidningen genom degen, men 1 meter i kvadrat duger gott första gången!
5. Klipp bort tjocka kanter och pensla degytan med smält smör. Strö tunt med skorpsmulor över hela degen.
6. Blanda skalade, urtagna och tunt klyftade äpplen med socker, russin, kanel, citrusskal och mandel i en stor skål. Fyllningen ska läggas ut i ett drygt decimeterbrett band lika långt från degens ena långsida. Vik "marginalen" över fyllningen och rulla strudeln som en rulltårta med hjälp av lakanet och fyra händer.
7. Lägg i en ring på en smord eller med bakplåtspapper klädd plåt, pensla med smör och vik in degdärnarna. Grädda mitt i 225° varm ugn ca 25 minuter.

RICOTTAOST STRUDEL – Räcker till åtta bitar

Tillagningstid ca 1½ timme, inklusive de 30 minuter degen ska vila, ugnsvärme 175 grader

Ingredienser

Deg
3 dl vetemjöl
1 krm salt
50 g smör eller margarin
1 ägg
½ dl vatten

Fyllning

250 g ricottaost
2 dl florsocker
2 dl russin
1 citron, rivet skal
½ dl mannagryn
25 g smör eller margarin till pensling

Garnering

½ dl florsocker

1. Blanda mjöl, salt och matfett, gärna i en matberedare. Tillsätt ägg och vatten. Arbeta snabbt ihop till en deg.
2. Linda in degen i plastfolie. Låt degen vila i kylan ca 30 min. Sätt ugnen på 175°C.
3. Gör fyllningen: Blanda ricottaost och florsocker. Tillsätt russin och citronskal.
4. Kavla ut degen mycket tunt på ett mjölat bakbord till en rektangel, ca 30x40 cm. Strö mannagrynen över degen. Fördela fyllningen ovanpå.
5. Rulla ihop degen. Nyp till om kanterna. Lägg rullen med skarven nedåt på en bakpappersklädd plåt.
6. Smält matfettet till penslingen. Pensla degrullen med hälften av matfettet. Grädda strudeln i nedre delen av ugnen ca 40 min.
7. Tag ut och pensla den varma strudeln med det resterande matfettet. Låt strudeln svalna på galler utan bakduk.
8. Sikta florsocker över strudeln. Skär den i 8 bitar, ca 4 cm breda.

Či kamav te anav sar jek thulo kulono

E lugerica Marita sar kana godi sas la pherdo bući aj phenel mange te bešav avral aj te ažukerav jipon voj del duma ando telefono. Pala jek vramja putrel voj o vudar aj sikhavel mange kaj te bešav.

Marita: – So sa šaj ažutinao tut, Samanta?

Angla so voj phenel vareso marel lako telefono. Ando sigo mudarel voj o telefono aj dikhel direkt andre ande mure jaka. Aćarav sar taćovav pe antrego stato aj mure bukji lolonas.

Samanta: – Mišto si mange, ferdi xajiv e šereki dukh kaj sim man kana godi. Numa naj anda godo kaj avilem. Kamlem te pušav tutar sar te ažutisman pa muro kintari. Bari xoli si mange ke aćarav ke sim jek thuli kulono, či biriv te lav godola cali kaj kamav aj či kamav te pařuvav cali kana si amen gymnastika. Kamav ažutimos tutar. Me gindiv ke či sim e angluni kaj pušel tutar pa gado ažutimos.

Marita: – Čaćimos mothos. Phares mušaj te avel tuke. Savendar xabenta xas, Samanta?

Samanta: – Či sim barimantangi pa godo. Me či xav diminaci numa univar xav jek khotor chokolado aj guglo paj vaj univar lav mange tato chokaldosko thud kana e cafanava putrel kaj leinja. La školako xabe naj mange drago, numa xav jek cera te šaj biriv le lktionori pala mizmeri. Khere či xas pe vramja ke butivar aven gosti aj pala amari traditcija atunči mušaj te thas skafedi kana aven le gosti. Mušaj te phenav o čaćimos tuke ke den drag si te bešes pala e skafedi aj te xas lašo xabe ande jek than me le gosti numa univar kerdol pherdo le časori.

Marita: – Phares si te aves ”xabinesko rajbaro” kaj kaver ženo. Numa si uni želi kaj šaj trubunas so godi te das amen gindo aj so šaj keras. Sa so ame keras trubul amen energija te šaj avel amenge mišto vi kana sovas. Goda energija kaj ame las khatar o xabe si khatar sastarimasko xabe aj xabe kaj del amen energija. Kana o stato bilarel o xabe atunči pařudol-pe aj anklel zaro kaj del le manuš zor aj enercija ando stato. Te xasa pra xanci energija kerdos cigo čino aj te xasa pra but kerdol čiken. Te či xasa diminaci vaj kaj mizmeri aćares ke o zaro pherel sigo tele. Atunči aćares ke mušaj te xas aj o stato trubul les energija. Kana xas guglimos važdel-pe o zaro opre numa sa či xalan sastarimasko xabe.

Samanta: – Numa či sim bokhali diminaci aj naj man vramja te lašarav xabe ke mušaj te žavatar te aresav te lav o buso kaj škola.

Marita: – Univar si gadja. Sumav aj xa vareso. Pi thud vaj šuklo

So te alonav? Sode te šaj lav?

thud, vaj frukto vaj jek vast struguro aj xa le dromesa. So žanes tu pa sastarimasko xamos?

Samanta: – Tja, godo si kaj trubul kaj o stato, e vitamina A, B, C, D, E, proteiner, kolhydratori aj čiken. Žanav le mišto numa phares si kana dikhes sa o lašimos pe e skafedi.

Marita: – Phares si kana si le manušeske drago te xal. Jek drom si te avel tut jek balanso si ke trubus te des tu gindo o modelo pe o tijari. Maj vužoro kerdol kana thos tuke xabe pe o tijari. Jek laso xabe si kana si tut 1/3 kolompiri, herezo, xumer vaj manro, pašte 1/3 želimata, frukto vaj phuvake želimata aj xanci sar 1/3 mas, mašo, khajni, čiral vaj fusuj. But žene keren xores kaj phen guglo paj kana xan aj či phen maj feder vužo paj vaj thud.

Samanta: – Hm, vušoro si te phenes sar te keres godo. Muri phuri pej šaj xal sode voj kamel aj či thulol. Si pala e vica aj khote kaj bešes? Me aj muri pej či anas pe jek kavreste numa sa jek dad aj dej si amen, bari čuda si mange.

Marita: – Si but pala e vici sar san. Uni si šuke anda peste. Te

si ande ci vici te aves jek sera maj thuli atunči soha či avesa ŝuki. Tu kam dikhes ke kiniteris pra but numa či keres godo. Motion aj laŝo xamos aŝutil le manuŝes numa naŝtis te paŝuves sar anel ĉiro stato.

Samanta: – Savendar dietori si kaj si laŝe te ŝaj des tu gindo?

Marita:– Oj, pherdo si. Ande paŝte sa le dietori si te na xas parno herezo, parno aro aj parno zaro aj guglimata kaj del tut sigo kalorier kaj kerdos sigo bokhali. Le dietori kaj si akana maj vestome si:

- *LCHF* kaj si xanci kolhydrato xabe (kaj či xas manro) aj o dieto si te xas pherdo mas aj ĉiken ando xamos.
- *GI*-metoda si ke trubus te xas kolhydratori anda laŝo kvaliteto, sar exemplo xamos kaj si sumunca andre aj te avel tut mas, maŝo aj ŝelimita. Fruti kaj si pherdo zaro andre numa te nas xas pra but anda godo.
- *Xamos khatar Nordo* kaj si ke trubus te xas paste 2200 kalorier ando dŝes aj te avel xamos kaj si khatar Nordo sar ŝelimita, phuvako ŝelimita, thulo maŝo, khajni, mas, bamba khatar suluma aj vuloj aj ĉiken.
- *Ande le tate thema* o xamso thol zor te xas hamime ŝelimita, fruti, muri, fusuj aj linta, xumer, thulo maŝo, vuloj aj oliv vuloj. Ando principo ŝaj xas so kames numa trubos te des tu gindo te na xas guglimos, parno herezo, parno aro aj parno zaro aj guglimata.
- *ISO*-dieto lengo xamos si te trubus te xas xabe kaj aĉares ke san cajli te lungo vramja aj ferdi 1600 kalorier trubus te xas ando dŝes, aj te avel 1/3 anda protienori, kolhydratori aj ĉiken. Mas kaj si bi ĉikenesko, maŝo, khajni, muri, ŝelimita aj fusuj ŝaj xas aj te na xas xabe kaj si andre aro.
- *Le sama pala ĉiro kintari (viktvåktarna)* vi godo si.

Akana si pherdo fjalori kaj ŝaj keres dieta aj godola kaj hules dele ando kintari sigo si le maj vestome. Univar phenen ke o ĉiken si xores aj univar phenen ke le "sigo kolhydratori" si xores te xas. Numa svako manuŝ trubul te dikhel khatar peski situatcija aj sar von trubun te keren. – Si tut vramja te keres motiona jek data ando kurko?

Samanta:– Naŝtiv te phenav ke si man vramja pe godo. Naj man či baratori kaj ŝaj aven mansa te kerav motiona, numa si mange

drago te khelav, či žindol vi godo sar motiona. Mušaj te phenav o čačimos ke maj feder bešav aj dav duma pa Interneto, sar Facebook, jo, me bešav but angla e data aj lav informatcija so kerdol kruglom mandar.

Marita asal raduimastar.

Marita: – O manuš či trubul te źal te kerel motiona numa šaj keres źeli kaj miškil-pe o stato. Sar exemplo dosta si te phires sigo aj te les le trepti. Te na les o buso kana šaj les e sikla kaj škola te na avela e vramja pra čori. Naj jek mirakelo sar te hules tele ando kintari kaj o manuš čida pe pesko stato pe jek lungo vramja, o manuš trubul te miškil-pe. Le trin maj važne punktori si kaj o manuš saj kerel karing peske stato si: o xamos, te miškis tut aj te soves. Te tut gindo ke trubul balanso pe o xamos aj te na xas pra but, te miškis tut vi ažutil te aćares tut mišto aj vi anes maj mišto.

Samanta: – Pherdo informatcija tan man. Me te phenav sa so tu phendan si ke trubuv te xas pe o ćaso, te dav man gindo pe o modello pe o tijari te arakhav jek balanso kana xav diminica aj mizmeri. Kana xav te pijav paj vužo aj te xav źelimata svako dźes aj fruti aj te la man sama pala guglimos, čiken aj lon. Aj vi te miškiv-man. Vorta?

Marita: – Jo, vorta! Mange si drago te xal o manus svako ”savatone guglimos” vi glati aj vi kaj phure manus. Kam si vramja te šićos sar te kiraves vužoro aj sastarimasko xamos.

Samanta: – Gado naj vušoro bući numa mušaj te alovav savi metoda si mange maj laši aj te lav hasna anda o trajo. Sa so avel si vi tehara aj naj ferdi akana. Nais tuke anda čiri vramja Marita!

Marita: – Pe sastimaste

Fatima Bergendahl

Te kames maj informatcija saj dikhes pe e webrig www.styrkeprogrammet.se, www.halsosidorna.se, www.viktvaiktarna.se

Baratori kaj ĉi diĉon

O manuš si baxtalo kana si tut jek barato vaj baratori.

Akana site phenav tuke pa muro barato kaj ĉi diĉol.

Maj anglal sas muro maj laŝo barato e cigareta.

Kana aŝukeravas te avel o buso, davas jag jek cigareta, bi te kamav. Ande ŝkola pavas cigareta me mure baratori, vi kana ĉi trubulas. Garavavas aj ĉinavas cigaretori garades te ŝaj avel man jek gor sostar me trubuvav te ŝav avri te dikhav mure baraton. Jipon ĉi arakhlem muro nevo barato kaj ĉi diĉol.

Muro nevo barato kaj ĉi diĉol si o Iphone.

Akana kana aŝukerav te avel o buso, dikhav pe o Iphone vi te trade mange sms vaj jek e-posta, numa ŝanav ke konik ĉi kerda godo. Kaj svako rasto dikhav e lista pe le gilia, kaj laŝardem te aven gata o dŝes maj anglal. Ĉi kerav la ŝkolake buĉa numa si mange muŝaj te lav tele jek nevo appo kaj si mange muŝaj te dikhav te si laŝo. Si man le kaneske dori ande koŝ aj dikhav tela aj ĉi maj dikhav opre.

Kana dikhlem opre lem sama ke paŝte sogodi anen pe mande kaj si len kaneske dori ande koŝ aj dikhav tele.

Asajimos pe o muj, ĉi sim me korkoro te avel man jek barato kaj ĉi diĉol

Ame aĉaras jek kavres.

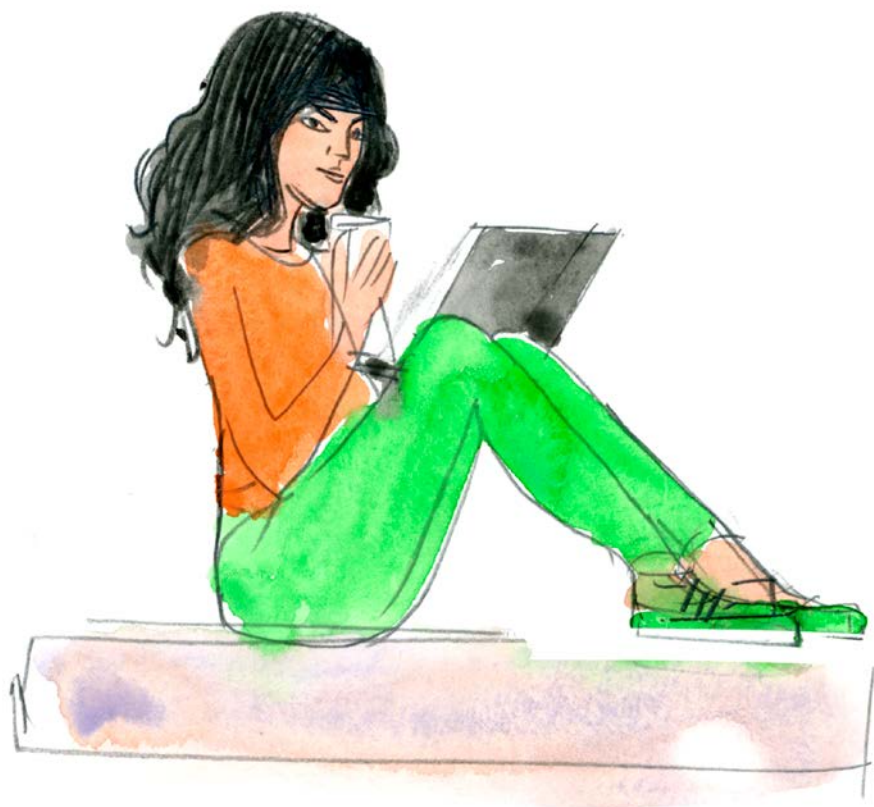
Ŝanes so phenav.

Kati Dimiter 'Taikon

E Maria si la kontakto le romensa pe antregó lumja

Maria si jek romani šej kaj si 17 beršeski aj trajil ando Göteborgo. Voj žal pe dujto levelo pe o gymnasiet aj ginel programmo pe ketanimos kaj si vi e síb žindi andre. Lake si vužoro te šičol neve síba aj vorta akana del voj duma pašte panž síba: švedicka, englisicka, romanes, spanolicka aj francusicka.

Kana e Maria naj kaj bući atunči si lake drago te khelel, te avel ande jek than me peske baratori aj te činel peske cali. Numa si la jek kaver baro intresno, te lel kontakto le romensa pe antrego lumja. Kothe kaj voj bareli opre bešenias pherdo rom. Nas ferdi rom kathar laki vica numa vi kaver rom kaj avenas kathar kaver thema aj denas duma pherdo kaver síba. E Maria phenel ke godo sas jek punkto kaj kerdili gadja zoraes interesantno kathar kaver

šiba. Ande laki familja von kana godi den duma švedicka aj vi romanes hamimes, aj kana voj la žanglimos ke si kaver rom aj vici la voj sama ke sas pherdo dialektori si pe romanes.

- Me šičilem sigo ke si pherdo vici aj svako vici ci den duma sa jek fjalo sar muri familja den duma. O narodo gindin butivar ke le rom den duma sa jek fjalo dialekto aj sa le rom aven kathar jek them, numa gadja dur si kathar o čačimos kaj ta naštis te mothos. Ande skola ramondem pherdo rama pa le rom kaj si sa jek fjalo aj vi diferencija maškar le rom. Dav tut muri vorba, pherdo čudisajle, vi le sitjatorija, phenel e Maria me jek hango mirime.

Pe gadala berš kerdili e Maria prinžardi romensa po Interneto. Late si pherdo riga po Interneto, sar Facebook, Skype aj Instagram. Voj butivar del duma romensa vi kathar kaver thema.

- Pherdo kathar le rom kaj sim man kontakto lensa, me kerdem intervjuo lensa kaj mure rama kaj skola, numa vi ažutisardema pa romane kniški aj kaj šaj arakhav maj informaticija. Godo sas mange defjal kuči, phenda e Maria.

E Maria univar vi del duma kathar jek mikrofono le romensa. Atunči voj lel sama le diferencija kaj si aj vi sar ašunes pe o dialekto kathar če them von aven.

- Me butivar dav duma me jek romani šej kathar e Spania. Laki daki šib si romanes numa me žanav tista mišto romanes aj koro dav duma spanolicka, biriv te ašunav ke si la jek spanolicko acento kana voj del duma romanes. Univar vi phenel spanolicka vorbi kana voj del duma, phenel e Maria asajimasa.

Kaj si e Maria prinžardi romensa pe antrego lumja kathar o Interneto la voj jek maj baro žanglimos kaj si sa jek fjalo aj pa le diferencija kaj si maškar le rom.

- Univar šaj kerdovav bari xolariko kana uni rom phenen ke von ginen-pe maj "čače" rom kathar kaver rom. Dilimos si! Sa le vici naj sa jek fjalo numa si kothora kaj si sa jek fjalo. Numa kana bešlan ande jek them pherdo berš ande pherdo generationori naj čuda ke line le rom le themeske žakonori vaj šib, phenel e Maria aj lako hango si sera xolariko.

Kaj e Maria si lake važno te len maj but rom kontakto kavre romensa aj kaver vici po Interneto.

- O manuš šaj šičol maj but jek kavrestar aj me gindiv ke vi maj but žanglimos le o manuš, getol e Maria o divano.

Mirelle Gyllenbäck

Jek profesionelo studio

Me arakhlem o Erland Kaldaras kaj Romano Kulturako Centro (RKC) ando Malmö. Kamlem te žanav sar si lengo nevo studio kothe. Anda gor kerdam divano sar la-pe o RKC aj sar lenge aktivetori barile ando Centro.

Erland la-pe te phenel ke o RKC ando Malmö sas ži khatar le berš 2002, numa ando 1998 aba line-pe aj sas len jek cinoŕo romano biblioteko. O gindo kaj RKC sas te čiden sa so si pa romani kultura tela jek kher. RKC šaj lašarel jek than kaj te čides tut, jek sala kaj šaj aven le rom. Čačes, na ferdi rom vi kaver žene šaj aven, sar švedanori, themari, raklore khatar škola, studentori, phurore, sa le manuš šaj aven te kamena te lel žanglimos pa le rom aj pa e romani kultura.

Muro pušimos: Savo ženo la e idéa kaj gado?

Erland phenelas ke aba khatar le berš 1970 sas e idéa, o gindo ke trubun te čiden ande jek than khatar le phure rom kaj žindol kaj e romani kultura. Le rom line sama ke le phurane romane zakonori aj le romane traditcij xasavolas. Le rom daranas vi te na xasavol e romai kultura. Kaj le rom atunči nas len minoritetes-status, nas či love te roden aj konik nas lenge intresanto te thon zor pe e buči. Khatar le berš 1996-1997 lam-ame pale te das duma maj jek data aj atunči lam kontakto me Statens Kulturråd aj Malmö stad.

Muro pušimos maj žal angle: Tume rodan te keren bući ande jek than me kaver rom khatar kaver grupori?:

E familja Kaldaras važde o divano te keren gado phenelas o Erland. Ame kamlam te važdas opre jek romano museum ande jek than me sa le romane grupori ando Malmö, numa či gela-pe, pra but problemori aj xoli sas, anda godo cirdam amen avri aj važdam opre o RKC. Numa o Centro si puterdo kaj sa le manuš.

Či dej e Monica si kaj la-pe ando gado?

E Monica la-pe khatar le berš 1990, numa lako dad aj leke pral aba line-pe ando divano aba khatar le berš 1970, numa atunči nas love pe goda sama. Ando berš 1996 rodam love khatar Kulturråd et te šaj lašaras jek romano museum, biblioteko, studio, biografo, cafanava ande jek kher. Von phende ke naj kači love aj lam sar jek projekto 75 000 kronori te šaj lašaras jek biblioteko. Pala godo phendo o Švedo ke le rom si jek jek nationell minoriteto aj o Švedo trubol te lel sama pala romani kultura aj pala romani šib, jo sa so si pa le rom. Atunči ame dikhlam jek chansa te barol e biblioteka aj le aktivitetori kaj sas ande angluni plano. Kaj damna 2002 atunči birisardam te puteras o Centro.

Save žene aven kaj o Centro aj sar plačal len?

Kana ando 2002 atunči sas gado defjal nevo aj pherdo žene avile te dikhen. Kathe aven vi pherdo ternimata kana getol lenge skola aven vi pherdo žene kathar difirenti projektori. Ame inke či ašundam vareso nasul kathar gadala terimata, lenge sas defjal interesanto.

Akana tume lašardan jek studio.

Jo, jek studio si kaj šaj cirdes andre pa romani radio, gilia aj kaver aktivitetori. Ame thodam amen te lašaras o studio kaj januvari 2012 aj birisardam te putras o studio ando 15 juni. Ame boldas ame karing romane ternemata aj von si kaj len sama pala o radio romano. Numa vi kamas te aven ternemata kaj kamen te gilaben romane gili. Vi sumavas te akharas romane rašaja aj das len vramja te šaj den duma pe o radio. Si pherdo droma kaj šaj keras bući. Ame saste birinas te cirdas inke maj but direkt kathar o studio.

Šaj avav kana me kamav?

Si jek schema aj šaj ramos savi vramja kames te malavel e vramja pala sogodi. Normalno kerel 1000 kronori ando časo te keres vramja ande jek studio. Kathe amende či kerel love.

Kathar avel i idéa pa jek studio?

Amende te trin berš sas amen jek radio programmo kaj bušol 1, 2, 3. Tela goda vramja samas ande kaver studiori aj pučindam bare love aj mušaj sas amenge te skurtisarar e vramja ži kaj duj časori. Anda goda ame phendam, ke trubul amen amaro studio kaj šaj avas kana ame kamas aj sode kamas te bešas kothe, antrego džes aj rat, 24 časori.

Sostar trubul jek studio?

Trubul te das chansa kaj ternemata aj vi kaj kaver žene te šaj phenen so kamen ando radio vaj ande kaver media.

Sar žanen le kaver žene ke si tumen jek studio?

Vestonas avri, reklamo, kontaktori. Purme das vi informatcija kathar o radio. Jek data ando korko das avri jek časo kaj si phurane programmori kaj aba sas avri aj vi biris kathar Interneto te ašunes.

Si butivar žene ando studio?

Vorta akana si žene kaj lašaren jek radioproduktiono. Godola žene kaj keren bući me o radio keren akana svako džes bući. Lenge vramja si džese. Numa kaj mizmeri aj ratčiako si vramja te žas kaj o studio.

Kerdan tume vareso kaj boldel-pe karing ternemata?

Cirdam andre pe o radio paramičia, radioprogrammo, gilia numa si pherdo želi kaj šaj kerel o manuš.

Le manuš kaj aven, ande će berš si von?

Či dikhas pe le berš. Le paramiči kaj phendam boldas amen karing šavoře aj o radioprogrammo boldas amen karing ternemata aj pa religiona si pa sa le berš.

Si tut vareso kaj kames te phenes amenge?

Jo, o studio si nevo aj si jek profesionelo studio. Aj mila si te na aves te si te kamesa te cirdes andre vareso, ke ivja si.

Savensa kerdan tut bući te šaj lašaren jek studio?

Ame kerdam bući ande jek than me o Sofielundsskolan, Folkets Hus, Radio A.G.R.A aj o Studieförbundet Vuxenskola. Te kamesa maj informatcija pa gado studio šaj les tu kontakto me o RKC ando Malmö www.rkcmalmo.se

Iren Horvatnc

**Rom ando Švedo
– ande jek vramija
kaj pařudolpe**

Rom ando Švedo – ande jek vramja kaj paŕudolpe

Vi te sas le rom ando Švedo khatar le berš 1500 šaj mothos ke lengi situatcija kana godi sas ande kavrengi vast. Anglunes sas o dikhimos le manuŝengo pe lende mišto numa vramjasa ŝuklilo lengo dikhimos pe lende. Ando berš 1500 phenda o amperato Gustav Vasa ke trubon le rom te mukhen o them fugasa. Aj te sas te arakhenas romen trubonas von modarde. Kana o Gustav Vasa gelo tele pa pesko skamin aj kaver žene lene leski buči, atunči leske kaver manuŝ inkerde sa godolatar politika karing le rom. Ando berš 1637 inklista jek nevo zakono ando Švedo. Kothe aŝelas ke sa le romane murš trubonas amblade te meren aj romane žuvlia aj ŝavoŕe trubonas naŝade avri anda them. Ando berš 1660 la o riksdrotsen Per Brahe (paŝte o maj baro raj ando Švedo, kaj sas baro pe le zakonori) aj trada jek bari kompanija rom ando Filanto kaj pe godja vramja sas jek kotor anda Švedo. Godola rom lene phurane khera kaj mukle le finiŝanori aj trajinde von ande lende. Von si le phurane njamori kaj e kompania kaj sas tradine avri anda Švedo de dumolt aj kaj akana bolde palpale ando Švedo aj kaj phenas lenge (ŝveditska) finiŝitska rom.

Pala o zakono pa čoŕore kaj sas ramome 1923 nas slobodo ”zigani aj tater” te aŝen maj but sar trin kurke ande jek kommuna, pala goda vramja trubonas von gonime maj dur. Gado zakono žalas angle ži ando berš 1960.

O sitjarimos khatar o berš 1942 kaj sas kaj o Socialstyrelsen sas o profundo ande lengi buči, ke ”zigani aj tater” kaj phirenas gav gavestar trubonas činde sar asocialne manuŝ. Maŝkar le berš 1934–1975 sas o zakono pa sterilisering o maj baro. Maŝkar gadala berš kerde von 63 000 steriliseringar ando Švedo. Dopaŝ anda sa gadala manuŝ sas pe zor thode te keren o sterilisering. Žinde avri ke paŝte 450–500 žene kaj phenenas lenge ”tater”akliste steriliserade. Gadala manus nas le chansa te avel le familja ando trajo. But anda le manuŝ kaj nakhle o bajo si le resande, le rom kaj sas ando Švedo khatar le berš 1500.

Numa uni eksempiori so nakhle le rom ande historia Šveditsko. Te šaj ačares e situatcija adžes, trubol e žela važdeni opre.

Ande svako ketanimos kana godi sas kaj le manuŝ jek muŝaj te arakhen doŝale te šaj ŝuden sa le bajori pe lende. Te sas ke anklista doŝ pe mal kaj barol e zov, vaj ke či ankliste le ŝeftori laŝe. Le rom sas kana godi doŝale le manuŝenge ando ketanimos. Le

rom kana godi trajinde romanes kaj sas kaver fjalo sar trajinas le manuš ando ketanimos. Gado sas vi kana zumavenas le manuš pe zor te trajn le rom kaver fjalo, aj le rom nas len putařa te puřončin korkoro sar kamen von te trajn.

Vi te dikhle le manuš e situatcija le romengi situatcija le beršensa pe 1900-berš, šaj mothol o manuš ke ando berš 1960 angluni data aresla le romenge pušimata pe e agenda kaj le politikanti (le politikanti puterde peske jaka). Sar arese le rom ando Švedo ando berš 1500 sas o pušimos pa le rom aj leng situatcija, pa lengi putařia aj so nas lenge slobodo aba krisdino khatar le raj, vaj khatar e kangera vaj khatar o them. Ando berš 1900 sas vi le romengo trajjo, traditcija aj kultura ande le vast kaj journalistori, profesori aj kaj manuš kaj ramonas křiški. Numa le gindori pařudnesajle ando gor pe berš 1900. O trajjo kaj trajinas le rom gindinas le manuš ke trajinas-les ke sas amari kultura aj vi ke le rom trajjo sas jek pharimos kaj o šveditsko ketanimos (jek ketanimos kaj thol baro kintari ke o mištimos le ketanimasko te arese sa le manušen) kaj barolas ando gor pe le berš 1900.

Rodijimata ando centro

Le rom linepe te marenpe anda le manušenge sastimata ando berš 1930. O Johan Dimitri-Taikon vo sas anda le phure rom kaj anglunes phenda ando berš 1930 ke trubol vi kaj le romane šavořen e putařia te phiren ande škola sar le šveditska šavoře. Ande pesko ram kaj le šveditsko amperato ramosarda vo ke trubon te den kaj le romane šavořen škola. Numa gadala vorbi či line von opre. Von thode opre kaj Medicinalstyrelsen (Socialstyrelsen) te keren jek inventacija sode šveditska rom trajin ando them. Von dikhle ke pašte 500 šveditska rom sas ando them. Gada buči nas e angluni data kaj o them kerda inventacija pe le rom. Vi ando berš 1907 aj ando berš 1922 kerde von sa jek fjalo inventacija.

Ando berš 1956 avila jek "zigenarutredning" khote sas ramome ke le romengo trajjo sas te avel maj lašo te mukhena le rom pengo romanimos aj kultura aj te kerdon assimilime. E ambicuja sas anglunes te bešen le rom pe jek than ande khera, te šičaren len kaj jek buči, aj te šičaren len te džinen aj te ramon. Ando dujto ram sas ramome ke komunori aj kaver sitjarimaske thana šaj roden love khatar o them te de kaj le romane šavoře specialno sitjarimos. Pe lungo vramja sas o gindo te šaj žan le romane šavoře ande normalni klasa ande jek than le šavořensa anda Svedo. Sa le švedoske raj aj šerotne sas pe jek gindo. Ke gado ažutimos sas

te kerel ke le rom fugasa sas te den andre ando ketanimos aj pe ultimo saste anklen assimilime. Vi kaj dine kaj le rom khera ande pripa, sas te ažutil ande gado gindo.

O porunčimasko gindo paŕudinisajlo lokores. Ando berš 1973 anklista avri jek nevo "zigenarutredning" khote ramolas ke o them paŕuda pesko gindo. Akana si le romen slobodija te phenen sar kamen kana si pa lenge pušimata. Numa e slobodija či ažuti-sarda te anklet le romengo trajjo maj mišto.

O socialno doktoro aj kaj ramolas kņiški Johan Takman das les o them ando berš 1962 jek buči te dikhel pe le 700 šveditska rom sar si lengo sastimos. Vo sas maj-angla manuš ando riksdagen kaj dikhla aj važdilas sar o šveditsko ketanimos mukhelas jek kompanja kaj sas ando them te trajin ando čorišimos. Le šveditska rom sas 2,7 procenti ande le berš 1965 vaj maj phure aj le švedoske manuš sas 21,7 procentori. Gado katastrofalno situacija sas ke le rom mušaj sas te trajin avri antrego berš, vi te sas vramji čore, ande vurdona vaj ande cinoře kheraŕa pe gora ande le forori. Pašte sa le rom kaj sas andre ande inventacija či phirde ande škola.

E Katarina Taikon staraisajli ande žela

Vi te sas le romengi žela pomnime maj anglal tela le berš ando 1900, kana godi gilitar o pušimos pe barval. O pušimos či lenas les pe čačimos aj sa gada fugo sar avilo o pušimos sa gada fugo žalastar. Trubolas jek romni kaj sas la skucome chib e Katarina Taikon te marepe aj te mangel le profundoske čačimata sar ketanimasko švedano – te šaj žan ande škola aj te len khera – aj te miškil le pušimata. Laki buči kerda ta puterdile le jaka kaj le raj, ke von mukle jek komanja manuš rigate aj diskrimenerime. Ando berš 1963 das e Katarina Taikon avri peski kņiška Zigenare. E kņiška šaj mothos ke anklista sar jek nevi vramja. Nas jek cajtungo vaj telivisa ando Švedo kaj či pomenilas laki buči kaj starailaspe anda le romengi čačimata. Ando Švedo phenenas le manuš ke le rom či kamen te trajin ande khera aj ke von sas maj sikhade le šileasa ke lengi morči sas maj thuli. Ande peski kņiška la e Katarina aj modarda lenge gindori so sas len pa le rom, kaj von phenenas aj sitjarenas le narodos kaste te na den len khera. Sa godo berš kana avila e kņiška avri line le uni rom khera. Le šerotne le themeske dine pe duma te den kaj le maj phure šveditska rom adokatcija, ke pašte sa le rom či žanenas te džinen aj te ramon.

E Katarina Taikon dikhla ke žalpe te ansares maj baro žanglimos le manušenje pa le romengo prosto trajjo. Voj ande jek than

Johan Takman aj Thomas Hammarberg lašarda voj jek organizacija kaj bušolas "Zigenarsamfundet". Von ande jek than mang-le le profundoske čačimata kaj si ramome ando FN. Von ande jek than vi dinepe gindo sar šaj kheren jek romani vuči škola. Kothe saste len le studentori sitjarimos kathar manuš kaj phenelas lenge divanori aj te žan pe thana kaj šaj len kaver žanglimos kaj nas lenge dino maj anglal. E edukacija sas te avel te šičtion le rom maj formello sitjarimos, ke len aba sas len le trajosko žanglimos. Milaje ando berš 1964 kerde von jek šove kurkengi škola ando Skrekhyttans vuči škola kaj le phure rom. E škola sas le romenge defjal drago numa či maj thoda o them opre goda škola. Pe goda vramja la o Skolöverstyrelsen ando berš 1966 te puřončil aj la aj puterda neve školi kaj le romane studentori. Numa but žene sas len kritika pa le školi, jek anda lende sas o profesoro ande pedagogika Arne Trankell kaj vi sas andre ande e organizacija "Zigenarsamfundet". Vo kerda inventacija pe le školi aj phenda ke pra telardo edukacija si len. Le berš ando 1970 phandada o them le školi kaj sas numa romenge. Uni anda le romane studentori gele maj dur kaj kaver edukacija, aj uni zumavenas te trajn pe seftori bilonensa. O činojime trajo kaj trajnas le rom aj bi edukacijasa aresle but žene te trajn pe čorengo. Aj uni anda le rom dine le phuroreng love. Šaj dikhel o manuš vi kaver fjalope gada buči, o ketanimos mangla te ažutil le manušen kaj trajnde ande diskriminacija aj avral o ketanimos. Manuš kaj ankliste nasvale pala trajo aj kaj žindele sar le maj telarde ando ketanimos.

Stockholms Finska Zigenarförening

Nas numa e Katarina Taikon kaj marelas pe anda le rom ando Švedo. Ando maškar pe le berš ando 1960 anklista jek finištisko romengi grupa ando Stockholmo. Von dikhenas maj but pe situacija kaj le finištiska rom ando Švedo aj vi ando Filanto. E grupa la pe te kherel but fjalori inventacija. Ando berš 1972 paŕudenisajli e grupa aj anklisti Stockholms Finska Zigenarförening. O šerotno ande organisatcija sas kana o Armas Lind kana o Aleka Stobin. O šerotno Yrjö Tähtelä la ando berš 1973, kaj sas jek baro artisto ande Filanto, la e žela ande peske vast aj thoda opre *Nordiska Zigenarrådet i Stockholm*. Pe goda vramja sas pašte 1200 finištiska rom ando them, ta von aba sas e maj bari romani kompanja ando Švedo. Vi rom anda Evropa sas ando Švedo kaj puterde organisatcija, aj kaj vramjasa anklenas andre ando *Zigenarrådet*. Ando berš 1998/1999 nevardepe e organisatcija *Nordiska Zigenarrådet* aj inkluste *Romernas riksförbund*. O förbundo inke si numa jek grupa gela avri anda e organisatcija aj puterde jek förbund kaj bušol *Riksförbundet romer i Evropa*.

Šaj mothos ke le finištiska rom me penge organisatcija phirade

Nordiska Zigenarrådets beršesko čidinimos ando berš 1975. O šerotno si Aleka Stobin. Christa Berg ži avri pe čači si sekretarka.

maj dur e buči kaj puterda e Katarina Taikon. Le romane organizacija nas nevimata. Ande Evropa aba sas romane organizaciji kaj ažutenas le romen te len čaćimos ando ketanimos. Numa o Švedo aj o Filanto sas kaj ašunenas maj but pe le rom ando ketanimos.

E škola pala e Katarina Taikon

O zakono la školako la pe ando berš 1842. Numa opral de 100 berš la ži pon godo zakono sas žindo pe romane šavoře, tomna ando berš 1960 la pe te lel o zakono. Ando 1970 anelas ke žalas mišto ande škola le romenge, numa o čaćimos sas vareso kaver. Le rom daranas te traden le šavořen kaj škola aj žalas lengo drom. Nas ke či kamenas le rom te šiçon lenge šave te ramon aj te džinen. Numa sas ande le rom jek dar te na xasaren le šavoře kultura aj e traditcija ande škola, ke e škola sitjarelas ferdi peski šveditsko traditcija aj dikhimos kaj sas len ando ketanimos. Jek dikhimos kaj nas slobodo te dikhen le rom maj anglal. Vi sas lenge dar te na anklen le šavoře assimiliremi aj te na mukhen pengi kultura aj te len e šveditsko "kultura". Le romane šavoře sas vi mobime aj diskrimenerime ande škola khatar le gažikane šavoře. Aj e škola či žanenas sar te aven karing le romane šavoře. Vi te sas uni sitjatorora kaj mangenas te keren mišto nas le dosta žanglimos sar te aven karing dada aj deja aj vi šavořen kaj šoha nas le škola.

Neve romane kompenji ando Švedo

Ando 1970 avele neve rom ando Švedo kaj vi von mangenas penge čaćimata. Aj le rom anda Finlandia aba bešenas ando Švedo khatar le berš 1960. Kaj dikhle le raj ando them so žal, line von sera dar so site anklel la maj angle. Kaj anklista ando Švedo puterde granitci ando berš 1954, te šaj den andre manuš te kheren buči vaj gada, naštinda o them te ašavel le manušen te den andre ando them. O them mangelas te dikhen le manuš pe le finešitska rom sar finešanori. E žela sas ke o them či kamelas te del kaj le finešitska rom le želi kaj sas pe sama kaj le švedoke rom. E žela či anklesta sar von kamle, aba 30 žene anda le finešitska rom linepe ande škola kaj sas pe sama kaj le švedoke rom.

Tela gadala berš avele pherdo rom vi anda kaver thema ando Švedo. Gada buči darada le manušen ando parlamento, kaj phenenas ke naštin maj te len sama so žal le romensa. E Katarina Taikon aj o Thomas Hammarberg mothon ande pengi kniška

Ursäkta att vi stör kaj le raj ando parlamento, kaj denas дума ke trubolas o Švedo pale te thol opre jek zakono ke le raj šaj alon kon del andre ando them. Ande praktika sa gada ke le raj sas te alon avri save romen kamen te mukhen ando them. Le kaver rom kaj mangenas te den andre ando them ke sas diskriminerime ande le kaver thema sas lenge slobodo te den le avri anda Švedo.

Gosto ande Indija

Ando berš 1976 trada jek komanja finišitska rom ande Indija. O gindo sas gadale romenge te žan pe lumjiaki konferencija ande Chandigarh, kaj si jek foro ando provinsa Punjab, panže-pajen-go-them, kaj vi mothon le manuš ke si le romengo them. Kana sas le rom kothe mangle von vi te arakhen peske vica kaj si Indijatar. Pe konferencija sas pherdo rom anda Evropa numa le finešitska rom sas maj but žene. Konik anda le rom šoha nas ande Indija numa le manuš line sama ke vušoro sas le romenge te malaven pala le zakonori la Indijake. But žene anda lende či žanenas te den дума englešitska, numa denas ando gor, ke denas дума romanes kaj si chib anda sanskrit, kaj si akana e chib ande Indija kaj žal ando punjabi aj rajasthani.

E chib e romani – romani chib

Vi te si but želi kerde tela gadala berš pa romane pušimata, či thoda konik kintare pe e chib e romani. Goda žela pořudinisajli ando berš 1980 atunči ramosarda o Švedo tele e chib. E angluni kniška romanes kerda o Skolöverstyrelsen ande jek projekto "Läromedel på zigeniska". Sas uni kniški ramome pe romani chib ande Evropa, numa von sas ramome pala peske themenge bokvi, ta či hasninas le manuš te šičtaren pala lende ando Švedo. La pe jek projekto kaj cirde opre manušen kana denas дума paramiča aj divanori, te šaj arakhen avri vorbi aj gramatika. Le rom kaj sas andre ando projekto sas len but manuš vi ande kaver thema, vi kaj institutori aj vi romensa. Aba ando berš 1977 sas le rom pe jek konferencija ando Paris, kothe line von opre o divano te arakhen avri jek ortografia pe romani chib. Gado divano pe la šavořenge drago. Kana avele khere la pe e bučiaki grupa te kheren jek kniška pe sa le chiba romane kaj le rom. Khote sikhade von sar šaj ramos romanes. O anav la kniškako sas *Amari sib*. Anglunes kana dine avri e kniška vačisajle but manuš. Jek buči šaj avel ke but žene či kamenas te avel e romani chib ramome. Numa pala e

Finišitska, polešitska, jugoslavitska aj ungritska rom kaj čide pe kaj Lumjako kongreso ande Indija 1976 kana sas gosti kaj premiärministero Indira Gandhi.

angluni kňiška avela maj but kňiški avri, jek divano pa jek murš aj žuvli, e kňiška pala Rut anda phurano testamento haj uni knigi cinore savorenghe kaj sas bolde pe romani chib. Le neve bokvi sas laše.

Ando berš 2007 avela avri e angluni Šveditsko – romani lexikon, pe arli. Sa jek fjaló lexikon si te avel avri akanas pe kelderash aj lovári.

O materialo pe romani chib žal angle

Tela o berš 1990 la pe e buči čáčimasa pa kňiški pe romani chib. But anda le rom sas kaj mothonas savendar kňiški kamas te kheren. O Skolmyndigheten sas len jek ambicija, svako rom kaj ande jek materialo te keren jek kňiška, ažutisarda o Skolmyndigheten

E angluni romani kniška ando Švedo kaj lašardo o Skolverket khatar jek grupa romensa.

le romen te keren les. Te šaj sikhavenas ke trubolas len ande buči te sitjaren, atunči anklista o materialo jek kniška. Uni eksemplori pe šiçarimos angle tela le berš 1990 khatar rom si; *Amare anglune betivura* – jek buči te šaj šičos te džines pe lovaritska, *Akana ginas romanes* – jek kniška kaj džines kaj sas neve textori ramome pe pherdo fjalori dialektori romanes aj *So ame herdam* – jek šičari-maski kniška karing glati aj ternimata pe kelderash. E buči žalas anglemosa ži kaj le berš 2000, aj avile kniški pe arlitska – *Amaro Ljil* aj pe resande romanes – *Miro rakkar romani* aj e buči *Saga och Sanning 1–2* kaj si lašardo pala Evropasko školako plano pe romanes aj si pe arli, kelderash aj šveditska. Karing dada aj deja aj bučarne ande angluni škola lašarde *Miritza och Sebastian* kaj si pe kaale romanes, finišitska aj šveditska. Opral pa godo ta o Skolmyndighet ažutimos kaj e romani historjaki kniška *Svarta rosor* – *Kale ruze* aj jek antologija pa romane poesi khatar pherdo fjalori thema *Bikheresko bi limoresko* – *Utan hus utan grav* aj vi pherdo glatenge kniški.

Rom khatar Balkan

Tela le berš 1990 ande Evropa sas asbade pherdo manušengo trajo khatar o marimos. Ande phurani Jugoslavija phadžila o them ande khotora tela le berš 1990. Jek bari dar sas le manušes, aj pherdo manuš rodona te traden ande kaver thema ande Evro-

pa, te lašaren penge jek maj lašo trajo. Pherdo anda lende sas rom kaj rodepe te aven ando Švedo. Von daranas te phenen puterdes ke sas rom aj but žene anda lende garade godo kana aresle ando Švedo. E situatcija karing le rom ande phurani Jugoslavija sas vi laši aj vi čori, but anda lende sas len gymnazie vaj edukatcija khatar universitetori, kaj kerda te vušorinda lenge te len pača ando Švedo. Numa pherdo žene či phenenas puterdes ke sas rom sar eksemplo kana rodenas buči numa garavenas aj phenenas le themesko identiteto aj vi ande kaver fjalori situatciji.

Le berš 2000

Tela le berš 2000 la pe te dičol ke pařudinisajli e romengi situatcija ando Švedo. Politikori aj šerotne line pe te dikhen opral pa romengi situatcija aj lengo čačimos maj bufler. Le raj aj le romane organizatciji line pe te keren buči ande jek than. O manuš šaj phenel čačes ke le romane pušimata žanas maj but angle telal le 10-15 berš so kerdila tela antrego 1990 berš.

Le rom len čačimos sar jek nationelno minoriteto

Ando berš 1999 roda o Švedo la Evropako konsiljo e ramaki konvencija sar te len sama pala le nationelna minoritetori aj le evropake zakonori sar themeske regionori- vi minoritengi chib. Khote ašelasa le zakonori sar te len sama pala nationelna minoritenge

2007 avela o angluno Šveditko-romano lexino. Gadja data pe arlitsko. Sa jek fjalo lexino lašaren pe kelderashitsko aj lovaritsko.

chiba, kultura, traditcija aj religija. Andre ando ŝveditsko minori-
tengi politika si o gindo te len sama aj te buflol o manušesko čači-
mos. O zakono si te len sama pala le nationalne minoritetori numa
vi te zuravon aj te avel len chansa te avel lengi vorba žindi kana
puročin pa pušimata kaj si pa lende ando ketanimos. Aj vi te avel
len putaŕa kaj le nationale minoritetori te puŕončin aj te len sama
aj te buflol lengi chib, te len sama pala pengi kultura te ŝaj birin te
phiraven la karing e nevi generatcija kaj avela. Jek manuš kaj si
nacionelno minoriteto trubol te avel barimatengo ke si minoriteto.

Le panž nationalne minoritetori ando Ŝvedo si le judovori, le
rom, le samori, ŝvedoske finlantesori aj tordnetalingar. So si sa jek
fjalo maŝkar sa le grupori si, ke sas ande Ŝvedo tela jek lungo vram-
ja aj si maŝkar le grupori jek puterdo phanglimos. Kaj sa le grupori
si vi jek religija, chibako aj kulturako identiteto aj kamen te inke-
ren pengo identiteto. Važno si te vaŝdes opre si kaj sa le nationalne
minoritetori jek manušesko idenifikatcijako principo. Godo si ke
o manuš korkoro alol vaj žinel pe ke si nacionalno minoriteto aj te
kamela protekcija aj aŝutimos kaj o ketanimos del le manušes. Pe
kaver vorbi ŝaj phenes ke o manuš alol korkoro te kamela te phenel
aj te premil peski identiteto sar jek nacionalno minoriteto.

Rodijimos tela le berš 2000 kaj si la romano dikhimos

Ando berš 1997 avela jek raporto *Romer i Sverige – tillsammans i förändring (Ds 1997:49)*. O kulturako departamento laŝarda o
raporto aj e angluni data sa le rom ande jek than aj jek forosko
rodijimos. Ando raporto ramon pa pherdo vici lengi situatcija
ando Ŝvedo, aj phenen ke muŝaj le rom te avel len jek aktivno
khortor ande buči kaj si pa lende. O raporto kerda ta vi o regeringo
phende te thon opre *Råd för romska frågor* ande Regeringskans-
liet. Andre ande grupa kaj laŝarda o foro sas andre le maj bare
romane grupori ando Ŝvedo aj lengo gindo sas te avel hulado vorta
te avel vi murŝ, žuvlia aj ternimata. Le kaver žene kaj sas ande
grupa sas Regeringskansliet, Integrationsverket, Ombudsmannen
mot etnisk diskriminering aj Svenska Kommunförbundet. O
gindo palal sas te vaŝden opre le pušimata pa romengo čačimos
pe e politisko agenda aj te phirel nationell te vortolpe le romengo
čačimos sar jek nacionalno minoriteto. Mona Sahlin, kaj sas inte-
gratcijako ministero tela goda vramja, phenelas ke trubol te cinol
le hulijimos maŝkar grupori ando ketanimos sas jek baro punktor
ando regeringkansliet. Numa e buči aŝeli.

Ando februvari 2007 thode opre e Delegatcija pe romane puŝi-

mata, *Delegationen för romska frågor* aj e šerotni sas e Maria Leissner, la Delegatcijaki buči sas te lašaren jek kniška kaj o regeringo aj te sikhaven čačes sar te keren buči pa romengi situatcija ando Švedo, te šaj vortol pe. E Delegaticija pe romane pušimata vi sas te aven keren nationalno buči te vortol pe e romengi situatcija ando Švedo ažutin te na aven phaken romengo kulturako, politisko aj socialno marginaliseringo.

E jek khotor ande Delegatcijaki buči sas te ažutin le projektori ande le komunori aj kaver bučia kaj sas o gindo te vortol pe e romengi trajo. Jek konkreto eksempla pe godo si e buči *Romska informations- och kunskapscentret (RIKS)* ando Malmö. RIKS buči sas te buflaren le romengo te puročin vi von aj te avel lengi vorba žindi ando ketanimos, aj adžes si la antrego komuno ande buči ando Malmö. Adžes šaj den von le manušen informatcija aj ažutimos le romen te len kontakto me o ketanimos. Von šaj den le manušes ažutimos kaj rom te kamena te važden opre jek organizatcija vaj te roden love kaj jek projekto. Von keren vi buči te buflol o žanglimos pa romengi historija aj kultura. Godo lašaren von ande informatcijake čidimata aj pe tema aj keren buči ande jke than le rajensa, organizatcij kaj kamen te keren lensa buči aj romane organizatciji.

Školi kaj si len romani tema

Ando Švedo adžes si školi kaj si len romani tema. Agnesbergs folkhögskola ando Göteborgo si e angluni romani manušeski vuči škola ando Norden. Ande škola si kaj le studentori chansa te len penge školaki diploma aj vi te činen maj dur e edukatcija pe gymnaze levelo. IRIS- škola ando Malmö sas khatar le berš 1990. Ande škola si kaj le studentori chansa te len edukatcija pe šveditska pe themune (SFI) aj šveditska sar dujto chib. Kaj le studentori den vi žanglimos pa romengi historija, sar le rom trajin adžes ando Švedo, o zakono pa le minoritetori aj pušimata pa demokratcija. Pe školako levelvo si Roma kulturklass ando Stockholmo aj sas khatar le berš 1990. Sa le bučarne ande škola si rom aj kana sitjaren si vi pe šveditska aj pe romani chib. O gindo si ke le romane studentori te aven baremantange ke si rom aj pengo šveditsko identiteto- aj vi te inkeren vi le duj identitetori. Le sitjarimata anda diminači si pe romani chib aj pe mizmeri si le sitjarimata pe šveditsko chib. Le phure studentori ande škola trubon te aven jek lašo patreto kaj le maj terne studentori aj e škola keren buči de fjal paše me le studentonge njamori.

Delegatcija pe romane pušimata thode tele ando juli 2010 aj mukhle avri o raporto *Romers rätt – en strategi för romer i Sverige (SOU2010:55)*. Khate sikhavas punkturi so trubol o foro e kerel:

- Te zuravol le rom khatar te keren zurales lensa buči ande ketanimos aj te aven maj but rom kaj puřončin aj te avel lengi vorba žindi.
- Te vorton le romengi ekonomiija aj te lašaren edukatcija, buči, khera, sastimos, kultura, žuvlia aj ternimata
- Te vortol pe o pačajimos maškar le rom aj o narodo aj te len o angluno paso te thon opre jek "Sanningskommision".

Romani media

Jek važno khotor ande šveditsko minoritetengo politika si ke le nationalne minoritetori te avel len chansa te garaven aj te buflaren pengi chib aj pengi kultura. Te šaj lašaren godo si kaj e romani media jek važno khotor ando godu. *Sveriges Radio Internationals program på romani* thon avri jek dopaš časo svako džes aj phenen aktuelna pe švedoke aj romane nevimata pe romani chib. Ando programo si vi andre intervjuori pa rom aj divanori aj pa romengi situatcija ando Švedo aj Evropa.

Le Romane Nevimata si jek romano cajtungo kaj bolde pe karing ternimata. Le artiklori si ramome vi pe šveditska aj vi pe romani chib. O gindo kaj o cajtungo si te te važden opre e romani chib aj te ačaren godu le romane ternimata numa vi te buflol lengo žanglimos pa džinemasko ačarimos. Von kamen te den kaj le romane ternimata informatcija pa nevimata, pa romane čidinemata, informatcija pa kursori, numa vi te važden opre romane laše patretsi. E redaktcija kamen te aven paše karing le manuš kaj činen o cajtungo, anda godu traden von avri nevimasko lil pe e-pošta pašte jek data ando šon, te šaj den informatcija kaj ternimatat so žal tela godu šon.

Radio 123 si jek radio programo khatar, pa aj ande jek than ternimatsentsa. Kaj le ternimata den len chansa von te puřončin aj so si andre ando programo. Sa le divanori kaj važden lengo ačarimos aj asbal len ando radio programo si o manuš kaj inkerel o radio. Le romene ternimata si andre ando radio programo aj si ande jek than pe le divanori aj vi te mangel džila kaj kamen te ašunen.

Egzibicija Romska röster si lašardo ande jek than romensa ande jek projekto ando Upplands museum ando Uppsala. Le patretsengi egzibicija phirda kolo ando pherdo forori ando maškarono Švedo. Gado patreto si khatar Eskilstuna.

Sitjarimos ande daki chib buflol aj kerdol interaktivno

Tela le berš 2000 buflila kana aj den avri neve sitjarimaske kňiški aj kerdile maj interaktivna. Adžes si len computero aj Interneto maj buflo, aj vi kana sitjaren studentori. Akana si aba po Internet kaj lašarde kursori ande romani chib kaj si vi pe arlietsko, kelderashitsko aj lovaritsko. O gindo si ke le kursori te aven sar jek khotor kana či birin te arakhen le komunori te avel jek romane sitjaritorija ande daki chib.

Tema Modersmål kaj si pa Skolverket aj si sar jek čidinimasko than po Interneto kaj si andre informatcija aj bučia kaj si po fokus pe chiba, kultura aj edukatcija. O gindo si te važden opre sitjarimaske kňiški, numa vi te len opre pušimata kaj si pa sa le chiba-

ke grupori. Tema Modersmål si la adžes 45 chiba aj sitjaritorija ande daki chib si kaj lašaren la ande goda chib kaj von sitjaren. E romani chib si representivime ande sa le panž dialektori; arli, kelderash, lovara aj resande romani.

Maj dur adžes si jek Evropaski kursako plano pe romani chib. Godo si ke le sitjarimata aj le kniški kaj den avri pe romani chib, trubol te avel ande lende romanipe- jek romano dikhimos aj gin-do. Ando kursako plano trubon te len la te šaj buflol o sitjarimos ande aj pe romani chib ande Evropa.

Vitbok vaj Sanningskommission

Regeringens Delegation pe romane pušimata phende ande pesko raporto *Romers rätt till – en strategi för romer i Sverige*, 2010 kaj

Anguni rig khatar o cajtungo *Kvällsposten* 23 septembro 2013.

Jek čidinimos khatar pherdo čidinimata maškar rom aj raj khatar o foro, pala so kerde le rajbare ando Malmö e registratcija pa le rom.

jek sannings- och försoningskommission, čačimasko- aj pačako komisja, ke sas te thon opre te vortol pe romengo pačamos karing o ketanimos aj te važden ande jek than pačamasko hulidimos aj vi te keren rodijimos pa kompensatcija pa o nasulimos kaj kerda o ketanimos te pherdo berš karing le rom. O foro alonda te keren o pušimos ande jek vitbok, kaj site avela ando 2014.

O gindo pa o vitbok si te keren dokumentatcija opral pa le nasulimata aj diskriminatcija kaj sas dumult. Numa kaj avela avri khatar le rajbare ando Malmö pa e registratcija pa sa le miji rom aj Stockholmosko forosko registratcija opral pa le rom kaj thode opre ando berš 1960, kaj khote ramonde sar ke si antrego aj dopaš Z ži khatar le berš 1996 aj kaj si pašte sa jek fjalo o registratcijako systemo pa le Z-semno kaj o Socialstyrelsen, kaj kerdol inke maj zuralo, ke le nasulimata aj diskriminatcija kaj nakhen le rom, nas ferdi dumult vi ži adžes keren godu. Dičol pe ke le nasulimata aj e diskriminatcija si phangli karing o dikhimos kaj šaj phenes karing le vicako rodijimos, kaj si buflo ando šveditsko ketanimos.

O projekto karing vitbok si anžardo pe dočale patretsi ke o officialno nasulimata aj diskriminatcija karing le rom, si jek historijako fenomeno. Godu kaj aveli akana angle pa o nasulimos, bi pačajimata aj le manuš kaj keren kontrola ke si o manuš rom, naštil konik te dikhen rigate. O vitbok či site avela dosta žindo,

vi te ramonde e fakta pa le bučia kaj sas dumult pa le nasulimata.

Romane grupori aj organisatciji aj vi terne ternimata aj phurre rom sas ando kontakto tela damna 2013 kontakto le forosa aj ande media, kaj phende zorasa, ke godo kaj trubol akana khatar o regeringo jek čačimasko komisja, sanningskommission, kaj naj phanglo varekasa. Jek godo lestar trubol sar maj sigo te thon opre, naj či jek profundo te bešen te ažukeren pe jek vitbok.

Dosta si akana!

Mirelle Gyllenbäck

Förslag på arbetsuppgifter

Tema 1

Fundera på vad det betyder för dig att du är rom? Skriv gärna ner det!
Vilken av de olika texterna stämmer bäst in på dina egna erfarenheter?

Har du någon gång undvikit att tala om att du är rom? I så fall i vilket/vilka sammanhang?

Fyll på vad du som rom är bra på i Katis Tio i topplista!

Har du någon romsk förebild/idol? Ung eller gammal – känd eller okänd?

Tema 2

Beskriv ditt drömröllop!

Skriv en egen kärleksdikt!

Samtala kring vad du tycker är lämplig ålder att gifta sig.

Om man enbart gifter sig "på romskt vis" motsvarar detta samboförhållande enligt svensk lagstiftning. Vad innebär detta när det gäller vårdsnaden av barnen? Vad behöver man tänka på när det gäller vem som äger vad av det man köper till hemmet? Vem står som förmånstagare i försäkringar? Vad måste man göra för att man ska ärva varandra?

Tema 3

Vilka religioner känner du igen från texterna? Känner du till ytterligare religioner?

I flera texter påstås att romerna är ett religiöst folk även om man känner tillhörighet med olika religioner. Vilken är din erfarenhet?

I texten om Husvagnen i Tema 8 undrar Kati över ikonerna som finns i vagnen. Vilka romer har ikoner och kanske en "bönehörna" i sina hem?

Tema 4

Vilket är ditt "drömyrke"? Vad krävs det för att du ska nå dit?

Vad tror du att du kommer att syssla med om 10 år?

Utgå från anvisningarna och skriv din CV!

Skriv ett svar på en platsannons. Välj en annons från en tidning eller Platsjournalen!

Vilka förmåner har man som arbetstagare om man tillhör en fackförening?

I en hemförsäkring ingår ersättning vid inbrott och stöld och brand i hemmet. Dessutom ingår ansvarsförsäkring, rättskydd och personskydd. Personskyddet ger dig möjlighet till ersättning vid rån och överfall och reseskydd utomlands (med en bra hemförsäkring behöver du inte teckna extra reseförsäkringar eller sådana försäkringar som affärerna brukar erbjuda när man köper exempelvis tv eller tvättmaskin). Hemförsäkringen är dyr, så det gäller att jämföra priserna hos olika försäkringsbolag (kolla på Internet!) Ofta har fackförbunden tecknat avtal med något bolag och det brukar innebära viss rabatt.

Tema 5

Ta reda på var man kan få den utbildning som du är intresserad av. Du kan söka information genom att googla på t.ex. bagare/konditor utbildning, skraddare/sömmerska utbildning, lokförare utbildning osv.

På www.studera.nu hittar du info om utbildningar på högskolenivå.

Testa hur du klarar Högskoleprovet. Provet och anvisningar hittar du på www.provtips.com

Tema 6

Varför bildade ungdomarna föreningen Framtidens unga romer?

Varför ska man bilda en förening? Varför ska man vara medlem i en förening?

Kolla på Romska ungdomsförbundets hemsida www.rufs.org vilka aktiviteter som pågår där och vad de planerar att göra!

Har du koll på vad de olika riksdagspartierna anser om frågor som du tycker är viktiga?

Tema 7

Hur firar du Romernas Internationella dag den 8 april?

Vad känner du till om romerna och Förintelsen?

Vilka romska filmer känner du till? Tycker du att romerna framställs på ett juste sätt i dessa?

Om du inte är svensk medborgare hur kan du då skaffa dig ett svenskt id-kort?

Från januari 2013 gäller delvis nya bestämmelser för körkort. Kolla på www.korportsportalen.se

Tema 8

Hur länge har din familj/släkt bott i Sverige? Av vilken anledning kom de/ni till Sverige?

Har dina föräldrar eller mor-/farföräldrar bott i husvagn eller läger?

Vilken var den viktigaste förändringen för romerna i Sverige när de på 1960-talet får flytta ifrån den ambulerande lägertillvaron?

Vilken grupp romer tillhör du? Vilken varietet/dialekt av romani chib talar ni i din släkt?

Vad känner du till om övriga romska grupper i Sverige?

Diskutera texten om Tiggare. Hur reagerar du på de romska gatutiggarna?

Hur reagerar du på information i tv och tidningar om hur svårt romer har det i olika länder i Europa?

Samtala kring vilka klädkoder för kvinnor och män som finns i din grupp eller familj och hur klädkoderna har utvecklats från det din mamma/pappa respektive mor-/farföräldrar var unga.

Vilka 3-4 maträtter gillar du mest? Vilka kakor och efterrätter? Är någon av dessa typiskt romsk? Vilka 3-4 maträtter och kakor skulle du välja ut om du skulle presentera "romsk mat" för andra romer och icke-romer? Fråga dina föräldrar och äldre släktingar vad de tycker måste vara med!

Känner du igen dig i de frågorna som flickan ställer till skolsköterskan om hur svårt det är att gå ner i vikt? Vad föreslår sköterskan att flickan ska tänka på när det gäller maten?

Vad äter du själv "en vanlig" dag?

Använder du sociala medier (facebook, twitter, e-post, Skype osv.) för att ha kontakt med romska ungdomar i din närhet, på andra platser i Sverige eller i andra länder? Vilket/vilka språk skriver du på?

Fakta aj anglemos

Divanori karing romane ternimata

Jek vasteski kņiška terne romenge. Ande gada kņiška arakhes tu textori ramome romanes pa e romani kultura aj pa-godola želi kaj si važno ando khetanimos. E kņiška si ramome pe švedicka, pe romani arlie, pe kelderashitska, lovaritska aj pe polecitsko romani šib.

Skolverket